

Національна
академія наук України

Інститут
української археології та джерелознавства
імені М.С.Грушевського

Інститут історії України

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

Видавництво "Світ"

<http://svit.gov.ua/>

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

ТВОРИ у 50 томах

Видавнича рада:

Борис ПАТОН — голова
Любомир ВИНАР • Іван ДРАЧ • Володимир ЛИТВИН
Олексій ОНИЩЕНКО • Френк СИСИН
Ярослав ЯЦКІВ

Головна редакційна колегія:

Георгій ПАПАКІН — головний редактор
Ігор ГИРИЧ — відповідальний секретар
Геннадій БОРЯК • Віктор БРЕХУНЕНКО
Сергій БІЛОКІНЬ • Василь ДАНИЛЕНКО • Микола ЖУЛИНСЬКИЙ
Олександр КУЧЕРУК • Олександр МАВРІН • Ігор МЕЛЬНИК
Надія МИРОНЕЦЬ • Юрій МИЦИК • Всеволод НАУЛКО
Руслан ПИРИГ • Валерій СМОЛІЙ • Віталій ТЕЛЬВАК
Ольга ТОДІЙЧУК • Василь УЛЬЯНОВСЬКИЙ • Ярослав ФЕДОРУК

Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ

Том 10

Книга II

Серія

ІСТОРИЧНІ СТУДІЇ ТА РОЗВІДКИ

(1930–1934)

Серія

РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ

(1924–1930)

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ
MYKHAILO HRUSHEVSKY DIGITAL ARCHIVES

ВИДАВНИЦТВО

“СВІТ”

2015

УДК 94(477)
ББК 63.3(4 УКР)
Г 91

*Випущено на замовлення
Державного комітету телебачення і радіомовлення України
за програмою "Українська книга" 2015 року*

*Затверджено Вченою радою
Інституту української археографії та джерелознавства
імені М.С.Грушевського НАН України*

Упорядкування, передмова, коментарі:
Оксана ЮРКОВА

Видавництво "Світ"

<http://svit.gov.ua/>

ISBN 978-966-603-223-5
ISBN 978-966-603-922-7 (Т. 10. Кн. II)

- © Інститут української археографії та джерелознавства імені М.С.Грушевського НАН України, 2015
- © Інститут історії України НАН України, 2015
- © Юркова О.В., упорядкування, передмова, коментарі, 2015
- © Видавництво "Світ", дизайн та художнє оформлення, 2015

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК*

А

- А.Л., криптонім** — див. Лазаревський Олександр Матвійович
- Август Октавіан** (I ст. до н.е.), перший римський імператор (з 27 до н.е.) 378, 457
- Авраам**, біблійна особа, родоначальник багатьох народів 238
- Адам**, біблійна особа, перша людина, батько роду людського 198, 288
- Адамович Антон** — див. Жданович Антін
- Адлерфельд Густав** (швед.: Adlerfelt Gustaf, 1671–1709), камергер Карла XII, автор щоденника 113, 152, 169, 438, 445
- Адоратський Володимир Вікторович** (1878–1945), радянський партійний і державний діяч, історик, філософ-марксист 340
- Адріанова-Перетц Варвара Павлівна** (рос.: Адрианова-Перетц Варвара Павловна, 1888–1972), російський та український літературознавець, історик літератури, фольклорист, театрознавець, мовознавець 213, 455
- Айзенман Луї** (нім.: Eisenmann Louis, 1869–1937), німецький історик-славіст 186, 277, 278, 307, 469, 477
- Айнштайн Альберт** (1879–1955), один із найвизначніших фізиків XX століття 203
- Айхельбергер Іван** (кін. XIX — поч. XX ст.), львівський друкар 222
- Аксаков Сергій Тимофійович** (1791–1859), російський чиновник, громадський діяч, письменник, мемуарист 426, 427
- Аладьїн Єгор Васильович** (рос.: Аладьин Егор Васильевич, 1796–1860), російський письменник, поет, перекладач, видавець 177, 449
- Александр Ярославич Невський** (рос.) (1221–1263), давньоруський князь, святий Російської православної церкви 431
- Алексей Михайлович** — див. Олексій Михайлович
- Алексей, человек Божий** — див. Олексій, чоловік Божий
- Алексій Петрович** — див. Олексій Петрович
- Алексіїв Степан Ларионович** (рос.: Алексеев Степан Илларионович, кін. XVIII — перша третина XIX ст.), колезький радник, хорольський маршалок 102
- Алепський Павло** — див. Павло Алепський
- Алешо Олександр Гаврилович** (1890–1922), український антрополог та етнограф, учень Ф.К.Вовка 290
- Альбертранді Йоган Баптист** (1731–1808), польський церковний діяч італійського походження, римо-католицький єпископ, просвітник, історик, бібліофіл, бібліограф 142
- Амвросій** (в миру Зертис-Каменський Андрій Степанович, 1708–1771), російський церковний діяч, архієпископ московський (з 1768), син Степана Костянтиновича Зертиса 89, 158
- Амвросій** (в миру Орнатський Андрій Антипович, рос.: Амвросий, в миру Орнатский Андрей Антипович, 1778–1827), російський православний церковний діяч, єпископ Пензенський і Саратовський (1819–1825), історик Церкви 113, 144, 438
- Андрей Боголюбський** (рос.) (?–1174), державний та військовий діяч Київської Русі, великий князь Володимирський (1157–1174) 162
- Андрей Первозванный** (рос.) (укр.: Андрій Первозванный, I ст.), один із Христових апостолів, перший з учнів Ісуса Христа, святий-покровитель України 431
- Андрусяк Микола Григорович** (1902–1985), український історик, літературний критик, публіцист, громадський діяч 47, 48, 54, 386, 392, 409

* Показчик включає анотований перелік імен, що згадуються у працях М.Грушевського. До них додано також імена з передмови та коментарів (сторінки до них позначені курсивом).

- Анічков Євген Васильович** (рос.: Аничков Евгений Васильевич, 1866–1937), російський історик літератури, критик, фольклорист, письменник 199, 453
- Анна Іванівна, Ганна, імператриця** (1693–1740), російська імператриця (1730–1740) з династії Романових 128
- Анна**, свята, мати Богородиці 431
- Антонович Володимир Боніфатійович** (1830 (1834?) — 1908), визначний український історик, археолог, етнограф, археограф, громадський діяч. Засновник наукової школи істориків-документалістів, до якої належав М. Грушевський 5, 84, 146, 175, 192, 227, 244, 263, 264, 330, 339, 362, 444, 452
- Анулов** (партійний псевдонім, справжнє ім'я Френкель Ф.), більшовик, автор історичних праць та спогадів 485
- Апостол Данило** (1654–1734), український політичний, державний і військовий діяч, гетьман Війська Запорозького Лівобережної України (1727–1734) 100, 102, 127, 140, 166
- Арабажин Костянтин Іванович** (рос.: Арабажин Константин Иванович, 1866–1929), український, російський та латвійський літературознавець, журналіст, письменник, перекладач 199, 453
- Аракчєєв Олексій Андрійович** (рос.: Аракчєев Алексей Андреевич, 1769–1834), граф, російський військовий і державний діяч 132, 134, 441
- Аргунов Яків Іванович** (1784 — після 1830), російський художник 110, 134
- Арпади**, династія угорських князів, а потім королів (кін. IX — поч. XIV ст.) 297, 299
- Арсеній Желіборський** (у миру Желіборський Андрій, пол.: Arseniusz Żeliborski, рос.: Арсеній Желиборский, 1618–1662/1663), український церковний діяч, єпископ Галицький, Львівський і Кам'янець-Подільський (1641–1663) 32, 33, 368, 369, 370, 380, 381
- Артемовський-Гулак Семен** — див. Гулак-Артемовський Семен Степанович
- Архімед** (бл. 287 до н.е. — 212 до н.е.), давньогрецький математик, фізик, астроном 17
- Аскольд** (IX ст.), літописний князь київський 189
- Афанасій Пузина** (в миру Пузина Олександр Юрійович, рос.: Афанасий Пузына, ?–1650), український церковний діяч, спершу уніатський, а потім православний єпископ Луцький і Острозький (1632–1647) 30, 367
- Афіані Віталій Юрійович** (1946), російський історик, архівіст. Директор Архіву РАН X
- Ахмед**, великий візир, див. також Мелек-Ахмед 344, 345
- Ашешов Микола Петрович** (рос.: Ашешов Николай Петрович, 1866–1923), російський журналіст, редактор 20, 363

Б

- Б.Ф.**, криптонім — див. Федоров Борис Михайлович
- Багалій Дмитро Іванович** (рос.: Багалей Дмитрий Иванович, 1857–1932), український історик, громадський діяч 49, 88, 227, 387, 410, 429
- Бакунін Михайло Олександрович** (1814–1876), російський політичний діяч, ідеолог анархізму 17
- Бакуринський Яків Львович** (бл. 1740–1801), малоросійський цивільний та чернігівський губернатор (1797). Я.Л.Бакуринський був одружений з Тетяною Андріївною Безбородько 437
- Бакуринські**, український козацько-старшинський, згодом дворянський рід XVII–XIX ст. 110, 147, 437, 444
- Бандтке Єжі Самуель** (1768–1835), польський історик, мовознавець, бібліограф, видавець 142
- Бантиш Микола Костянтинович** (1703–1739), молдавський емігрант, батько Миколи Миколайовича Бантиша-Каменського, дід Дмитра Миколайовича Бантиша-Каменського 89
- Бантиш-батько** — див. Бантиш-Каменський Микола Миколайович
- Бантиші**, родина 154
- Бантиш-Каменський Дмитро Миколайович, Бантиш-син** (рос.: Бантыш-Каменский Дмитрий Николаевич, 1788–1850), російський державний діяч, російський та український історик і археограф VI, 44, 46, 63, 87, 88, 90–95, 97–103, 105–153, 155–166, 168–177, 179, 180, 342, 383, 385, 399, 408, 427–433, 435, 436, 438–449

- Бантиш-Каменський Микола Миколайович, Бантиш-батько** (рос.: Бантъш-Каменский Николай Николаевич, 1737–1814), український та російський історик, археограф, бібліограф 89–91, 93, 98, 101–103, 105–107, 114, 116, 142, 143, 145, 150, 429–431, 444
- Бантиш-син** — див. Бантиш-Каменський Дмитро Миколайович
- Баранніков Олексій Петрович** (рос.: Баранников Алексей Петрович, 1890–1952), російський сходознавець-індолог, філолог-українознавець 275
- Баранович, чернече ім'я Лазар** (у миру Баранович Лука, 1620–1693), український церковний та політичний діяч, архієпископ Чернігівський і Новгород-Сіверський 140, 150
- Барант Амабль Гійом Проспер Брюж'єр де** (1782–1866), французький політичний діяч, дипломат, історик, публіцист 142, 162
- Барвінський Богдан Олександрович** (1880–1958), український історик, бібліограф, архівіст 260, 466
- Барвінський Олександр Григорович** (1847–1926), український громадсько-політичний діяч, історик, голова Наукового товариства ім.Шевченка (1893–1897) 261, 263, 467
- Барсов Микола Павлович** (рос.: Барсов Николай Павлович, 1839–1889), російський історик 188, 451
- Барятинський Іван Сергійович** (1738–1811), російський дипломат, посланник у Парижі, з його донькою у 1815 р. одружився Дмитро Миколайович Бантиш-Каменський 92
- Батіл** (I ст. до н.е.), давньоримський поет 378
- Баторій Стефан** (рос.: Баторий Стефан, 1533–1586), польський король, великий князь литовський та руський (з 1576) 105, 106, 217, 425, 435
- Бату** (1201–1255), монгольський хан і полководець 257
- Бахмет'єв Борис Олександрович** (1880–1951), російський і американський вчений у галузі гідродинаміки, політичний і громадський діяч 234
- Бахрушин Сергій Володимирович** (1882–1950), російський історик 364
- Безбородько Ілля Андрійович** (1756–1815), український та російський державний діяч, сенатор Російської імперії 141
- Безбородько Олександр Андрійович** (1746–1799), український та російський державний діяч, сенатор, канцлер Російської імперії (1797–1799) 102, 110, 128, 140, 434, 437
- Безбородько Тетяна Андріївна** (1751 — бл. 1805), сестра Олександра Андрійовича Безбородька, дружина Якова Львовича Бакуринського 437
- Безольд Кристоф** (1577–1638), німецький історик 424
- Безродний Василь Кирилович** (1768–1847), дійсний таємний радник, російський військовий та державний діяч, сенатор (1825), у 1827–1828 рр. провів ревізію урядування Західного Сибіру 134, 135
- Бейдеман Олександр Єгорович** (1826–1869), російський художник 364
- Бекон Роджер** (1214–1294), англійський учений-філософ 450
- Бекташ-ага**, названий батько султана Мегмеда IV 345
- Белевський Август** — див. Бельовський Август
- Белінг Дмитро Євстахійович** (1882–1949), український іхтіолог, гідробіолог 309, 478
- Белярміно Роберто** (1542–1621), італійський єзуїт, кардинал католицької церкви, богослов 263
- Бельський Мартин** — див. Бельський Марцін
- Бенеш-Тржебізький Вацлав** (чес.: Veneš-Trébizský Václav, 1849–1884), чеський письменник, католицький священник 307, 477
- Бережанин Іван** — див. Фогарашій Іван Федорович
- Березін Ілля Миколайович** (рос.: Березин Илья Николаевич, 1818–1896), російський сходознавець, редактор, видавець. У 1873–1879 рр. видав 16 томів “Русского энциклопедического словаря”, у 1883–1884 — 2 томи “Нового энциклопедического словаря” 88, 429
- Берлінський Максим Федорович** (рос.: Берлинский Максим Федорович, 1764–1848), український педагог, історик, археолог 142, 149, 444
- Бестужев Олександр Олександрович** (літературний псевдонім Марлінський, 1797–1837), російський письменник, декабрист 175

- Бестужев-Рюмін Костянтин Миколайович** (рос.: Бестужев-Рюмин Константин Николаевич, криптонім К.Б.-Р., 1829–1897), російський історик 87–88, 175, 429
- Бельовський Август** (рос.: Белевский Август, 1806–1876), польський історик, археограф, письменник 30–32, 38, 39, 367, 368, 373, 374, 380
- Бельський Марцін** (пол.: Bielski Marcin, рос.: Бельский Мартин, 1494–1575), польський військовий діяч, письменник-хроніст 143
- Биховець Іван Рошкевич** (рос.: Быховец Иван Рошкевич, бл. 1630–?), військовий канцелярист, перекладач, дипломат; деякі історики вважають його автором “Літопису Самовидця” 48, 386
- Бідло Ярослав** (чес.: Bidlo Jaroslav, 1868–1937), чеський історик, професор Карлового університету у Празі 301, 307, 475, 476–478, 480
- Біленький**, коректор (?) журналу “Україна” (1930) 484
- Білецький Леонід Тимофійович** (1882–1955), український літературознавець, громадський і культурний діяч 342
- Білецький Олександр Іванович** (1884–1961), український літературознавець 407, 408
- Білокінь Сергій Іванович** (1948), український історик, джерелознавець 408
- Блек Ц.**, американський історик-славіст 234
- Богдан** — див. Хмельницький Богдан-Зиновій Михайлович
- Богданко** — див. Ружинський Богдан Михайлович
- Богданов Григорій** (XVII ст.), московський піддячий 117
- Богданович Іполит Федорович** (1743–1803), російський поет, видавець, перекладач 158
- Богданович Юрій Миколайович** (1849–1886), російський революціонер, народовець 3
- Богішич Балтазар** (1834–1908), австрійський юрист, соціолог, етнограф. У 1870–1873 рр. — професор Новоросійського університету 5
- Богородиця, Марія, Приснодіва** (рос. Марія, Приснодева), мати Ісуса Христа 38, 325, 373, 382, 467
- Богун Іван** (?–1664), український військовий і державний діяч доби Хмельниччини, полковник подільський (1648–1649), кальницький (1650, 1651, 1653–1657) і паволоцький (1658–1660, 1663–1664) 148
- Бодуен де Куртене Ян Неціслав Ігнаці (Іван Олександрович)** (пол.: Baudoin de Courtenay Jan Niecisław Ignacy, 1845–1929), польський та російський мовознавець 261, 467
- Бодянський Осип Максимович, Бодяньський Ісько** (рос.: Бодянский Осип Максимович, 1808–1877), український і російський філолог-славіст, історик, фольклорист, видавець, письменник 44–48, 103–105, 140, 332, 384–386, 408, 409, 434, 435, 439, 443, 451
- Бойє Поль** (фр.: Boyer Paul, 1864–1949), французький славіст 186
- Болеслав І Хоробрий** (966 /967/ — 1025), польський князь (992–1025), король (1025). Син Мешка I 348
- Болховитинов Євгеній** (рос.: Болховитинов Евгений) — див. Євгеній (у миру Болховитинов Євфимій Олексійович)
- Бонч-Осмоловський Гліб Анатолійович** (1890–1943), російський археолог, етнолог, антрополог, геолог 275
- Боплан Гійом Левассер де** (бл. 1600–1673), французький інженер і військовий картограф 108, 137, 141, 147
- Бордуляк Тимофій Гнатович** (1863–1936), український церковний діяч, греко-католицький священник, письменник 256
- Борецький Іван Матвійович** (у чернецтві Йов, рос.: Борецкий Иван Матвеевич, в монашестве Йов, 1560–1631), український церковний, політичний і освітній діяч, митрополит Київський, Галицький і всієї Русі (1620–1631) 75, 416
- Бороздин Олександр Корнильевич** (рос.) (1863–1918), російський літературознавець, історик літератури 453
- Борщак Іля Львович** (1892–1959), український історик, публіцист, літературознавець 260, 466
- Босвель Олександр Брюс** (англ.: Boswell Alexander Bruce, 1884–1962), британський історик 234
- Бравлін**, легендарний князь, який наприкінці VIII ст. здійснив похід у Крим та захопив кілька міст 294

- Бретгольд Бертольд** (нім.: Bretholz Bertold, 1862–1936), моравський історик та архівіст 257
- Брик Іван Станіславович** (чес.: Bryk Ivan, 1879–1947), український громадський діяч, філолог, історик, славіст 261, 353, 467, 485
- Бріген Олександр Федорович** (1792–1859), російський військовий діяч, декабрист. У першій половині 1820-х рр. жив у с. Понурівка Стародубського повіту Чернігівської губернії 141
- Броз Іван** (хорв.: Broz Ivan, 1852–1893), хорватський філолог, історик літератури 289, 472
- Брут Марк Юній** (85 до н.е. — 42 до н.е.), римський політичний діяч, сенатор 66, 401
- Бруцкус Юлій Давидович** (1870–1951), литовський політичний та сіоністський діяч, лікар, історик-гебраїст, публіцист 294, 473
- Брюкнер Александер** (нім.: Brückner Alexander, 1856–1939), польський філолог-славіст, історик культури 261, 262, 346, 467, 484
- Брюховецький Іван Мартинович** (рос.: Брюховецкий Иван Мартьянович, 1623–1668), український військовий, політичний і державний діяч, гетьман Лівобережної України (1663–1668) 50, 51, 62–64, 85, 121, 126, 127, 149, 388, 389, 398, 399
- Бубнов Микола Михайлович** (1858–1943), російський історик-медієвіст, філолог 308
- Бужинський Гавриїл** — див. Гавриїл (в миру Бужинський Гаврило Федорович)
- Бужинський Михайло Михайлович** (1879–1937), військовий за фахом, український історик, архівіст, археограф, літературознавець 464
- Бузук Петро Панасович** (1891–1938), мовознавець-славіст, педагог 241, 461
- Булавін Кіндрат Панасович** (бл. 1669–1708), отаман донських козаків, керівник козачого повстання на Дону 333
- Булгаков Сергій Миколайович** (1871–1944), російський філософ, богослов, православний священник 234
- Булгарін Фадей Венедиктович** (рос.: Булгарин Фаддей Венедиктович, 1789–1859), російський і польський письменник, критик, видавець, журналіст 168, 177, 447
- Бульба Тарас**, персонаж однойменної повісті М.В.Гоголя 5, 160, 165
- Бурачек Степан Онисимович** (1800–1877), російський кораблебудівник, публіцист, прозаїк, видавець журналу “Маяк” 143, 170–172, 447–449
- Буржуа Леон** (1851–1925), французький державний діяч, юрист 200
- Буслаєв** — див. Василій Буслаєв
- Бут Левко** (XVII ст.), український військовий діяч доби Хмельниччини, ніжинський сотник (1658), наказний ніжинський полковник (1662) 55, 392
- Бут Павло Михнович** (прізвисько: Павлюк, ?–1638), гетьман Війська Запорозького Низового (1637), керівник козацького повстання 1637 р. 72, 136, 406
- Бутович Олексій Петрович** (1759–1830), губернатор Чернігівської (1813–1818) та Вітебської (1818–1823) губернії 109, 436
- Бутурлін Василь Васильович** (рос.: Бутурлин Василий Васильевич, ?–1656), московський військовий і державний діяч, дипломат, очільник московського посольства в Україні 1654 р. 118–119, 139, 148
- Буцінський Петро Микитович** (рос.: Буцинский Петр Никитич, 1853–1916), російський історик, архівіст, археограф 344, 345, 484
- Быховец Іван Рошкевич** — див. Быховець Іван Рошкевич
- Бюшинг Антон Фрідріх** (1724–1793), німецький теолог, географ та історик 424
- Бьюрі Джон Бэгнелл** (англ.: Bury John Bagnell, 1861–1927), ірландський історик, візантиніст, мистецтвознавець, філолог 257, 465

В

В.Р., криптонім 378

Вагилевич Іван Миколайович (рос.: Вагилевич Иван Николаевич, 1811–1866), греко-католицький священник, український громадський діяч, поет, філолог, етнограф, фольклорист 379

Вальнер Йосиф (рос.), київський видавець середини XIX ст. 434

- Вамбері Арміній** (1832–1913), угорський тюрколог, мандрівник 297
- Ванатович Варлаам** — див. Варлаам (у миру Ванатович Василій)
- Варвинський Йосип Васильович, Варвинський Іосип Васильович** (рос.: Варвинский Осип Васильевич, 1811–1878), лікар-терапевт, приятель та земляк Осипа Максимовича Бодяньського, перший директор госпітальної терапевтичної клініки при Ново-Єкатерининській лікарні Московського університету (1847) 105
- Варка, книгиня** — див. Репніна-Волконська Варвара Олексіївна
- Варлаам** (у миру — Ванатович Василій, ?–1752), український та російський православний церковний діяч, архієпископ Київський і Галицький (1722–1730) 159
- Варух**, біблійна особа, товариш і секретар пророка Єремії 288
- Василевський Леон** (пол.: Wasilewski Leon, 1870–1936), польський етнограф, публіцист, перекладач 353, 485
- Василенко Микола Прокопович** (1866–1935), український історик, історик права, політичний, громадський та державний діяч 88, 260, 429, 466
- Василій Великий** (329–379), святий, визначний церковний діяч, один із Отців Церкви 221, 456
- Василь Тарасович** (пол.: Wasyl Tarasowicz, ?–1651), церковний діяч на Закарпатті, василіянин, мукачівський єпископ (1634–1651) 32, 368, 380, 381
- Васильчиков Олександр Олексійович** (рос.: Васильчиков Александр Алексеевич, фр.: Wassiltchikow A., 1832–1890), російський історик та мистецтвознавець 21, 363
- Василій Буслаєв**, герой новгородського билинного епосу 194
- Вацлав I** (1205–1253), король Богемії (1230–1253) 257
- Вейнгарт Мілош** (чес.: Weingart Miloš, 1890–1939), чеський лінгвіст, славіст, богеміст, візантинолог, історик літератури, перекладач, журналіст, редактор 289, 311, 472, 476
- Величко Самійло (Самійя)** (рос.: Величко Самоил, 1670–1728), український козацько-старшинський літописець 65, 74, 76, 78, 80, 102, 400, 411, 415, 417, 420, 422, 423, 434
- Величковський Іван** (бл. 1651–1701 /1726 ?/), український письменник, поет, священник 217
- Венгеров Семен Опанасович** (1855–1920), російський літературний критик, історик літератури, бібліограф, редактор, видавець. У 1889–1904 рр. видав 6 томів “Критико-биографического словаря русских писателей” (видання не завершено), у 1900–1917 рр. — 2 томи “Источников словаря русских писателей” (також не завершено) 88, 429
- Венера Віллендорфська** (від нім.: Venus von Willendorf, М.Грушевський помилоково пише про Венеру Вілерсдорфську), невеличка статуетка жіночої фігури, виявлена в одному з древніх поховань біля містечка Віллендорф в Австрії, виготовлена бл. 24–22 тис. до н.е. Прізвисько виникло як жарт, але закріпилось в археології. Наразі “Венерами” називають подібні викопні статуетки надзвичайно гладких жінок кам'яного віку 276
- Вергілій** (I ст. до н.е.), найвидатніший поет стародавнього Риму 378
- Вересай Остап Микитович** (1803–1890), кобзар
- Верещагін Василь Васильович** (1842–1904), російський художник, літератор 364
- Верзилов (Верзилів) Аркадій Васильович** (рос.: Верзилов Аркадий Васильевич, 1867–1931), український громадсько-політичний діяч, педагог, архівіст, краєзнавець 57, 393, 410
- Верн Жюль** (1828–1905), французький письменник, один із засновників жанру наукової фантастики 16
- Вернадський Володимир Іванович** (1863–1945), вчений-природознавець, філософ X, 412
- Веселовський Олександр Миколайович** (1838–1906), російський філолог, літературознавець, фольклорист 192, 197, 198, 220, 261, 288
- Веселовські**, родина матері Софії Перовської 23
- Виговський Іван Остапович** (рос.: Выговский /Виговский/ Иван Остапович, 1608–1664), український військовий,

- політичний і державний діяч, гетьман України (1657–1659) 38, 49, 55, 63, 119, 120, 126, 129, 150, 342, 374, 382, 388, 392, 398, 483
- Видра Борис**, завідувач російського відділу лондонської книготорговельної компанії “W. & G. Foyler, Ltd.” (1924) 460
- Винниченко Володимир Кирилович** (1880–1951), український політичний і державний діяч, письменник, драматург, художник 311
- Витовт Кейстутович** (пол.: Witold, 1350–1430), великий князь Литовський, Руський та Жемайтійський (1392–1430), король гуситів (1422–1427) 330, 331, 481
- Вишневецький Дмитро Іванович** (рос.: Вишневецкий Димитрий Иванович, ? — 1563/1564), князь, український політичний і військовий діяч, один з організаторів запорозького козацтва 84, 426
- Вишневецький Михайло** (рос.: Вишневецкий Михаил, 1529–1584), військовий і державний діяч руських земель Великого князівства Литовського, князь волинський, гетьман українського козацтва, каштелян брацлавський, каштелян і воєвода київський, староста черкаський, канівський, любецький та лоївський 145
- Вишневецький Ярема** — див. Корибут-Вишневецький Єремія (Ярема) Михайло
- Вільгельм II** (1859–1941), останній кайзер Німеччини та король Пруссії (1888–1918) 200, 453
- Вількінсон Джон Гарднер** (1797–1875), англійський мандрівник, письменник, піонер египтології 339
- Вільямс Гарольд (Гаррі)** (англ.: Williams Harold, 1876–1928), британський розвідник, лінгвіст-поліглот, журналіст 234
- Вінер Л.**, американський лінгвіст-славіст 234
- Владимир Святославич** — див. Володимир Святославич
- Владимирський-Буданов Михайло Флегонтович** (1838–1916), український історик, історик права, археограф 330, 452
- Владиміров Петро Володимирович** (рос.: Владимиров Петр Владимирович, 1854–1902), російський історик літератури 197, 453
- Владислав IV Ваза, Володислав, король** (лат.: Vladislav IV, 1595–1648), король польський, великий князь литовський, цар московський обраний (1610–1613) 40, 58, 75, 101, 106, 375, 394, 395, 411, 416, 424, 433, 439, 444
- Владислав II Ягайло** (1362–1434), великий князь литовський, польський король (1386–1434) 143
- Вовк Галина Федорівна** (кін. XIX — перша пол. XX ст.), донька Ф.К.Вовка 312, 478
- Вовк Федір (Хведір) Кіндратович** (рос.: Волков Федор Кондратьевич, фр.: Volkov Th., псевдонім: Федір Ново-строєнський, 1847–1918), видатний український антрополог, етнограф, археолог, археограф, музеєзнавець, літературознавець 312, 274, 290, 312, 314, 339, 469, 472, 473, 478, 479, 482
- Вовк-Карачевський Василь Никодимович** (1834–1893), український громадський і культурний діяч, перекладач, публіцист, журналіст 264
- Возняк Михайло Степанович** (1881–1954), український літературознавець та фольклорист 30, 45, 49, 364, 367, 367, 380, 384, 387, 408, 464
- Войнаровський Андрій Іванович** (бл. 1680–1740), осавул Війська Запорозького (1701–1716), небіж та спадкоємець гетьмана І.Мазепи по материнській лінії 155, 177, 260, 445, 466
- Войціцький Казимир** (пол.: Wójcicki Kazimierz Władysław, рос.: Войцицкий Казимир, криптонім К.В.В., 1807–1879), польський письменник, історик, видавець 28, 29, 366, 378–380
- Волгін В'ячеслав Петрович** (рос.: Волгин Вячеслав Петрович, 1879–1962), російський історик, у 1930–1935 рр. — неодмінний секретар АН СРСР 428
- Волков Л.**, псевдонім київського цензора 359
- Волков Федор Кондратьевич** — див. Вовк Федір (Хведір) Кіндратович
- Волковинський Валерій Миколайович** (1948–2006), український історик 361
- Володимир Василькович, Володимир Волинський** (1249–1288), князь волин-

- ський, видатний дипломат та культурний діяч 196
- Володимир Великий** — див. Володимир Святославич
- Володимир Волинський** — див. Володимир Василькович
- Володимир Всеволодович Мономах** (1053–1125), князь смоленський (1073–1078), чернігівський (1078–1094), переяславський (1094–1113), великий князь київський (1113–1125) 195, 265, 329
- Володимир Красне Сонечко**, билинне прізвисько великого князя київського Володимира Святославича — див. Володимир Святославич
- Володимир Святославич, Володимир Великий, Володимир Красне Сонечко** (рос.: Владимир Святославич, бл. 956–1015), державний та військовий діяч Київської Русі, великий князь київський (980–1015), князь новгородський (969–977, 980–988). Канонізований католицькою та православною церквами як рівноапостольний святий 173, 194, 195, 196, 226, 260, 295, 329, 421, 451, 453, 466, 481
- Володислав II Ягелончик** (1456–1516), король Угорщини (з 1490), титулярний король Галичини і Володимирії 299
- Володислав, король** — див. Владислав IV Ваза
- Волос**, божество у давньоруській язичницькій міфології, бог торгівлі, музики, мистецтва, поезії та підземного світу 270
- Волховський Фелікс Вадимович** (1846–1914), український діяч російського і міжнародного революційного руху, журналіст, письменник, у 1870-х рр. — учасник народницького руху 5, 22
- Вольга**, билинний персонаж 195
- Вольтер** (фр.: Voltaire, 1694–1778), французький письменник та філософ-деїст 83, 426
- Воробей, конспіративне ім'я** — див. Морозов Микола Олександрович
- Вороний Микола Кіндратович** (1871–1938), український громадсько-політичний діяч, письменник, перекладач, поет, режисер, актор, театрознавець 311
- Вундт Вільгельм** (нім.: Wundt Wilhelm, 1832–1920), німецький філософ, психолог 183–185, 205, 206, 450, 454
- Выговский Иван Остапович** — див. Выговський Іван Остапович
- В'яземський Петро Андрійович** (1792–1878), російський поет, літературний критик 164

Г

Г.М., криптонім — див. Грушевський Михайло Сергійович

Гавіт Альфред Вільям (англ.: Howitt Alfred William, 1830–1908), австралійський натураліст та антрополог 266

Гавриїл (в миру Бужинський Гаврило Федорович, 1680–1731), український релігійний діяч, письменник, філософ, богослов, видавець 158

Гаврилович (Діденко) Андрій (перша пол. XVII ст.), козацький отаман, гетьман нереєстрових козаків (1632) 106

Гаврилович Мілан (1882–1976), сербський політичний діяч, дипломат, правник 234

Гаджега Василь Миколайович (1863/1864/ — 1938), український закарпатський релігійний та культурно-освітній діяч, історик, редактор 477

Гайденштайн Рейнгольд (1553–1620), польський дипломат, юрист, хроніст 146

Галаган Григорій Павлович — див. Галаган Григорій Павлович

Галаган Ігнатій Іванович — див. Галаган Гнат Іванович

Гаятовський, чернець ім'я Іоанікій (бл. 1620–1688), український церковний і громадсько-політичний діяч, письменник 150

Гальковський Микола Михайлович (рос.: Гальковский Николай Михайлович, 1868–1933), російський філолог-славіст, історик літератури 271, 469

Гамченко Сергій Свиридович (1859–1934), український археолог 339

Гандельсман Марцелі (1882–1945), польський історик-медієвіст, методолог історії, бібліограф 353

Ганна, російська імператриця — див. Анна Іванівна, імператриця

Гаральд Сміливий (1015–1066), норвезький король (1046–1066) 219, 220, 456

Гарпер Самуель Нортрап (англ.: Harper Samuel Northrup, 1882–1943), амери-

- канський філолог, історик, дослідник історії Росії 234
- Гедеон, митрополит** (в миру Святополк-Четвертинський Григорій Захарович, ?—1690), український церковний діяч, православний митрополит Київський, Галицький і всієї Русі 151, 152
- Гельфман Геся Мировна** (1855—1882), російська революціонерка єврейського походження, народоволка 3
- Георгій** (III — поч. IV ст.), християнський святий, великомученик, воїн 34, 370
- Георгій** (в миру Кониський /рос.: Конисский/ Григорій Йосипович, 1717—1795), архієпископ Могилівський, Мстиславський і Оршанський, церковний та громадський діяч, український філософ, письменник 46, 102, 140, 145, 158, 162, 385, 426, 446
- Георгій Переможець** (рос.: Георгій Победоносец, кін. III ст. — 303 /304/), християнський святий, великомученик. У Російській імперії на його честь заснований орден св. Георгія (1769), що став вищою військовою нагородою 233, 459
- Геракліт Ефеський** (544 до н.е. — 483 до н.е.), давньогрецький філософ 339
- Герард Володимир Миколайович** (1839—1903), присяжний повірений та голова ради присяжних повірених округу Санкт-Петербурзької судової палати, адвокат. Виступав захисником на 12 політичних процесах, зокрема у справі нечаївців, процесу 193-х, справі 1 березня 1881 р. 363
- Гермайзе Осип (Йосип) Юрійович** (1892 — після 1958), український історик 293, 333, 456, 464, 481
- Геч Отто** (нім.: Noetzsch Otto, 1876—1946), німецький історик, економіст, перекладач, політичний діяч 340, 482
- Гіббон Едвард** — див. Гіббон Едвард
- Гізо Франсуа Пьер Гійом** — див. Гізо Франсуа П'єр Гійом
- Гилонова И.**, імовірний редактор журналу "Україна" (1929) 478
- Гирич Ігор Борисович** (1962), український історик, архівознавець, археограф X, 361
- Гізо Франсуа П'єр Гійом** (рос.: Гизо Франсуа Пьер Гийом, 1787—1874), французький державний діяч, дипломат, історик 142, 162
- Гіляров-Платонов Микита Петрович** (рос.: Гиляров-Платонов Никита Петрович, 1824—1887), російський публіцист, громадський діяч, богослав, літературний критик, мемуарист 115, 438
- Гладкий Матвій Іванович** (бл. 1610—1652), полковник мигородський, дипломат, керівник антипольського повстання на Лівобережжі, претендент на гетьманство. Страчений за наказом Б.Хмельницького 67, 402
- Глінка Сергій Миколайович** (1775—1847), російський журналіст, письменник, поет, видавець. Цензор Московського цензурного комітету (1827—1830) 135
- Глухов А.Н.** (рос.), співробітник Етнографічного відділу Державного Російського музею (1920-ті рр.) 275
- Глушко Сильвестр Васильович** (1896—1964), український історик, учень М.С.Грушевського 455
- Глядківський Павло Семенович** (1896—1979), український історик, учень М.С.Грушевського 482
- Гнатюк Володимир Михайлович** (1871—1926), український етнограф, фольклорист, мовознавець, літературознавець, мистецтвознавець, перекладач, громадський діяч 259, 314
- Гнилосиров Василь Степанович** (1836—1900), український громадський і культурно-освітній діяч, публіцист 354
- Гніп Михайло Оксентійович** (1900—?), український історик, архівіст. Співробітник Історичних установ М.Грушевського. Репресований 354, 355, 485
- Гоголь Микола Васильович** (чес.: Gogol, 1809—1852), російськомовний прозаїк, драматург, публіцист українського походження 84, 160, 165, 171, 175, 251, 332, 426
- Голицын Александр Николаевич** (рос.) (1773—1844), російський державний діяч, довірена особа російського імператора Олександра I 441
- Голицын Василий Васильевич** — див. Голицын Василь Васильович
- Голіков Іван Іванович** (рос.: Голіков Иван Иванович, 1735—1801), російський історик, підприємець 113, 124, 167, 169, 438, 439
- Голіцин Василь Васильович** (рос.: Голицын Василий Васильевич, 1643—1714),

- князь, російський державний діяч, дипломат, міністр царіці Софії Олексіївни 123, 153, 445
- Голіцин Сергій Сергійович** (1783–1833), князь, російський військовий діяч, композитор, власник колишнього Гринівського маєтку І.А.Безбородька 141
- Головацький Яків Федорович** (рос.: Головацький Яков Федорович, 1814–1888), український лінгвіст, етнограф, фольклорист, історик, греко-католицький священник, громадський діяч 29, 30, 366, 367, 379, 380
- Головкін Гаврило Іванович** (1660–1734), граф, російський державний діяч, канцлер Російської імперії (з 1709), президент Колегії іноземних справ (з 1720) 154
- Голота Петро Іванович** (1811 — не раніше 1857), письменник, автор історичних романів 168, 177, 447
- Голубовський Петро Васильович** (1857–1907), український та російський історик 188, 451
- Гольц Леопольд-Гейнріх фон дер**, граф, прусський посол у Петербурзі (1791) 440
- Гольцман Роберт** (нім.: Holtzmann Robert, 1873–1946), німецький історик 350
- Горак Їржі (Юрій)** (чес.: Hořák Jiří, 1884–1975), чеський фольклорист, етнограф, літературознавець 307, 477
- Гордієнко Кость Гордійович** (?–1733), видатний український військовий і політичний діяч, кошовий отаман Запорозької Січі, сподвижник П.Орлика 113, 154, 438
- Горленко Василь Петрович** (1853–1907), український письменник, мистецтвознавець, фольклорист, етнограф 22, 97, 110, 111, 364, 432, 437
- Горобець, конспіративне ім'я** — див. Морозов Микола Олександрович
- Гошинський Северин** (1801–1876), польський громадський діяч, письменник, поет-романтик, один із представників “української школи” в польській літературі 175
- Грабовський Міхал** (літературний псевдонім Едвард Тарша, М.Гр., криптонім, 1804–1863), польський письменник, літературний критик, історик, один із представників “української школи” в польській літературі 175
- Грабський Станіслав** (1871–1949), польський політик, державний діяч, економіст 260, 466, 467
- Грабянка Григорій Іванович** (?–1738), український державний і військовий діяч, козацький літописець 44, 46, 64–66, 74, 77–80, 100, 101, 107, 114, 115, 117, 119, 121, 383, 385, 400, 401, 409, 411, 415, 417–421, 423, 424, 439
- Грачев В.** (рос.), московський видавець середини ХІХ ст. 408, 429, 436
- Гребінка Євген Павлович** (1812–1848), український письменник, байкар, педагог, видавець 175
- Греков Борис Дмитрович** (1882–1953), російський історик, у 1926–1938 рр. — директор Ленінградського відділення Інституту історії АН СРСР 428
- Гренциус М.** (рос.), дерптський видавець початку ХІХ ст. 437
- Григорій Великий** (бл. 540–604), Папа Римський, теолог 352
- Григорович Йоанн Йоаннович** (рос.) (1792–1852), російський і білоруський історик, археолог, археограф, священник 446
- Григорович-Барський Василь Григорович** (1701–1747), український православний письменник, мандрівник 158
- Гриневецький Гнат Іоакимович** (1856–1881), російський революціонер польського походження, народоволець, терорист 3
- Грінченко Борис Дмитрович** (1863–1910), український громадський діяч, письменник, педагог, лексикограф, літературознавець, історик, етнограф 382, 412
- Грушевська Катерина Михайлівна** (рос.: Грушевская Екатерина Михайловна, 1900–1942), український етнолог, соціолог. Донька М.С.Грушевського VI, 82, 130, 230, 237, 268, 382, 425, 427–429, 438, 454, 460, 461, 468, 469
- Грушевська Ольга Олександрівна** (1878–1961), український літературознавець, історик. Дружина Олександра Сергійовича Грушевського 427
- Грушевський Михайло Сергійович** (рос.: Грушевский Михаил Сергеевич, англ.: Hruševs'kuj Muxajlo, чес.: Hruševskij M., Hruševs'kuj Muxajlo, криптоніми М.Г., МГ, Г.М., 1866–1934), визначний український історик та полі-

тичний, громадський і культурний діяч V–X, 9, 71, 178, 230, 241, 252, 272, 361–365, 378–380, 382–383, 406–415, 421–486

Грушевський Олександр Сергійович (1877–1942), український історик, літературознавець. Брат М.С.Грушевського 427

Гулак-Артемівський Семен Степанович (1813–1873), український композитор, співак, артист, драматург, автор однієї з перших опер на україномовне лібрето “Запорожець за Дунаєм” 103, 342

Гумбольдт Александр фон (1769–1859), німецький вчений-енциклопедист, фізик, географ, ботанік, зоолог, мандрівник 205

Гуна — див. Гуня Дмитро

Гунашевський Михайло (пол.: Gunaszewski Michał, рос.: Гунашевский Михаил, Кгунашевской Михайло Игнатьев сын, ? — після 1672), український літописець, дипломат, церковний діяч 28, 30–42, 365–377, 379–382

Гуня Дмитро (перша пол. XVII ст.), український військово-політичний діяч, керівник селянсько-козацьких повстань 1630-х рр., гетьман (1637, 1638) 107, 136, 435

Гурьев Дмитро Олександрович (1751–1825), російський державний діяч, міністр фінансів (1810–1825) 98, 432

Гус Ян (1368–1415), чеський релігійний мислитель, філософ, реформатор. Послідовники Гуса відомі як гусити 289, 326

Гюйсманс Жан Жозеф Каміль (1871–1968), бельгійський політичний та державний діяч, секретар Міжнародного соціалістичного бюро II Інтернаціоналу (1905–1922), міністр освіти та мистецтв Бельгії (1925–1927) 281

Г

Галаган Гнат Іванович (рос.: Галаган Игнатий Иванович, ?–1748), полковник чигиринський (1709–1714) та прилуцький (1714–1739) 123

Галаган Григорій Павлович (рос.: Галаган Григорий Павлович, 1819–1888), громадський діяч, поміщик, меценат 408

Гіббон Едвард (англ.: Gibbon Edward, рос.: Гиббон Эдвард, 1737–1794), видатний британський історик 162, 257, 465

Гізель, чернець ім'я Інокентій (1600–1683), український церковний і культурний діяч прусського походження, архімандрит 140, 143, 150, 421

Гілен Френсіс Джеймс (англ.: Gillen Francis James, 1855–1912), австралійський антрополог та етнолог 266

Грондський Самуїл (бл. 1620–1678), польський шляхтич-аріанин, хроніст 112

Д

Давид Попов, билінний наречений Запави 219

Давиденко І. та А. (рос.), київські видавці середини XIX ст. 444

Дамокл, фаворит тирана Діонісія I Сиракузького (кінець V ст. до н.е.) 11

Даниил, игумен — див. Данило, игумен

Данилевський Віктор Васильович (1898–1960), український та російський дослідник історії техніки, письменник, популяризатор науки 335, 481

Данило (рос.: Даниил, друга пол. XI — поч. XII ст.), игумен одного із чернігівських монастирів, на початку XII ст. відвідав Палестину і описав свою подорож 158

Данило Грек (справжні ім'я та прізвище: Данило Олівєберг де Грекані, XVII ст.), грецький абат, дипломат. Під час Хмельниччини не раз перебував в Україні у складі шведських дипломатичних місій, також виконував дипломатичні доручення Б.Хмельницького 342

Данилов Кириша (XVIII ст.), імовірний упорядник першої збірки російських билін, історичних та ліричних пісень, записаних на Уралі 219, 456

Дарвін Чарльз Роберт (1809–1882), англійський науковець, творець теорії еволюції 335

Дашкевич (Дашкович) Остафій (Євстафій) (рос.: Дашкович Евстафий, 1455–1535), київський шляхтич, організатор козацьких загонів, староста черкаський, канівський та кричевський (з 1529) 144, 145

Дашкевич Микола Павлович (рос.: Дашкевич Николай Павлович, 1852–1908), український літературознавець, історик, фольклорист 191, 219, 330, 452, 471

Дашкевич Ярослав Романович (1926–2010), український історик 440

- Дашкович Евстафій** — див. Дашкевич (Дашкович) Остафій
- Дебідур Антонен** (фр.: Debidour Antonin, 1847–1917), французький історик 200, 453
- Дедов Ф.**, редактор збірника “Николай Иванович Кибальчич. 1854–1881” (1906) 363
- Дейч Лев Григорович** (1855–1941), діяч російського та міжнародного соціалістичного руху, один з лідерів меншовиків 459
- Дембінський Броніслав** (пол.: Dembiński Bronisław, 1858–1939), польський історик 440
- Демокріт Абдерський** (бл. 460 до н.е. — 370 до н.е.), давньогрецький філософ-матеріаліст 339
- Демьян**, слуга гетьмана Івана Мазепи (поч. XVIII ст.) 154
- Деникин Антон Іванович** (рос.) (1872–1947), російський військовий та політичний діяч 485
- Денисенко Василь Семенович** (1896–1964), український історик, етнограф, фольклорист. Учень М.Грушевського 312, 473, 479
- Дені Ернест** (1849–1921), французький історик-славіст 186, 235, 281
- Державин Николай Севастьянович** (рос.) (1877–1953), російський філолог-славіст, історик 228
- Дерман Абрам Борисович** (1880–1952), російський письменник, критик, історик літератури і театру 99, 100, 433
- Джиджора Іван Миколайович** (1880–1919), український громадський діяч, історик, публіцист. Учень М.Грушевського 155, 445
- Дзира Ярослав Іванович** (1931–2009), український історик-джерелознавець, літературознавець, перекладач 383, 409–411, 414
- Димитрій Ростовський** (у миру Туптало Данило Савич, рос.: Димитрий Ростовский, 1651–1709), святий Російської православної церкви, український і російський церковний діяч, вчений, письменник, митрополит Ростовський і Ярославський. Народився в родині сотника Київського полку Сави Туптала. М.Грушевський називає його “Дмитром Тупталенком”, підкреслюючи його українське походження 138, 140, 150, 213, 443, 449
- Диоклетіан** — див. Діоклетіан
- Дівович Семен Данилович** (1730-ті рр. — після 1763), український письменник, перекладач 423
- Дімад**, вчений-мистецтвознавець 255
- Діоклетіан** (рос.: Диоклетиан, 245–313), римський імператор (284–305) 198, 457
- Діхтяр Кость Федорович**, один з редакторів збірника праць Державного рибного заповідника “Конча-Заспа” (1928) 309, 478
- Длугош Ян** (1415–1480), католицький ієрарх, дипломат, польський історик-хроніст 262
- Дмитрашко-Райча Родіон Григорович** (?–1705), козацький політичний діяч сербського походження, полковник перяславський (1667–1688, з перервами) 260, 466
- Дністрянський Станіслав Северинович** (1870–1935), український вчений-правник, політичний діяч 260, 466
- Добриня**, богатир, билинний персонаж 195
- Добриня**, воевода великого князя київського Володимира Святославича 195
- Добровський Йосиф** (1753–1829), чеський славіст, філолог 261, 467
- Доленга-Ходаковський (Ходаковський) Зоріан** (рос.: Ходаковский Зориан, справжнє прізвище Чарнецький Адам, 1784–1825), польський, білоруський і український етнограф, фольклорист, археолог 157, 175
- Доманицький Василь Миколайович** (1877–1910), український літературознавець, історик, фольклорист, публіцист, громадсько-політичний діяч 410
- Домонтович**, переяславський протопоп 101
- Донцов Дмитро Іванович** (1883–1973), український літературний критик, публіцист, філософ, політичний діяч, ідеолог українського інтегрального націоналізму 252
- Дорошенко Дмитро Іванович** (англ.: Doroshenko D., чes.: Dorošenko D., 1882–1951), український політичний діяч, дипломат, історик, публіцист, літературознавець, бібліограф 88, 235, 307, 342, 429, 443, 460, 477
- Дорошенко Петро Дорوفійович** (1627–1698), український політичний, дер-

- жавний і військовий діяч, гетьман Військова Запорозького Правобережної України (1665–1676) VI, 51, 52, 63, 121, 134, 140, 150–152, 177, 389, 398, 445
- Дорошенко, псевдонім** — див. Кибальчич Микола Іванович
- Дорошкевич Олександр Костянтинович** (рос.: Дорошкевич, Александр Константинович, 1896 (1889 ?) — 1946), український літературознавець, літературний критик, педагог 48, 386, 409
- Драгоманов Михайло Петрович** (1841–1895), визначний український громадський діяч, філософ, публіцист, історик, фольклорист, літературознавець, економіст 4, 10–15, 113, 175, 191, 251–254, 287, 288, 290, 342, 343, 361, 362, 438, 464, 483, 486
- Дубровіна Любов Андріївна** (1950), український історик, джерелознавець, книгознавець X
- Дубровський Сергій Митрофанович** (1900–1970), російський історик-економіст 341
- Дульская, княгиня** (кін. XVII — поч. XVIII ст.), знайома гетьмана І.Мазепи 167
- Дунай Іванович**, богатир, билинний персонаж 194, 196
- Дунай**, воєвода волинського князя Володимира Васильковича (XIII ст.) 196
- Духінський Францішек Генрик** (1816–1893), український і польський історик, публіцист, громадський діяч 253
- Дюк Степанович**, богатир, билинний персонаж 194
- Дюма Олександр старший** (1802–1870), французький письменник 262
- Дюркгейм Еміль** (фр.: Durkheim Émile, 1858–1917), французький соціолог, етнолог 203, 205–208, 211, 454
- Е**
- Е., криптонім** — див. Емме Володимир Георгійович
- Е.К., криптонім** 241, 461
- Еварницький Дмитро Іванович** — див. Яворницький (Еварницький) Дмитро Іванович
- Евгеній Болховитинов** — див. Євгеній (у миру Болховитинов Євфимій Олександрович)
- Евдокия** — див. Явдоха
- Евецкий Орест Степанович** — див. Євецький Орест Степанович
- Евецкий Федор Степанович** — див. Євецький Федір Степанович
- Євцький Федір Степанович** (рос.: Эйнгорн Виталий Осипович, 1862–1947), російський історик, бібліограф 45, 384, 408
- Екатерина** (рос.) (укр.: Катерина, 287–305), християнська великомучениця 431
- Екатерина II Великая** — див. Катерина II Велика
- Емме Володимир Георгійович, криптонім Е.** (1848(?)-1887), російський революціонер, народник 11
- Енгель Йоганн Християн фон** (нім.: Engel Johann Christian, von, рос.: Энгель Йоганн Христиан фон, 1770–1814), німецько-австрійський історик 101, 102, 107, 112–115, 117, 120, 137, 140, 142–148, 160, 161, 163, 168, 176, 434
- Енох**, біблійна особа, старозавітний патріарх 288
- Ердманн Мартін** (1858–?), німецький історик античності 339
- Еренпрайс Маркус** (швед.: Ehrenpreis Marcus, 1869–1951), діяч сіоністського руху, рабин, шведський письменник, редактор 255, 464
- Ерлич Йоахим** — див. Єрлич Йоахим
- Є**
- Єва**, біблійна особа, перша жінка, мати роду людського 288
- Євгеній** (у миру Болховитинов Євфимій Олександрович, рос.: Евгений, в миру Болховитинов Евфимий Алексеевич, 1767–1837), митрополит київський (з 1822), історик, бібліограф, археолог 66, 112, 132, 133, 136, 142–144, 401, 441, 442, 444
- Євецький Орест Степанович** (рос.: Евецкий Орест Степанович, перша пол. XIX ст.), український фольклорист, етнограф, письменник, публіцист, історик, статистик, учасник харківського гуртка поетів-романтиків 1830-х рр. 28, 366, 378
- Євецький Федір Степанович** (рос.: Евецкий Федор Степанович, пол.: Jewiecki

- Teodor, бл. 1800 — після 1843), український славіст, фольклорист, етнограф, учасник гуртка поетів-романтиків 170, 171, 448
- Євтимій Зігабен** (лат.: Euthymius Zigabenus, рос.: Евфимий Зигабен, ? — бл. 1118), візантійський богослов 289, 471, 472
- Єгорій Хоробрий**, герой духовних віршів, уособлення святого Юрія Змієборця 198
- Єгоров Дмитро Миколайович** (1878—1931), російський історик-медієвіст, бібліотекознавець, бібліограф. У 1920-х рр. — заступник директора Бібліотеки ім.В.І.Леніна у Москві 340, 353
- Єлизавета Петрівна** (1709—1761), російська імператриця (1741—1762). У 1742 р. взяла таємний шлюб з Олексієм Григоровичем Розумовським 20, 21, 128, 158
- Єнсен Альфред Антон** (швед.: Jensen Alfred Anton, 1859—1921), шведський історик, славіст, письменник, перекладач 255, 464, 465
- Єрлич Іоахім (Яким)** (рос.: Ерлич Иоachim, пол.: Jerlicz Joachim, 1598—1674), шляхтич, польськомовний хроніст 31, 368, 380
- Єрузалем Вільгельм** (нім.: Jerusalem Wilhelm, 1854—1923), австрійський історик, психолог, педагог 202, 204—206, 209, 453, 454
- Єсько** (перша пол. XVII ст.), полковник 147
- Єфименко Петро Петрович** (1884—1969), український і російський археолог, етнограф, учень Ф.К.Вовка 275
- Єфремов Сергій Олександрович** (1876—1939), український громадсько-політичний і державний діяч, літературознавець, публіцист, журналіст 256, 261, 455, 467
- Ж**
- Жарис** (фр.: Jaris, XVII ст.), вигаданий татарин, який, за твердженням Ж.-Б. Шерера, викупив Б.Хмельницького з турецької неволі. Див. також Ярысу 84, 427
- Жданович Антін** (прізвисько: Адамович, ?—1660), український військовий діяч доби Хмельниччини, дипломат, полковник ківський (1650—1653, 1655—1656), наказний гетьман, генеральний суддя (1656) 119
- Жебельов Сергій Олександрович** (1867—1941), російський історик античного світу, археолог, спеціаліст з епіграфіки 229
- Желіборський Арсеній** — див. Арсеній Желіборський
- Желябов Андрій Іванович** (рос.: Желябов Андрей Иванович, конспіративне ім'я Тарас, 1851—1881), революціонер-народник. Страчений 3 (15) квітня 1881 р. за замах на імператора Олександра II 3—8, 10, 13—15, 17, 22, 24, 25, 361, 362, 365
- Жемчужников Володимир Михайлович** (1830—1884), російський державний службовець, поет, гуморист, один із творців Козьми Пруткова. Брат Льва Михайловича та Олексія Михайловича Жемчужникових 22, 364
- Жемчужников Лев Михайлович** (1828—1912), український і російський художник. Син Ольги Олексіївни Перовської та Михайла Миколайовича Жемчужникова, брат Олексія Михайловича та Володимира Михайловича Жемчужникових, приятель П.О.Куліша 22, 363, 364
- Жемчужников Михайло Миколайович** (1788—1865), російський державний діяч, сенатор 22, 363
- Жемчужников Олексій Михайлович** (1821—1908), російський поет, сатирик, гуморист. Син Ольги Олексіївни Перовської та Михайла Миколайовича Жемчужникова, брат Льва Михайловича та Володимира Михайловича Жемчужникових. Один із творців Козьми Пруткова 22
- Жемчужникова (уродж. Перовська) Ольга Олексіївна** (1798/1799—1833), позашлюбна донька Олексія Кириловича Розумовського та Марії Михайлівни Соболевської, дружина Михайла Миколайовича Жемчужникова 22, 363
- Жемчужникови, брати** — див. Жемчужников Володимир Михайлович, Жемчужников Олексій Михайлович, Жемчужников Лев Михайлович
- Житецький Ігнат (Гнат) Павлович** (1866—1929), український історик, літературознавець, публіцист 464
- Житецький Павло Гнатович** (1837—1911), український філолог, перший історик української літературної мови, педагог, публіцист 175, 243, 452

Жіар Марсель, паризький книготорговець та видавець 1920-х рр. 458

Жученко Федір Іванович (?–1709), полтавський полковник 166

З

Забелін Іван Єгорович (1820–1909), російський історик та археолог 227

Заборовський Рафаїл — *див.* Рафаїл (у миру Заборовський Михайло)

Завадович, коректор журналу “Україна” (1930) 361, 481

Завадский И.И. (рос.), київський видавець останньої третини ХІХ ст. 362, 451

Загорська Меланія Овдіївна (1837–1891), українська співачка 358, 486

Загряжська (уродж. Розумовська) Наталія (Наталія) Кирилівна (1747–1837), фрейліна імператриці Катерини ІІ. Старша донька Кирила Григоровича Розумовського, сестра Олексія Кириловича Розумовського та Льва Кириловича Розумовського 21

Залеський Богдан (1802–1886), польський поет і громадський діяч 175

Залеський Август (1883–1972), польський політичний діяч, дипломат, історик 234

Залозецький Володимир — *див.* Залозецький-Сас Володимир Романович

Залозецький-Сас Володимир Романович (1896–1959), український політичний діяч, мистецтвознавець, дослідник історії Церкви 255, 256

Залуский — *див.* Залуський Йосип Андрій

Залуський Йосип Андрій (рос.: Залуский Иосиф Андрей, 1702–1774), польський церковний і державний діяч, письменник, бібліофіл, видавець 153

Запава, билинна племінниця великого князя київського Володимира Святославича 219

Зарембський Аркадій Гнатович (1888–1941), український та російський етнограф, співробітник Державного Російського музею (1920-ті рр.) 275, 276

Зарульський Станіслав (ХVІІІ ст.), польський шляхтич, що перебував на службі в російській армії, російсько-польський історик ХVІІІ ст. 102, 140

Заславський Давид Йосифович (рос.: Заславский Давид Иосифович, 1880–1965), російський публіцист, літературний критик, партійний діяч 6, 11, 251, 362, 464

Засуліч Віра Іванівна (рос.: Засулич Вера Ивановна, 1849–1919), діячка російського та міжнародного революційного руху, народниця, терористка, письменниця 7

Зеленін Дмитро Костянтинович (нім.: Zelenin Dmitrij, рос.: Зеленин Дмитрий Константинович, 1878–1954), російський та український етнограф, діалектолог, фольклорист 313, 314, 317–321, 323, 339, 479, 482

Зергіс Степан Костянтинович (1660–1722), син молдавського дворянина, у 1691–1709 рр. був перекладачем у гетьмана Мазепи 89, 166

Зертсіс-Каменські, родина 92

Зертсіс-Каменська (ХVІІІ ст.), бабка Дмитра Миколайовича Бантиша-Каменського 92, 431

Зертсіс-Каменський Андрій Степанович — *див.* Амвросій (у миру Зертсіс-Каменський Андрій Степанович)

Зелінський Тадеуш (Тадей Францович) (1859–1944), видатний польський і російський філолог, дослідник античної культури, громадський діяч 281

Зизаній Лаврентій Іванович (справжнє прізвище Кукіль-Тустановський, ? — не пізніше 1634), український філолог, письменник, перекладач, священник 263

Зильберберг А. (рос.), харківський видавець останньої чверті ХІХ ст. та поч. ХХ ст. 484

Зиморович Бартоломей (1597–1677), польський поет вірменського походження, історик, бургомістр м. Львова 144

Зілінський Іван Михайлович (1879–1952), український мовознавець, фольклорист 261, 467

Золотаренко Василь (Васюта) Нечипорович (?–1663), український військовий діяч доби Хмельниччини, ніжинський полковник (1659–1663) 50, 64, 388, 399

Золотаренко Іван Никифорович (?–1655), український військовий діяч доби Хмельниччини, полковник корсунський (1652) і ніжинський (1652–1655), наказний гетьман Сіверський (1654–1655) 53, 391

Золотарьов Давид Олексійович (1885–1935), російський антрополог, етнограф, співробітник Державного Російського музею (1920-ті рр.) 275

Зорка Самійло (рос.: Зорка Самуил, помилково: Зорка Сатурн, XVII ст.), імовірно, легендарний козацький літописець, на його діаріуш посилається у своєму літопису Самійло Величко 65, 400, 411, 423

Зорка Сатурн — див. Зорка Самійло

Зубрицький Денис Іванович — див. Зубрицький Денис Іванович

Зубрицький Денис Іванович, Зубрицький (рос.: Зубрицький Денис Іванович, 1777–1862), український історик, етнограф, архівіст 28, 29, 365–367, 377–379

Зубрицький Михайло Іванович (1856–1919), український етнограф, фольклорист, історик 314

И

Іван, проповідник — див. Іван, проповідник

Іванов Йордан — див. Іванов Йордан

Ігорь Рюрикович — див. Ігор Рюрикович

Ігорь Святославич — див. Ігор Святославич

Іеремія (рос.) (VI ст. до н.е.), один із чотирьох старозавітних пророків 124

Іконников Володимир Степанович — див. Іконников Володимир Степанович

Іларіон (рос.) (XVII ст.), архідиякон 34, 370

Ілляш Іван — див. Ілляш Іван

Іоанн Богослов (рос.), апостол, християнський святий 471

Іоанн III — див. Іван III Васильович

Іов Княгиницький — див. Іов Княгиницький

Іосиф (рос.) (XVII ст.), настоятель Свято-Георгіївської церкви у Львові (1647) 34, 370

Іосиф, митрополит — див. Йосип Нелюбович-Тукальський

Ісайя — див. Ісаїя

Іскра Іван Іванович — див. Іскра Іван Іванович

Іскрицький Петр Григорьевич — див. Іскрицький Петро Григорович

Й

Йонин, член полтавської Громади, згаданий у рапорті М.В.Мезенцова у 1863 р. 355, 485

Йосип Нелюбович-Тукальський (рос.: Іосиф Нелюбович-Тукальський, ?–1676), український церковний діяч, православ-

ний митрополит Київський, Галицький та всієї Русі (1663–1675) 51, 54, 140, 150, 151, 389, 391, 445

I

Іван (пол.: Iwan, XVII ст.), люблінський міщанин 32, 368, 380

Іван (рос.: Іван, XVII ст.), володимирський проповідник 36, 372

Іван Бережанин — див. Фогараші Іван Федорович

Іван III Васильович (рос.: Іоанн III, 1440–1505), великий князь московський (з 1462) 162

Іван, гостинний син, билинний персонаж 195, 219

Іванішев Микола Дмитрович (1811–1874), український і російський юрист, історик 330

Іванов Йордан (болг.: Іванов Йордан, 1872–1947), болгарський історик літератури, історик, археолог, фольклорист 287, 471

Ігор Рюрикович (рос.: Ігорь Рюрикович, 878–945), князь київський (913–945) 294, 329, 473

Ігор Святославич (рос. Ігорь Святославич, 1151–1202), новгород-сіверський (з 1178) та чернігівський князь (1198), герой давньоруської поеми “Слово о полку Ігоревім” 70, 158, 265, 271, 404, 413

Ізмайлов Андрій Петрович (?–1714), царський стольник, ніжегородський губернатор (1714). У 1709 за дорученням Петра I знаходився при гетьмані І.Скоโรปадському для таємного нагляду 124

Ізопольський Еразм (пол.: Izopolski Erazm, 1802–1863), польськомовний письменник, фольклорист, етнограф, священник 175, 449

Іконников Володимир Степанович (рос.: Іконников Володимир Степанович, 1841–1923), український історик, педагог 49, 88, 166, 387, 429

Ілля Муромець, легендарний богатир часів Київської Русі, герой руського епосу 193, 196–198

Ілляш Іван (рос.: Ілляш Іван, XVII ст.), переяславський козак 58, 395

Іловайський Дмитро Іванович (1832–1920), російський історик, критик норманської теорії 226

- Іоасаф, митрополит** (у миру Кроковський, бл. 1650–1718), український церковний діяч, ректор Києво-Могилянської академії (1693–1697), митрополит Київський, Галицький та всієї Малої Русі (з 1708) 156, 159
- Іов Княгиницький** (відомий також як Іов Манявський, у миру Княгиницький Іван, бл. 1550–1621), преподобний, церковний та культурно-освітній діяч на західноукраїнських землях, засновник Манявського скиту 32, 369
- Іосиф, митрополит** — див. Йосип Нелюбович-Тукальський
- Іпатій** (у миру Потій Адам Львович, 1541–1613), річпосполитський державний діяч, митрополит Київський, Галицький та всієї Русі (1599–1613), предстоятель Унійної церкви 263
- Ісая** (рос.: Исайя, VIII–VII ст. до н.е.), біблійний пророк, один із чотирьох великих пророків Старого Заповіту 288, 471
- Іскра Іван Іванович** (рос.: Искра Иван Иванович, ?–1708), український військовий і політичний діяч, полтавський осавул (1683–1696), полковник (1696–1700), знатний військовий товариш (1700–1708) 123, 124, 129, 130, 137, 167
- Іскрицький Петро Григорович** (рос.: Искрицкий Петр Григорьевич, 1704–1771), представник української козацької старшини, військовий канцелярист (з 1721), бунчуковий товариш (1727–1734), повітовий суддя на Стародубщині, предводитель дворянства Стародубського полку. Один із переписувачів “Літопису Самовидця” 66, 401
- Ісус Христос** — див. Христос
- К**
- К.Б.-Р., криптонім** — див. Бестужев-Рюмін Костянтин Миколайович
- Каменські** (XVIII ст.), родина 89
- Кадлец Карел** (1865–1928), чеський правознавець 186, 245
- Казалет Едвард Александр** (англ.: Cazalet Edward A., 1836–1923), британський підприємець, один із засновників та перший голова Англо-російського літературного товариства 233
- Каземир, король польський** — див. Ян II Казимир Ваза
- Казимир** — див. Ян II Казимир Ваза
- Казимир III Великий** (1310–1370), польський король (1333–1370) 40, 348, 375
- Кайндль Раймунд Фрідріх** (нім.: Kaindl Raimund Friedrich, 1866–1930), австрійський історик, етнограф, фольклорист, дослідник історії Буковини 260, 262, 466
- Каїн**, біблійна особа, старший син Адама та Єви 238
- Калайдович Костянтин Федорович** (рос.: Калайдович Константин Федорович, 1792–1832), російський філолог, археолог 134, 152
- Калин, цар**, татарський цар, билинний персонаж 258
- Калнаш** — див. Калнишевський Петро Іванович
- Калнишевський Петро Іванович** (прізвисько “Калнаш”, 1691–1803), останній кошовий отаман Запорзької Січі (1762, 1765–1775) 157
- Каменський** — див. Бантиш-Каменський Дмитро Миколайович
- Каменський Володимир** (XVIII ст.), старець Києво-Печерської лаври, дядя з боку матері, опікун та патрон Амвросія (Зертис-Каменського) 89
- Каменські**, родина 89, 429
- Кандиба Андрій Андрійович** (1804–1879), урядовець канцелярії малоросійського генерал-губернатора князя М.Г.Рєпніна (1820-і рр.) 109
- Кант Іммануїл** (1724–1804), німецький філософ 204, 206, 211
- Кантемир Дмитро Костянтинович** (1673–1723), молдавський і російський державний діяч, молдавський господар (1693, 1710–1711), вчений 113, 437
- Кантемири** (перша третина XVII ст.), узагальнююча назва одного з ногайських військових та політичних діячів бея Кан-Темира (Кантемира, Кантимура) та його синів Мамбет-бея та Гадлеймурзи 106, 107
- Капніст Василь Васильович** (рос.: Капнист Василий Васильевич, 1758–1823), російський і український громадсько-політичний діяч, поет, драматург VI, 126, 129, 131, 158, 173, 177, 440, 441
- Капніст Василь Петрович, Капніст-батько** (рос.: Капнист Василий Петрович,

- бл. 1701–1757), венеціанський купець грецького походження, сотник ізюмського полку (1726), полковник миргородський (1737–1750) і київський (1750) 124, 129, 130, 138
- Капністи**, український шляхетський рід XVIII–XX ст. 129
- Каподістрія Іоанн** (1776–1831), російський та грецький державний діяч, дипломат, міністр іноземних справ Росії (1816–1822), перший правитель незалежної Греції (1827–1831) 90
- Капцевич Петро Михайлович** (1772–1840), російський військовий і державний діяч, західносибірський генерал-губернатор (1822–1827) 133, 134
- Каразін Василь Назарович** (1773–1842), український вчений, винахідник, громадський діяч. Засновник Харківського університету 101
- Карамбей** (XVII ст.), татарський мурза 55, 392
- Карамзін Микола Михайлович** (рос.: Карамзин Николай Михайлович, 1766–1826), видатний російський історик, автор дванадцятитомної “Истории государства Российского” (1803–1826), що була однією з перших узагальнюючих праць з історії Росії 88, 90, 92, 114, 132, 133, 137, 138, 142–144, 146, 158, 161–164, 176, 431, 441, 444–447
- Карєєв Микола Іванович** (1850–1931), російський політичний діяч, історик, автор праць з філософії історії, що свого часу справили вплив на М.Грушевсько-го 304, 305
- Карл X Густав** (1622–1660), шведський військовий і державний діяч, король Швеції (1654–1660) 119, 148
- Карл XII** (фр.: Charles XII, 1682–1718), король Швеції (1697–1718) 83, 113, 123, 255, 426, 438, 445
- Карпов Геннадій Федорович** (1839–1890), російський історик 45, 87, 88, 93, 107, 139, 175, 384, 408, 429, 436
- Карський Єфимій (Юхим) Федорович** (1860–1931), білоруський та російський філолог-славіст, мовознавець, палеограф, етнограф 317, 359
- Катерина II Велика** (рос.: Екатерина II Великая, 1729–1796), російська імператриця (1762–1796) 73, 89, 95, 124, 128, 136, 158, 170, 407, 430, 433, 444
- Каченовський Михайло Трофимович** (1775–1842), російський історик, перекладач, літературний критик, родоначальник “скептичної школи” в російській історіографії 107, 108, 160, 169, 435
- Кашенко Адріан Феоданович** (1858–1921), український письменник 215–218, 455
- Квітка Григорій** — див. Квітка-Основ'яненко (Квітка) Григорій Федорович
- Квітка Ілля Іванович** (1745 — після 1817), український історик, письменник 102, 140
- Квітка Климент Васильович** (1880–1953), український музикознавець, фольклорист 357, 486
- Квітка-Основ'яненко (Квітка) Григорій Федорович** (псевдонім: Основ'яненко, 1778–1843), український прозаїк, драматург, літературний критик, культурно-громадський діяч 102, 173, 175, 256
- Квятковський Каєтан** (пол.: Kwiatkowski Kajetan, 1770–1852), польський історик 142
- Квятковський Олександр Олександрович** (1852–1880), російський революціонер-народник, член партії „Народна воля”. За участь у терористичній діяльності арештований, відданий військовому суду (так званий „процес 16-ти”) та разом з А.Пресняковим засуджений до смертної кари 6, 18
- Кгунашевський Михайло Ігнатєв син** — див. Гунашевський Михайло
- Кибальчич Микола Іванович** (рос.: Кибальчич Николай Иванович, псевдонім Дорошенко, 1853–1881), винахідник, революціонер-народник українського походження. Страчений 3 (15) квітня 1881 р. за замах на імператора Олександра II 3, 4, 15–17, 19, 20, 362, 363, 365
- Кизим Богдан** (?–1638), київський козацький сотник, керівник повстанського загону під час селянсько-козацького повстання 1637 р. 107
- Кирєєвський Петро Васильович** (рос.: Киреевский Петр Васильевич, 1808–1856), російський письменник, перекладач, фольклорист, археограф 29, 213, 366, 378
- Кирик** — див. Кирило, Кирик

- Кирило Лукаріс** (1572–1637/1638), православний церковний діяч, патріарх Александрійський (1602–1621), патріарх Константинопольський (з 1612, з перервами) 263
- Кирило, Кирик** (пол.: Kiryk, Kirył, XVII ст.), митрополічий намісник у Замості, архімандрит константинопольського монастиря 32, 37, 38, 40, 368, 369, 372, 373, 375, 380
- Киселевич Тимофій** (рос.: Киселевич Тимофей, XVII ст.), священник 36, 372
- Киселі**, православний шляхетський рід, предком роду вважався воєвода Свінтольд (Святольд), що служив при великому князеві київському Володимирі Всеволодовичеві Мономаху 262
- Кисіль Адам Світольдич (Святолдич)** (1600–1653), політичний і державний діяч Речі Посполитої, воєвода брацлавський, київський 140, 262
- Кіржаєв Сергій Миколайович** (1958), український історик, архівознавець, археограф 361, 421, 483
- Клен Х.Ф.**, петербурзький видавець другої половини XVIII ст. 411, 423, 434
- Климович Григорій** (пол.: Klimowicz Grzegorz, XVII ст.), писар Замоїського братства (1647) 35, 371, 381
- Климовський Семен** (рос.: Климовский Семен, кінець XVII — поч. XIX ст.), козак Харківського полку, філософ, поет 158
- Ключевський Василь Йосипович** (рос.: Ключевский Василий Осипович, 1841–1911), російський історик 195, 196, 227, 453
- Кміт Юрій** (1872–1946), священник, український письменник, публіцист, етнограф Бойківщини, літературознавець, громадський діяч 319
- Княгиницький Іов** (рос.: Княгиницкий Иов) — див. Іов Княгиницький
- Кобержицький Станіслав** (пол.: Koberzycki Stanisław, бл. 1600–1665), польський державний діяч, історик 444
- Кобзар** — див. Шевченко Тарас Григорович
- Кобілянська Ольга Юліанівна** (1863–1942), українська письменниця 311
- Ковалевський Максим Максимович** (1851–1916), український політичний і громадський діяч, правник, соціолог, історик 266, 267
- Ковалівський Андрій Петрович** (1895–1969), український історик-сходознавець 483
- Когновицький Казимир** (пол.: Kognowicki Kazimierz, рос.: Когновицкий Казимир, 1736–1825), польський церковний діяч, історик 142, 444
- Когут Зенон** (англ.: Kohut Zenon, 1944), канадський історик українського походження 414
- Кожанчиков Дмитро Юхимович** (рос.: Кожанчиков Дмитрий Ефимович, 1819–1877), російський видавець, власник книгарні у Санкт-Петербурзі 424
- Козарин**, билинний персонаж 194, 195
- Козельський Яків** (рос.: Козельский Яков, XVIII ст.), полтавський полковий осавул (1738–1761), в родині якого зберігався список “Літопису Самовидця” 66, 401
- Козмін Микола Кірович** (рос. Козмин Николай Кирович, 1873–1942), російський історик літератури, пушкініст 163, 446
- Козьма Пресвітер** (рос.: Козьма Пресвитер, хорв.: Prezviter Kozma, X ст.), болгарський церковний діяч, письменник 289, 472
- Коклес Горацій** (VI ст. до н.е.), напівлегендарний давньоримський герой 66, 401
- Кокцов Павло Костянтинович** (1861–1942), російський філолог-семітолог 294
- Колесса Олександр Михайлович** (1867–1945), український літературознавець, мовознавець, громадсько-політичний діяч 261, 467
- Колчак Олександр Васильович** (1874–1920), російський військовий і політичний діяч 459
- Коль Йоганн Георг** (нім.: Kohl Johann Georg, 1808–1878), німецький мандрівник, географ, письменник 129, 130, 165, 177, 440
- Конашевич** — див. Сагайдачний (Конашевич-Сагайдачний) Петро Кононович
- Кондаков Никодим Павлович** (рос.) (1844–1925), російський історик візантійського та давньоруського мистецтва, археолог 227, 228
- Конисский** — див. Георгій (у миру Кониський Григорій Йосипович)
- Кониський Олександр Якович** (1836–1900), український письменник, пере-

- кладач, педагог, громадський діяч, видавець 263, 264, 311, 355
- Конт Огюст** (1798–1857), французький філософ-позитивіст 184
- Кончак**, билинний персонаж 195
- Коплан Борис Іванович** (1898–1942), російський історик літератури, чоловік С.О.Шахматова-Коплан, зять Олексія Олександровича Шахматова 359
- Коптілов Віктор Вікторович** (1930–2009), український мовознавець, перекладач, критик 427
- Корвін Матвій** — див. Матвій Корвін
- Кордуба Мирон Михайлович** (1876–1947), український історик, письменник, публіцист. Учень М.Грушевського 260, 308, 466, 477
- Корибут-Вишневецький Єремія (Ярема) Михайло** (рос.: Корибут-Вишневецький Еремия (Ярема) Михаил, 1612–1651), річпосполитський державний та військовий діяч 116
- Корчак-Новицький Николай Трофимович** (рос.) (1862–1937), київський видавець 453
- Корш Федір Євгенович** (1843–1915), російський філолог, славіст, сходознавець, поет, перекладач 359
- Коряк Володимир Дмитрович** (справжнє ім'я Блюмштейн Волько Давидович, 1889–1937), український літературознавець, літературний критик єврейського походження 252
- Косинський Криштоф** (рос.: Косинский Криштоф, 1545–1593), український військовий діяч, організатор козацького повстання 1591–1593 рр. 71, 136, 146, 405, 414
- Костельник Гавриіл Федорович** (1886–1948), греко-католицький священник, церковний і громадський діяч, український теолог, мовознавець, історик 319
- Костомаров Микола Іванович** (1817–1885), видатний український історик, поет-романтик, публіцист, етнограф, громадський діяч. Засновник народницького напрямку в українській історіографії 80, 84, 87, 100, 117, 139, 175, 243, 317, 332, 345, 409, 420, 424, 479
- Костров Єрміл Іванович** (1755–1796), російський поет, перекладач 173
- Костянтин VII Порфирородний** (905–959), візантійський імператор, вчений, письменник 294
- Котляревський Іван Петрович** (рос.: Котляревский Иван Петрович, 1769–1838), український письменник, поет, драматург, зачинатель сучасної української літератури, громадський діяч 157, 158, 159, 173, 175, 256
- Котляревський Олександр Олександрович** (1837–1881), український етнограф, філолог, славіст 192, 219, 452
- Коховський Веспасіян** (1633–1700), річпосполитський державний та військовий діяч, поет, письменник, історик 112
- Коцюбинський Михайло Михайлович** (1864–1913), український письменник, громадський діяч 255, 256, 311
- Кочубеева (Кочубей) Матрена** — див. Кочубей Мотря Василівна
- Кочубей Аркадій Васильович** (1790–1878), дійсний таємний радник, орловський губернатор (1830–1837), сенатор (з 1842), мемуарист 122–123, 168, 439, 447
- Кочубей Василь Леонтійович** (бл. 1640–1708), український державний і політичний діяч, генеральний писар Війська Запорозького (1687–1699), генеральний суддя (1699–1708) 77, 100, 110, 123, 124, 129, 130, 137, 153, 154, 166–168, 177, 417, 449
- Кочубей Віктор Павлович** (1768–1834), російський державний діяч, дипломат, міністр внутрішніх справ Російської імперії (1802–1807, 1819–1823) 122
- Кочубей Даміан Васильович** (1786–1859), дійсний таємний радник, сенатор 122
- Кочубей Катерина Василівна** (кін. XVII — поч. XVIII ст.), донька генерального судді Василя Леонтійовича Кочубея 168
- Кочубей Мотря Василівна** (Кочубеївна, рос.: Кочубей /Кочубеева/ Матрена, Матрононька, 1688–1738), донька генерального судді Василя Леонтійовича Кочубея, коханка гетьмана Івана Мазепи 124, 154, 161, 167, 168, 445, 447
- Кочубей Семен Михайлович** (1778–1835), дійсний статський радник, полтавський повітовий та губернський маршалок, меценат 110, 124, 129
- Кочубей**, козацько-старшинський, згодом дворянський рід XVII–XIX ст. 122, 124, 129, 168

- Кочубейвна** — див. Кочубей Мотря Василівна
- Край Карл** (1773–1832), російський видавець, засновник друкарні у Санкт-Петербурзі 449
- Крал Іржі (Юрій)** (чес.: Kral Jiří, 1893–1975), чеський географ, антропогеограф 324, 479
- Кратіл** (друга пол. V ст. до н.е. — поч. IV ст. до н.е.), давньогрецький філософ, послідовник Геракліта 339
- Крижановський Борис Георгійович** (1886–1937), український та російський етнограф, співробітник Державного Російського музею (1920-ті рр.) 275, 276
- Кримський Агатангел Юхимович** (1871–1942), український історик, сходознавець, письменник, перекладач 452
- Крип'якевич Іван Петрович** (рос.: Крипякевич Иван Петрович, 1886–1967), український історик, археограф, учень М.Грушевського 49, 259, 260, 387, 466
- Кроковський Іосаф** — див. Іосаф, митрополит
- Кролікова** (рос.: Кроликова), мешканка м. Замостя (1640-ві рр.) 36, 372
- Кромвель Олівер** (1599–1658), англійський державний діяч, один з організаторів армії парламенту Англії під час Англійської громадянської війни 1640–1650-х рр. 341
- Кромер Мартин** (1512–1589), польський історик, церковний діяч 40, 375
- Крук**, герой апокрифічного тексту 288
- Кудоглу Димитър Петров** (болг.) (1862–1940), болгарський підприємець, меценат 287
- Кулик Василь Степанович** (1830–1870), український громадський діяч, поет, працював провізором. Активний діяч полтавської Громади 355
- Куличенко П.**, радянський партійний і державний діяч, один із редакторів збірника праць Державного рибного заповідника “Конча-Заспа” (1928) 309, 478
- Кулідж Арчибальд Кері** (англ.: Coolidge Archibald Cary, 1866–1928), американський історик, засновник академічного слов'язознавства у США 234
- Куліш Пантелеймон Олександрович** (рос.: Кулиш Пантелеймон Александрович, псевдоніми — Николай М., Хуторянин, 1819–1897), український письменник, історик, етнограф, літературний критик та перекладач 22, 44–49, 66–73, 175, 256, 354, 364, 382–387, 401–410, 412–414, 426, 427, 449
- Кулябка Сильвестр** — див. Сильвестр (у миру Кулябка Семен)
- Кульбакін Степан Михайлович** (1873–1941), російський філолог-славист, палеограф 186
- Кульженко Стефан Васильович** (1836–1906), український друкар, київський видавець другої половини XIX ст. 409
- Куракін Борис Олексійович** (1784–1850), російський державний діяч, дипломат, сенатор (1822) 135
- Куракін Олексій Борисович** (1759–1829), російський державний діяч, малоросійський генерал-губернатор (1802–1807) 98
- Куракіни**, російський князівський рід 98
- Кушнерев Іван Николаевич** (рос.) (1827–1896), російський письменник, видавець 453

Л

- Л.С.**, криптонім, імовірно Лужницький старець (див. також Лужницький старець) 107, 108, 131, 160, 436, 446
- Лагоріо Лев Феліксівич** (1826–1905), російський художник 364
- Лазаревський Олександр Матвійович** (рос.: Лазаревский Александр Михайлович, А.Л., криптонім, 1834–1902), видатний український історик, джерелознавець, генеалог, видавець 85, 110, 141, 168, 175, 338, 429, 437, 443
- Ламанський Володимир Іванович** (рос.) (1833–1914), російський історик-славист 462, 471
- Ланскоронський Станіслав** — див. Лянцкоронський Станіслав
- Лашков Федір Федорович** (1858–1917), російський історик, архівіст 431
- Левек П'єр-Шарль** (фр.: Levesque Pierre-Charles, 1736–1812), французький історик, автор праць з історії Росії, де містяться відомості і про Україну 83, 425
- Левицький Венедикт** (1783–1851), український греко-католицький церковний діяч, богослов, педагог 29, 366, 379
- Левицький Орест Іванович** (рос.: Левицкий Орест Иванович, англ.: Levyc'kyj

- Orest, 1848–1922), український історик, етнограф, письменник 31, 44, 45, 49, 52, 368, 380, 383, 384, 387, 390, 408, 410, 412, 414, 426
- Леві-Брюль Люсьєн** (фр.: Lévy-Bruhl Lucien, 1857–1939), французький філософ, антрополог, етнолог 202, 205, 207–209, 453–455
- Левіцький Анатоль** (пол.: Lewicki Anatol, 1841–1899), польський історик 258, 465
- Левшин Васильй Алексеевич** (рос.) (1746–1825), російський письменник, перекладач 438
- Ледніцький Венцеслав** (пол.: Lednicki Wencslaw (Wacław), 1891–1967), польський літературознавець 281, 283, 301, 470, 475
- Лезюр Шарль-Луї** (фр.: Lesur Charles-Louis, 1770–1849), французький письменник, публіцист, історик 133, 136, 137, 441
- Леклерк Ніколя-Габрієль** (фр.: Le Clerc Nicolas-Gabriel, 1726–1798), французький лікар, літератор, перекладач, історик 83, 425
- Лелевель Йоахим** (пол.: Lelewel Joachim, 1786–1861), польський історик та політичний діяч 281
- Ленін Володимир Ілліч** (справжнє прізвище Ульянов, 1870–1824), російський політичний діяч, публіцист, філософ, теоретик комунізму 252, 340, 353
- Леонтович Федір Іванович** (1833–1911), російський історик права 330
- Лепкий Богдан** (1872–1941), український поет, прозаїк, літературознавець, перекладач, історик літератури, видавець 311
- Леруа-Больє Анатоль** (1842–1912), французький історик, публіцист 283
- Леся Українка** (справжнє ім'я Косач-Квітка Лариса Петрівна, 1871–1912), значна українська поетеса, письменниця, перекладачка 311
- Липинський В'ячеслав Казимирович** (рос.: Липинский Вячеслав Казимирович, 1882–1931), видатний український політичний діяч, історик, соціолог 49, 387, 411
- Лисенко Микола Віталійович** (1842–1912), видатний український композитор, громадський діяч 357, 358, 486
- Лиснер Э.** (рос.), московський видавець кінця XIX — поч. XX ст. 430
- Лисько Зиновій** (1895–1969), український композитор, музикознавець, фольклорист 342
- Лихачов Николай Петрович** — див. Лихачов Микола Петрович
- Лінаж де Восьєн П'єр** (фр.: Linage de Vauciennes Pierre, XVII ст.), французький дипломат, історик, публіцист 137, 142, 443
- Лісницький (Лісницький-Сахнович) Григорій** (?–1664), український військовий і державний діяч доби Хмельниччини, миргородський полковник (1648–1659, з перервами), генеральний суддя (1657, 1661–1662) сподвижник Б.Хмельницького 120
- Ліхачов Микола Петрович** (рос.: Лихачов Николай Петрович, 1862–1936), російський історик, спеціаліст у галузі дипломатики та сфрагістики 329, 480
- Лобанов** — див. Лобанов-Ростовський Яків Іванович
- Лобанови** — див. Лобанови-Ростовські
- Лобанови-Ростовські**, російський князівський рід 98
- Лобанов-Ростовський Дмитро Іванович** (1758–1838), російський військовий і державний діяч, міністр юстиції Російської імперії (1817–1827), член Державної ради 128, 135
- Лобанов-Ростовський Яків Іванович** (1760–1831), російський державний діяч, малоросійський генерал-губернатор (1808–1816) 95–98, 437
- Лобода Андрій Митрофанович** (1871–1931), український фольклорист, літературознавець, етнограф 219
- Лобода Віктор Васильович** (1824–1889), український письменник, етнограф, громадський і політичний діяч. Член полтавської Громади 354, 355
- Логинов Василь Васильович** (1796–1847), московський видавець першої половини XIX ст., власник літографії 169
- Лозинський Йосип Іванович** (пол.: Lozyskiy Josyp, 1807–1889), український галицький етнограф, мовознавець, публіцист, греко-католицький священник 174, 449
- Ломиковський Василь Якович** (рос.: Ломиковский Василий Яковлевич, 1777/1778–

- 1845), військовий, агроном, лісовод, дослідник української старовини 76, 417, 423
- Ломоносов Михайло Васильович** (1711–1765), визначний російський учений, енциклопедист 190
- Лорд Роберт Говард** (англ.: Lord Robert Howard, 1885–1954), американський історик 234
- Лоріс** — див. Лоріс-Меліков Михаїл Тарієлович
- Лоріс-Меліков Михаїл Тарієлович** (1825–1888), російський державний і військовий діяч, автор нереалізованого проекту політичної реформи щодо конституційного обмеження самодержавства (1881) 11
- Лось Ян** (пол.: Łoś Jan, 1860–1928), польський мовознавець-славіст 261, 279, 280, 467, 469
- Лоський Миколай Онуфрійович** (1870–1965), російський філософ 234
- Лотоцький Олександр Гнатович** (1870–1939), український громадсько-політичний діяч, письменник, публіцист, мемуарист 260, 466
- Лужницький старець, імовірно Л.С.**, колективний псевдонім редактора журналу “Вестник Европы” М.Т.Каченовського та співробітників журналу М.П.Погодіна та П.Л.Яковлева (див. також Л.С., криптонім) 108
- Лукаріс** — див. Кирило Лукаріс
- Лукашевич Платон Якимович** (1809–1888), український етнограф і фольклорист 29, 30, 366, 367, 378–380
- Лучкай Михайло Михайлович** (спражне прізвище Поп, 1789–1843), греко-католицький священник, український мовознавець, фольклорист, історик 307, 477
- Любавський Матвій Кузьмич** (1860–1936), російський історик 341
- Люберт Зібранд** (бл. 1555–1625), голландський кальвініст, богослов 263
- Лянцкоронський Станіслав** (рос.: Ланс-коронский Станислав, 1590–1657), річпосполитський військовий і державний діяч 117
- Ляпунов Прокопій Петрович** (?–1611), російський політичний і військовий діяч 446
- Ляцарус Моріц** (нім.: Lazarus Moritz, 1824–1903), німецький філософ, психолог 183, 184, 205, 206
- Ляценко Аркадій Іоакимович** (рос.: Ляценко Аркадий Иоакимович, 1871–1931), російський історик літератури, бібліограф 219, 455, 456

М

- М.Г., криптонім** — див. Грушевський Михайло Сергійович
- М.Гр., криптонім** — див. Грабовський Міхал
- М.М-ський, криптонім** автора газети “Северная пчела” (1835) 447
- Магер** (? — пом. до 1882), поляк, член напівлегального комітету у Женеві на підтримку повстання у Боснії та Герцеговині проти Османської імперії у 1875 р. 13, 14
- Мазепа Іван Степанович** (1639–1709), український політичний, державний і військовий діяч, гетьман України (1687–1709) 52, 70, 75–77, 89, 100, 113, 121–124, 126, 127, 129, 130, 137, 139, 148, 152–155, 157, 158, 161, 163, 165–169, 175, 177, 180, 333, 390, 405, 413, 416–418, 425, 428, 432, 445, 447
- Мазон Андре** (фр.: Mazon André 1881–1967), французький філолог-славіст 186
- Маклаков Василь Олексійович** (1869–1957), російський політичний діяч, адвокат, мемуарист 234
- Максимов Н.** (рос.), редактор збірника “Николай Иванович Кибальчич. 1854–1881” (1906) 363
- Максимович Іван Максимович** (чернече ім'я Іоанн, відомий як Іоанн Тобольський, 1651–1715), український і російський церковний діяч, письменник, богослов, митрополит Тобольський та всього Сибіру, засновник Чернігівського колегіуму 150
- Максимович Михайло Олексійович** (1804–1873), визначний український вчений-природознавець, історик, фольклорист, етнограф і письменник 30, 45, 115, 151, 157, 171, 175, 367, 380, 384, 408, 452
- Малеин Александр Іустинович** (рос.) (1869–1938), російський філолог, книгознавець, бібліограф 219, 456
- Мальковський Костянтин** (пол.: Małkowski Konstanty, 1816–1905), польський державний діяч, філолог-славіст 279, 470

- Мальчевський Антоній** (1793–1826), польський поет-романтик, один із представників “української школи” в польській літературі 175
- Мані** (216–276 /277/), перс, засновник маніхейства — релігії, названої його ім'ям 288
- Манштейн Кристоф-Герман** (1711–1757), прусський та російський військовий діяч, мемуарист 112, 437
- Марія, княжна** — див. Меншикова Марія Олександрівна
- Марія, Пріснодіва** (рос. Мария, Приснодева) — див. Богородиця, мати Ісуса Христа
- Марк** (I ст.), святий, один із чотирьох євангелістів 36, 372
- Маркевич (Маркович) Микола Андрійович** (рос.: Маркевич Николай Андреевич, 1804–1860), український історик, етнограф, фольклорист, поет, композитор 87, 88, 102, 103, 131, 171, 172, 174, 175, 180, 434
- Маркевич (Маркович) Яків Михайлович** (1776–1804), український політичний діяч, історик, етнограф, фольклорист 113, 437
- Марков Михайло Єгорович** (рос.: Марков Михаил Егорович, 1760–1819), український освітній діяч, директор народних училищ Чернігівської губернії (1800–1819), очільник Чернігівської гімназії (з 1805), історик-краєзнавець 94, 134, 140, 142, 149, 441, 444
- Марков Олексій Володимирович** (рос.: Марков Алексей Владимирович, 1877–1917), російський етнограф, фольклорист, медєвіст, історик літератури 193, 196, 452
- Маркович Опанас Васильович** (1822–1867), український етнограф і фольклорист, громадський діяч 84, 358
- Маркс Карл** (1818–1883), німецький філософ-матеріаліст, політеконом, публіцист, громадський діяч, один з основоположників марксизму 335
- Марлінський** — див. Бестужев Олександр Олександрович
- Марр Микола Якович** (рос.: Марр Николай Яковлевич, 1864–1934), російський лінгвіст-сходознавець, історик, етнограф, археолог, автор так званої “яфетичної теорії” V, 424
- Мартов Юлій Осипович** (псевдонім Лев Мартов, справжнє прізвище Цедербаум, 1873–1923), російський політичний діяч, публіцист, учасник революційного руху 252
- Мартос Олексій Іванович** (рос.: Мартос Алексей Иванович, 1790–1842), російський державний та військовий діяч, історик, письменник 94, 108, 109, 131, 136–142, 152, 154, 155, 159, 161, 163, 174, 176, 179, 432, 436, 442, 443, 446
- Масарик Томаш Гарріг** (1850–1937), чеський філософ, політичний і державний діяч, перший президент Чехословаччини (1918–1935) 233, 234
- Маслов Василь Іванович** (1884–1959), український літературознавець та історик літератури, етнограф 141, 443
- Масперо Гастон Каміль Шарль** (1846–1916), французький єгиптолог 339
- Матвій Корвін** (1443–1490), угорсько-хорватський король, проголошений королем Угорщини у 1458 р. 299
- Матрена** — див. Кочубей Мотря Василівна
- Матрононька** — див. Кочубей Мотря Василівна
- Мацейовський Вацлав Олександр** (пол.: Maciejowski Wacław Aleksander, рос.: Мацейовский Вацлав Александр, 1792–1883), польський історик культури, права і літератури 28, 29, 366, 378
- МГ, криптонім** — див. Грушевський Михайло Сергійович
- Мезенцов Микола Володимирович** (1827–1878), російський державний діяч, начальник корпусу жандармів (з 1864), шеф жандармів та голова Третього відділення імператорської канцелярії (з 1876). У 1863 р. тоді ще як флігель-ад'ютант був відраджений до південних губерній Російської імперії для розслідування справи про український сепаратизм 355, 485
- Мейє Антуан** (фр.: Meillet Antoine, 1866–1936), французький мовознавець, соціолог 186, 451
- Мейєндорф Олександр Феліксович** (англ.: Meyendorff A.F., 1869–1964), російський політичний діяч, юрист 234
- Меланія** (рос.: Мелания, кінець XVII — поч. XVIII ст.), онучка Романа Онисимовича Ракушки-Романовського 52, 390

- Мелек-Ахмед** (пол.: Meilit-Achmet, бл. 1604–1662), великий візир (1650–1651) (*див. також* Ахмед, великий візир) 344
- Мелетій** (у миру Смотрицький Максим Герасимович, рос.: Смотрицкий Максим Герасимович, 1577–1633), український церковний і освітній діяч, мовознавець, письменник 75, 261, 263, 416, 467
- Мельник-Антонович Катерина Миколаївна** (1859–1942), український історик, археолог, громадська діячка 339
- Мен Генрі Джеймс Самнер** (англ.: Maine Henry James Sumner, 1822–1888), англійський правник, антрополог, соціолог права, історик 267
- Меншиков Олександр Данилович** (1673–1729), російський державний і військовий діяч 123, 125, 126, 166, 449
- Меншикова Марія Олександрівна, княжна Марія** (1711–1729), фрейліна, донька О.Д.Меншикова, наречена імператора Петра II 166
- Меншикови**, родина О.Д.Меншикова 166
- Метафраст** — *див.* Симеон Метафраст
- Метлінський Амвросій Лук'янович** (1814–1870), український поет, етнограф, фольклорист, перекладач, видавець 175
- Мешко I**, (бл. 935–992), перший польський князь з династії П'ястів 348
- Миклашевський Михайло Андрійович** (рос.: Миклашевский Михаил Андреевич, бл. 1640–1706), український військовий і державний діяч, глухівський городовий отаман (з 1675), ніжинський полковий осавул (1679–1682), генеральний хорунжий (з 1682), генеральний осавул (з 1683), стародубський полковник (1689–1706) 152, 153
- Микола I, цар Миколай** (1796–1855), російський імператор з 1825 р., з династії Романових 135, 277, 442
- Миколай** (пол.: Mikołaj, рос.: Николай, бл. 275–326/342/351), християнський святий, єпископ Мир 32, 34–37, 368, 370–373, 380, 381
- Милевський К.Н.** (рос.), київський видавець другої половини ХІХ ст. 408, 410, 426
- Милле А.**, лінгвіст 241
- Миллер Всеволод Федорович** — *див.* Міллер Всеволод Федорович
- Миллер Герхард Фридрих** — *див.* Міллер Герхард Фрідріх
- Милорадович Григорій Олександрович** (рос.: Милорадович Григорий Александрович, 1834–1905), російський військовий та політичний діяч, сенатор (1904), історик 424
- Милорадович Єлизавета Іванівна, Милорадовичка Єл.** (уроджена Скоропадська, 1832–1890), українська громадська діячка і меценатка, завдяки пожертвам якої розвивалися товариство “Просвіта”, журнал “Правда”, а також Літературно-наукове товариство ім.Шевченка. Дружина Л.Г.Милорадовича 355
- Милорадович Лев Григорович** (1808–1879), дійсний статський радник, український громадський діяч, попечитель Полтавської гімназії. Одружений з Єлизаветою Іванівною Милорадович. У 1820-х рр. — урядовець канцелярії малоросійського генерал-губернатора кн. М.Г.Рєпніна 109
- Милорадовичка Єл.** — *див.* Милорадович Єлизавета Іванівна
- Мирський** — *див.* Святополк-Мирський Дмитро Петрович
- Михайлик**, київський юний лицар, герой української народної “Легенди про Золоті Ворота” 258
- Михайлов Тимофій Михайлович** (рос.: Михайлов Тимофей Михайлович, 1859–1881), російський революціонер, народоволець, терорист. Страчений 3 (15) квітня 1881 р. за замах на імператора Олександра II 3, 25
- Михальчук Кость (Костянтин Петрович)** (1841–1914), український мовознавець, етнограф, член київської Старої громади 264
- Мишанич Олекса Васильович** (1933–2004), український літературознавець 407
- Мишецький Семен Іванович** (1716 — після 1773), російський військовий інженер, автор “Історії про козаків запорозьких...”, написаної на підставі відомостей, зібраних під час його служби в Україні (1736–1740) 101, 121
- Міллер Всеволод Федорович** (рос.: Миллер Всеволод Федорович, 1848–1913), видатний російський вчений, фолькло-

- рист, етнограф, мовознавець, археолог 191–193, 197, 451, 452
- Міллер Герхард Фрідріх** (рос.: Миллер Герхард Фридрих, нім.: Müller Gerhard Friedrich, 1705–1783), російський історіограф німецького походження, архівіст, організатор Московського головного архіву 89, 101, 103–107, 112–114, 117, 121, 142, 144, 145, 162, 170, 176, 433, 434, 435
- Міллер Олександр Олександрович** (рос.: Миллер Александр Александрович, 1875–1935), російський етнограф, археолог, лінгвіст, кавказознавець 275
- Мінс Еліс Говел** (англ.: Minns Ellis Hovell, 1874–1953), британський вчений-археолог 246, 463
- Мірчук Іван** (нім.: Mirčuk J., 1891–1961), український філософ, історик культури, громадський діяч 483
- Міскін, Ніскін**, ім'я, що було згадане у хроніці Яна Длугоша (у різному написанні) після розповіді про вбивство князем Олегом київських князів Аскольда та Діра 262
- Мітрідат IV Евпатор** (132 до н.е. — 63 до н.е.), останній понтійський цар 342
- Міцкевич Адам Бернард** (1798–1855), видатний польський поет, діяч національно-визвольного руху 281
- Міяковський Володимир Варламович** (1888–1972), український літературознавець, історик, архівіст 464
- Мнишеки** (рос.), польський шляхетський рід XV–XVIII ст. у Королівстві Польському та Речі Посполитій 162
- Многогрішний Дем'ян (Демко, Даміан) Гнатович** (рос.: Многогрешный Демьян (Демян, Дамиан) Игнатьевич, фр.: Mnogogreschnoi Demian, 1631–1703), український політичний, державний і військовий діяч, гетьман Війська Запорозького Лівобережної України (1669–1672) 46, 51, 52, 54, 63, 85, 86, 122, 129, 133, 150, 385, 389, 391, 392, 398, 427
- Могіла Петро** (фр.: Mogila Pierre, 1596/1597–1647), визначний український політичний, церковний і освітній діяч, митрополит Київський, Галицький і всієї Русі (1633–1647) 75, 140, 263, 285, 286, 416, 470
- Модзалевський Вадим Львович** (рос.: Модзалевский Вадим Львович, 1882–1920), український історик, археолог, архівіст, генеалог 47, 386, 409
- Мойсей**, біблійна особа, вождь і законодавець народу єврейського, пророк і перший священний автор 342
- Мокрієвич Карпо Іванович** (рос.: Мокриевич Карп Иванович, фр.: Mokrievitsch Carp, ?–1704), український державний діяч. Генеральний писар в уряді гетьмана Д.Многогрішного (1669–1672), чернігівський полковий суддя (1788–1690) 85, 427
- Молчановський Нікандр Васильович** (рос.: Молчановский Никандр Васильевич, 1858–1906), український історик 436–437
- Моно Габріель** (фр.: Monod Gabriel, 1844–1912), французький історик та публіцист, один із засновників журналу “Revue Historique” 304
- Морган Жак де** (1857–1924), французький археолог, від розкопки в Ірані, Закавказзі, Єгипті, Індії 339
- Морган Люїс-Генрі** (англ.: Morgan Lewis Henri, 1818–1881), американський антрополог, етнограф, соціолог 266, 267
- Морозенко**, легендарний козак, герой однойменної української історичної народної пісні 256
- Морозов Микола Олександрович** (конспіративне ім'я “Воробей” (“Горобець”), 1854–1946), російський революціонер, народник 12
- Морошкін Федір Лукич** (1804–1857), російський вчений-юрист, філософ 190
- Моцарт Вольфганг Амадей** (1756–1791), визначний австрійський композитор та виконавець-віртуоз 342
- Мстислав Лютий, Мстиша-Лют**, за версією О.О.Шахматова, гіпотетичний князь 262
- Мстиша-Лют** — див. Мстислав Лютий
- Муравйов Валеріан Миколайович** (1811–1869), державний діяч, Ярославський віце-губернатор (1848–1850), Псковський (1856–1864) та Олонецький (1853–1856) губернатор. Батько Миколи Валеріановича Муравйова 25
- Муравйов Микола Валеріанович** (1850–1908), російський державний діяч, міністр юстиції та генерал-прокурор Ро-

сійської імперії (1894–1905). Очоловав звинувачення на процесі 1 березня 1881 р. 25

Мякотін Венедикт Олександрович (рос.: Мякотин Венедикт Александрович, 1864–1937), російський історик, письменник, політичний діяч 234, 429

Мясковський Войцех (?–1650), польський дипломат, у 1649 р. у складі польської урядової комісії у Переяславі вів переговори з Б.Хмельницьким і козацькою старшиною, залишив щоденник з описом цих переговорів 117

Н

Н.М., криптонім — див. Молчановський Нікандр Васильович

Н.П., криптонім — див. Полевий Микола Олексійович

Назаревський Олександр Андріанович (1887–1977), український літературознавець, бібліограф 293

Наливайко Северин (?–1597), український військовий діяч, козацький ватажок. Один із керівників козацького повстання 1594–1596 рр. у Речі Посполитій 70, 130, 136, 146, 404, 413

Наріжний Симон Петрович (1898–1983), український історик, бібліограф 342, 483

Нарушевич Адам-Станіслав (1733–1796), польський історик, політичний діяч, збирач величезної кількості джерельних матеріалів, що склали 231 том (відомі як “Теки Нарушевича”) 142, 444

Наталин Дмитрій (рос.), депутат Уложенної комісії 1767 р. 424

Наталка, скорочена назва п’єси І.П.Котляревського “Наталка Полтавка” 256

Науменко Володимир Павлович (1852–1919), український громадський діяч, журналіст, філолог, педагог 380

Небаба Мартин (кін. XVI ст. — 1651), український військовий діяч доби Хмельниччини, організатор і перший полковник Борзнянського полку (1648), полковник чернігівський (1649), наказний гетьман лівобережних полків (1649) 61, 397

Немирич Юрій (1612–1659), український магнат, державний і військовий діяч доби Хмельниччини 69, 403

Немцевич Юліан Урсин — див. Немцевич Юліан Урсин

Нерінг Владислав (пол.: Nehring Władysław, 1830–1909), видатний польський філолог-славіст, лінгвіст, історик 279, 470

Несецький Каспер (пол.: Niesiecki Kasper, рос.: Несецкий Каспер, 1682–1744), польський церковний діяч, богослов, письменник, історик, геральдист, лексикограф 142–145, 148, 443, 444

Нестор Печерський (пол.: Nestor, бл. 1056 — бл. 1114), чернець, київський літописець, письменник-агіограф 158, 261, 262, 444, 451, 467

Нечаєв Степан Дмитрович (1792–1860), російський чиновник (сенатор, оберпрокурор Святійшого Синоду у 1833–1836), історик, археолог-аматор. У першому друку статті М.Грушевського “Самовидець Руїни и его позднейшие отражения” помилково вказаний як “Е.Д.Нечаев” 44, 66, 133, 141, 383, 401, 408

Нечай Іван (рос.: Нечай Иван, ? — після 1673), український військовий діяч доби Хмельниччини, наказний полковник кальницький (1649), резидент Б.Хмельницького у кримського хана (1650–1653), полковник козацький білоруський (1654–1659) 53, 391

Нечетный С. (рос.), редактор збірника “Николай Иванович Кибальчич. 1854–1881” (1906) 363

Немцевич Юліан Урсин (рос.: Немцевич Юлиан Урсин, 1757–1841), польський драматург, письменник, поет, мемуарист 142, 444

Нидерле Любор — див. Нидерле Любор

Николай М. — див. Куліш Пантелеймон Олександрович

Николай, св. — див. Миколай, св.

Никон (фр.: Nikon, в миру Мінін Микита, 1605–1681), патріарх Московський. Його ім’ям названий Никонівський літопис (Никону належав один зі списків московського літописного зведення XVI ст.) 189

Нискинчський, прізвисько Адама Кисіля (див. також Кисіль Адам) 262

Нидерле Любор (чес.: Niederle Lubor, рос.: Нидерле Любор, 1865–1944), видатний чеський історик-славіст, археолог,

- етнолог, етнограф 186, 187, 241, 242, 244, 245, 271, 339, 450, 451, 459, 461, 462, 469, 482
- Ніконова Іванна**, сучасний український історик 361
- Ніскін** — див. Міскін
- Новак Ян** (чес.: Novák Jan, 1872–1933), чеський історик та архівіст 307, 308, 477
- Новиков Николай Иванович** (рос.) (1744–1818), російський журналіст, видавець, громадський діяч 438
- Новицький Яків Павлович** (1847–1925), український історик, археолог, етнограф, фольклорист 215
- Новіков Михайло Миколайович** (1777–1824), російський чиновник, керівник канцелярії малоросійського генерал-губернатора кн. М.Г.Рєпніна (1817–1820) 92, 109
- Новосельський Антоній** — див. Якса-Марцінківський Антоній
- Новостроєнський Федір** — див. Вовк Федір (Хведір) Кіндратович
- Новотний Вацлав** (чес.: Novotný Václav, 1869–1932), австро-угорський і чехословацький історик, архівіст, письменник 326, 480
- Ноїс Джордж Рапалл** (англ. Noyes George Rapall, 1873–1952), американський філолог-славіст 234
- Носов Анатолій Зіновійович** (1883–1941), український антрополог, етнолог 455
- О**
- Обидовский Иван Павлович** (рос.) (1676–1701), український військовий діяч, ніжинський полковник (1695–1701), племянник гетьмана Івана Мазепи 124
- Оболонський Олексій Дем'янович** (перша пол. XIX ст.), урядовець канцелярії малоросійського генерал-губернатора кн. М.Г.Рєпніна 109
- Овсянко-Куликовський Дмитрий Николаевич** (рос.) (1853–1920), український мовознавець, літературознавець, громадський діяч 453
- Огієнко Іван Іванович** (митрополит Іларіон, 1882–1972), вчений-мовознавець, лексикограф, історик церкви, український політичний, громадський і церковний діяч (митрополит УАПЦ з 1944 р.) 222, 261, 456, 467
- Оглоблин (Оглоблін) Олександр Петрович** (рос.: Оглоблин Александр Петрович, 1899–1992), український історик, архівіст, політичний діяч 47, 386, 409, 440
- Огоновський Омелян Михайлович** (1833–1894), український учений-філолог, громадський діяч 317
- Окиншевич Лев Олександрович** (1898–1980), український і білоруський історик права 49, 387
- Оксман Юліан Григорович** (1894–1970), російський літературознавець, пушкініст, історик 426
- Олег** (бл. 855–912/922), легендарний київський князь 99, 189, 195, 294, 473
- Олександр І** (1777–1825), російський імператор (з 1801), з династії Романових 130, 165
- Олександр III** (1845–1894), російський імператор (1881–1894), з династії Романових 274, 361
- Олексій Михайлович** (рос.: Алексей Михайлович, 1629–1676), другий московський цар із династії Романових 95, 118, 122, 125, 130, 132, 143, 148, 149, 409, 421, 423, 428, 436
- Олексій Петрович, Олексій, царевич** (рос.: Алексей Петрович, 1690–1718), царевич, спадкоємець російського престолу, старший син Петра I 155
- Олексій Попович**, легендарний герой однойменної української думи 261, 467
- Олексій, царевич** — див. Олексій Петрович
- Олексій, чоловік Божий** (рос.: Алексей, человек Божий, кін. IV ст. — поч. V ст.), аскет, ранньохристиянський святий 213, 214, 455
- Олена Пчілка** (справжнє ім'я Косач Ольга Петрівна, 1849–1930), українська письменниця, перекладачка, етнограф, громадська діячка. Сестра М.П.Драгоманова, мати поетеси Лесі Українки 464
- Олесь Олександр** (справжнє ім'я Кандиба Олександр Іванович, 1878–1944), український письменник, поет, драматург 311
- Оляничин Домет Герасимович** (нім.: Oľjančyn Domet, 1891–1970), український історик, архівіст, генеалог, нумізмат, шевченкознавець 340, 483
- Ольга** (889–969), дружина князя Ігоря Рюриковича, київська княгиня 195

- Ольденбург Сергій Федорович** (1863–1934), російський сходознавець, неодмінний секретар Російської академії наук (згодом — Академії наук СРСР) у 1904–1929 рр. 359
- Орешніков Олексій Васильович** (рос.: Орешников Алексей Васильевич, 1855–1933), російський історик, спеціаліст з нумізматики 329, 480
- Орхівський Станіслав** (1513–1566), польський релігійний і освітній діяч, письменник, філософ, історик 279
- Орлай Іван Семенович** (1771–1829), російський та український учений-медик, освітній діяч, педагог, письменник. У 1821–1826 рр. — директор Ніжинської гімназії вищих наук, у 1826–1829 — директор Рішельєвського ліцею в Одесі 134
- Орлик Пилип Степанович** (1672–1742), український політичний, державний і військовий діяч, гетьман Війська Запорозького у вигнанні (1710–1742) 113, 139
- Орлов А.В.** (рос.), петербурзький видавець початку ХХ ст.
- Орнатський** — див. Амвросій (у миру Орнатський Андрій Антипович)
- Осман-чауш**, старший покойовий султана, турецький посол (1651) 345
- Оснoв'яненко** — див. Квітка-Оснoв'яненко (Квітка) Григорій Федорович
- Острозький Костянтин Іванович** (1460–1530), військовий і державний діяч Великого князівства Литовського, Руського та Жематійського, великий гетьман литовський (1497–1500, 1507–1530) 140
- Острианин Яків** (Острианиця, рос.: Острианица, ?–1641), український військовий діяч, козацький отаман, один з керівників козацького повстання 1638 р., гетьман нереєстрового козацтва (1638) 107, 136, 435
- Острианиця (рос.: Острианица, Острианица)** — див. Острианин Яків
- Отреп'єв Григорій** (рос.: Отрепьев Григорий, кінець XVI — поч. XVII ст.), монах, за поширеною версією — самозванець, який видавав себе за царевича Дмитрія (Лжедмитрій I) 70, 404, 413
- П**
- Павел, апостол, святой** — див. Павло, апостол, святой
- Павлик Михайло Іванович** (1853–1915), український письменник, публіцист, громадський і політичний діяч 251
- Павло** (рос.: Павел, I ст. н.е.), апостол, святой, найвизначніший ранньохристиянський місіонер, один з перших богословів християнства 34, 36, 127, 370, 372
- Павло Алепський** (бл. 1627–1669), архидиякон, мандрівник, письменник 61, 397
- Павлов Капітон Степанович** (1792–1852), російський художник. У 1839–1846 рр. викладав в Університеті св. Володимира у Києві, знайомий із Т.Шевченком 364
- Павлов-Сильванський Микола Павлович** (1869–1908), російський історик та архівіст 268
- Павловський Іван Францович** (рос.: Павловский Иван Францевич, 1851–1922), український історик, архівознавець, педагог 99, 428, 432, 433, 442
- Павлюк** — див. Бут Павло
- Палацький Франтішек** (1798–1876), чеський історик, політичний діяч 257
- Палій Семен** (рос.: Палей Семен, 1640–1710), український військовий діяч, полковник Фастівського полку 123, 129, 130, 157
- Панаїтеску Петро П.** (рум.: Panaitescu Petre P., 1900–1967), румунський філолог та історик літератури 285, 470, 471
- Панейко Василь Лукич** (англ.: Paneyko V., 1883–1956), український політичний діяч, дипломат, журналіст, редактор 235, 460
- Панкевич (Панькевич) Іван** (1897–1958), український філолог, видавець історичних джерел, громадський та освітній діяч 255, 256, 260, 466, 477
- Пантелеевы, брати** (рос.) (Пантелеев Григорій Фомич, 1847–? та Пантелеев Петро Фомич, 1853–1905), російські купці, домовласники, видавці 439
- Панькевич Іван** — див. Панкевич Іван
- Панькова Світлана Михайлівна** (1957), український історик, завідувачка Історико-меморіального музею М.С.Грушевського у Києві X, 415
- Парнелль Чарльз Стюарт** (1846–1891), ірландський землевласник та політичний діяч 12, 362

- Пастернок Ф.**, вчений (кін. XIX — поч. XX ст.) 186
- Пасторій Іоахим** (рос.: Пасторій Іоаким, 1611–1681), польський історик та письменник, дипломат, лікар, священник 108, 112, 117, 137, 439
- Паулі Жегота Ігнацій** (рос.: Паулі Жегота Ігнацій, 1814–1895), польський фольклорист, етнограф, історіограф 29, 366, 379
- Пахомій** (рос.) (XVII ст.), намісник Унівського монастиря (1647) 34, 370
- Пачовський Василь Миколайович** (1878–1942), український поет, історіософ 311
- Пашуканіс Євген Брониславович** (1891–1937), радянський учений-юрист 341
- Пейрс Бернард** (англ.: Pares Bernard, 1867–1949), британський історик (спеціаліст з історії Росії), журналіст 233, 234, 459, 460
- Перевязка (Перевяска) Семен** (перша половина XVII ст.), кошовий отаман (1632) 106, 107, 435
- Перетц Володимир Миколайович** (1870–1935), український і російський філолог 213, 261, 467
- Перовська Ганна Олексіївна** — див. Толстая (уродж. Перовська) Ганна Олексіївна
- Перовська Ольга Олексіївна** — див. Жемчужникова (уродж. Перовська) Ольга Олексіївна
- Перовська Софія Львівна, Перовська Соня** (рос.: Перовская Софья (Софья) Львовна, 1853–1881), російська революціонерка, народоволка. Страчена 3 (15) квітня 1881 р. за замах на імператора Олександра II 3, 4, 20, 21, 23, 25, 363–365
- Перовський Василь Львович** (1850–після 1930), російський революціонер, народник. Брат Софії Перовської 21, 23, 364
- Перовський Василь Олексійович** (1793–1857), російський державний та військовий діяч. Син Олексія Кириловича Розумовського та Марії Михайлівни Соболевської, брат Олексія Олексійовича Перовського (Погорельського) 23, 364
- Перовський Лев Миколайович** (1816–1890), російський державний діяч українського походження, Санкт-Петербурзький губернатор (1865–1866). Батько Софії Перовської 23, 363, 364
- Перовський Микола Іванович** (1785–1858), російський державний діяч, губернатор Таврійської губернії (1822–1823), феодосійський градоначальник (1820–1822, 1823–1824). Син Олексія Кириловича Розумовського, батько Льва Миколайовича Перовського, дід Софії Львівни Перовської 21, 23, 363
- Перовський Олексій Олексійович** (псевдонім Погорельський Антоній, рос.: Перовский Алексей Алексеевич, 1787–1836), російський письменник. Син Олексія Кириловича Розумовського та Марії Михайлівни Соболевської 21, 364
- Перовські**, дворянський рід, що походив від Олексія Кириловича Розумовського 20–23
- Перун**, божество у давньоруській язичницькій міфології, бог грози, грому і блискавки 270
- Перфецький Євген Юліанович** (рос.: Перфецкий Евгений Юлианович, словац.: Perfeckij Eugen, 1888–1947), український історик-славист, учень акад. О.О.Шахматова 295, 299, 474
- Петр, апостол** — див. Петро, апостол
- Петражицький-Кулага Іван (Петрижицький)** (?–1635), шляхтич, козацький отаман, наказний гетьман (1631–1632) 106
- Петрановий Боголюб** — див. Петранович Боголюб
- Петранович Боголюб (Феофіл)** (серб.: Петрановић Богољуб, (1830–1887), сербський політичний і церковний діяч, письменник, фольклорист 289, 472
- Петрижицький** — див. Петражицький-Кулага Іван
- Петрик, Петро Іванович** (справжнє ім'я Сулима Петро Іванович, кінець XVII — поч. XVIII ст.), український політичний діяч, гетьман Ханської України (1698–1709 /1712 ?/) 152
- Петрі Фліндерс** (1853–1942), англійський археолог-єгиптолог 339
- Петро** (рос.: Петр, I ст. н.е.), апостол, святий, перший Папа Римський 34, 36, 127, 370, 372

- Петро Великий** (рос.: Петр Великий) — див. Петро I Олексійович
- Петро I Олексійович, Петро Великий, цар Петро** (рос.: Петр I, Петр Великий, 1672—1725), останній московський цар, з 1721 — перший імператор Всеросійський, з династії Романових 63, 73, 92, 102, 113, 122—126, 136, 155, 156, 167, 399, 407, 431, 434, 438, 439
- Петро Іванович** — див. Петрик
- Петро II** (1715—1730), російський імператор (1727—1730) з династії Романових 156
- Петров Микола Іванович** (рос.: Петров Николай Иванович, 1840—1921), історик української літератури, етнограф 191, 423
- Петров Олексій Леонідович** (рос.: Петров Алексей Леонидович, 1859—1932), російський історик-славист 306, 476
- Петровський Микола Неонович** (рос.: Петровский Николай Неонович, 1894—1951), український історик-медієвіст, археограф 45—49, 52, 54, 63, 384—387, 390, 391, 398, 409, 410, 483
- Петрушевич Антоній Степанович** (1821—1913), греко-католицький священник, історик, філолог, дослідник історії Галичини, представник московфільського напрямку 29—31, 38, 366, 368, 373, 379
- Петрушевський Дмитро Мойсейович** (1863—1942), російський історик-медієвіст, довголітній приятель М.С.Грушевського та його родини 428
- Пильчиков Дмитро Павлович** (1821—1893), український громадський і культурний діяч, педагог. Член Кирило-Мефодіївського братства, активний діяч полтавської Громади 355
- Пипін Олександр Миколайович** (рос.: Пыпин Александр Николаевич, 1833—1904), російський літературознавець, етнограф 258, 465
- Писарев Микола Еварестович** (рос.: Писарев Николай Эварестович, 1807—1884), російський державний діяч, чиновник особих доручень, управитель канцелярії київського генерал-губернатора (1837—1848), олонецький губернатор (1848—1851). Власник списку “Літопису Самовидця” 66, 401, 412
- Піацек** — див. Пясецький Павел
- Підкова Іван** (1533—1578), козацький гетьман, молдовський господар (1577—1578) 217
- Піч Йосеф Ладислав** (чес.: Píč Josef Ladislav, 1847—1911), чеський історик, археолог, музейний діяч, письменник 262
- Пічета Володимир Іванович** (1878—1947), білоруський, український та російський історик, громадський діяч 341
- Платонов Сергій Федорович** (1860—1933), російський історик 227, 340
- Плеханов Георгій Валентинович** (рос.: Плеханов Георгий Валентинович, 1856—1918), російський філософ, теоретик і пропагандист марксизму, діяч російського і міжнародного соціалістичного руху 252, 459
- Плюшар Адольф Олександрович** (1806—1865), російський видавець, зокрема видав 17 (із запланованих 40) томів російської енциклопедії “Энциклопедический лексикон” (1834—1841), відомої також як “Словник Плюшара” 166
- Погодін Михайло Петрович** (рос.: Погодин Михаил Петрович, 1800—1875), російський історик, письменник, журналіст 28, 173, 174, 194, 365, 378, 449, 452
- Погорельський Антоній** — див. Перовський Олексій Олексійович
- Погрібняк Микола Степанович** (1885—1965), український живописець, ілюстратор історичних книг А.Ф.Кашенка 218
- Подчаський Іполит Іванович** (1792—1879), російський чиновник, художник-аматор. Позашлюбний син Лева Кириловича Розумовського та Прасков’ї Михайлівни Соболевської (сестри Марії Михайлівни Соболевської) 21
- Покровський Михайло Миколайович** (1868—1932), російський історик, радянський партійний і державний діяч 340
- Полевий Николай Алексеевич** — див. Полевий Микола Олексійович
- Полетика Василь Григорович** (1765—1845), український історик і громадський діяч, син Григорія Андрійовича Полетики 97, 149, 437
- Полетика Григорій Андрійович** (рос.: Полетика (Политика) Григорий Андреевич, 1725—1784), український громадський діяч, історик, лексикограф, перекладач, бібліофіл 79, 85, 102, 105, 110, 112, 156, 419, 424, 434

- Полетики**, родина 443
- Полевой (Полевой) Микола Олексійович** (рос. Полевой Николай Алексеевич, Н.П., криптонім, 1796–1846), російський письменник, драматург, критик, журналіст, історик та перекладач, видавець 108, 142, 161–166, 179, 436, 444, 446
- Полівка Іржі (Юрій)** (чес.: Polivka Jeří, 1858–1933), чеський філолог-славіст, один з основоположників слов'янської порівняльної фольклористики 261, 467
- Поллен Джон** (англ.: Pollen John, 1848–1923), британський кореспондент, перекладач, один із засновників Англо-російського літературного товариства 233
- Полтора-Кожуха Карп** (?–1642), український військовий діяч, гетьман (1638–1642), очільник козацького повстання (1639–1642) 136
- Полуботок Павло Леонтійович, Полуботько** (рос.: Полуботок Павел Леонтьевич, Полуботко, бл. 1660–1724), український військовий та політичний діяч, наказний гетьман Війська Запорозького Лівобережної України (1722–1724) 100, 125, 127, 129, 130, 137, 154–156, 158, 165, 166, 177, 445
- Полуботько** — див. Полуботок Павло Леонтійович
- Поляков Іван Семенович** (1845–1887), російський зоолог, антрополог, етнограф 275
- Поль Олександр Миколайович** (1832–1890), український громадський діяч українсько-німецького походження, підприємець, археолог, письменник, меценат 175
- Попов Давид** — див. Давид Попов
- Попович Олексій** — див. Олексій Попович
- Порфирородний** — див. Костянтин VII Порфирородний
- Пост Альберт-Герман** (нім.: Post Albert Hermann, 1839–1895), німецький правознавець, філософ, соціолог права 267
- Потебня Олександр Опанасович** (1835–1891), видатний український мовознавець, фольклорист, етнограф, літературознавець, громадський діяч 184, 206, 220, 261
- Потій** — див. Іпатій (у миру Потій Адам Львович)
- Поток**, богатир, билинний персонаж 194
- Потоцький Станіслав** (рос.: Потоцкий Станислав, 1589–1667), річпосполитський державний діяч, магнат, гетьман польський та великий коронний 116, 117
- Потоцький Ян** (1761–1815), польський письменник, історик, етнограф, археолог, редактор, видавець, бібліограф, мандрівник 144
- Прац Едуард**, Санкт-Петербурзький видавець першої половини ХІХ ст. 378, 379
- Пресняков Андрій Корнійович** (1856–1880), російський революціонер-народник, член партії “Народна воля”. За участь у терористичній діяльності арештований, відданий військовому суду (так званій “процес 16-ти”) та разом з О.Квятковським засуджений до смертної кари 6
- Прокопій Кесарійський** (рос.: Прокопий Кесарийский, між 490 і 507 — після 562), візантійський історик 317
- Прокопович Феофан (Теофан)** — див. Феофан (у миру Прокопович Єлеазар)
- Протасьєв Федор Іванович**, столярник, московський резидент при гетьмані Івані Скоропадському (1710) 155
- Прохаска Драгутін** (хорв.: Prohaska Dragutin, 1881–1964), хорватський філолог, історик літератури 289, 472
- Прутков Козьма Петрович**, літературна маска, колективний псевдонім Олексія Толстого та братів Олексія, Володимира й Олександра Жемчужникових 22
- Прыжов Іван Гаврилович** (рос.) (1827–1885), російський публіцист, історик, етнограф, учасник революційного руху 180, 449
- Пугачов Омелян Іванович** (рос.: Пугачев Емельян Иванович, 1742–1775), отаман донських козаків, один з керівників селянської війни 1773–1775 рр. в Російській імперії 70, 404, 413
- Пузина Афанасій** (рос.: Пузына Афанасий) — див. Афанасій Пузина
- Путята**, тисяцький великого князя київського Володимира Святославича 195
- Пуфендорф Самуїл** (рос.) (1632–1694), німецький політичний мислитель, державний діяч, юрист, історик 423
- Пушкар Мартин Іванович** (чес.: Puškar Martin, 1598–1658), український вій-

- ськовий діяч доби Хмельниччини, полтавський полковник (1649–1658) 120, 130, 307, 477
- Пушкін Олександр Сергійович** (рос.: Пушкин Александр Сергеевич, 1799–1837), видатний російський поет, драматург та прозаїк 141, 160, 164–166, 177, 431, 441, 445–447
- Пфіцнер Йозеф** (нім.: Pfizner Josef, 1901–1945), німецький історик, політичний діяч нацистської Німеччини 330, 481
- Пчілка О.** — див. Олена Пчілка
- Пыпин А.Н.** — див. Пипін Олександр Миколайович
- Пясецький Павел** (1579–1649), польський католицький релігійний діяч, секретар короля Сигізмунда III Вази, єпископ у Кам'янці (1627–1640), Холмі (1640–1644) та Перемишлі (1644–1649), хроніст, у Д.М.Бантиша-Каменського помилково цитований як Піадек (Piases) 112
- П'ясти**, перша польська князівська та королівська династія 348
- Р**
- Р., криптонім** — див. Рашевський Іван Федорович
- Радак**, міфічний генеральний осавул, що у 1648 р. у складі загонів Б.Хмельницького брав участь в облозі Новгород-Сіверського 147
- Радзівський Ієронім** (рос.: Радзевский Иероним, 1612–1667), державний діяч Речі Посполитої, дипломат 148
- Радченко Костянтин Федорович** (1872–1908), український історик літератури та історії релігійних течій (богомильства) 287, 471
- Разін Степан Тимофійович** (відомий як Стенька Разін, рос.: Стенька Разин, бл. 1630–1671), ватажок селянської війни 1670–1671 рр. у Московському царстві 70, 404, 413
- Разумовские** — див. Розумовські
- Разумовский Кирилл Григорьевич** — див. Розумовський Кирило Григорович
- Райнке-Бльох Герман** (нім.: Reincke-Bloch Hermann, 1867–1929), німецький історик та політик 350
- Раковський Іван** (1874–1949), український антрополог, зоолог, громадський діяч 290
- Ракоцій Юрій II** (рос.: Ракоций Юрий II, 1621–1660), князь семигородський (з 1648) 119, 120, 148
- Ракуша Данило** (XVII ст.), реєстровий козак (1649–1650) 48, 387
- Ракуші**, родина Романа Онисимовича Ракушки-Романовського 50, 388
- Ракушка Онисим** (перша пол. XVII ст.), мешканець м. Ніжина, батько Романа Ракушки-Романовського 48, 49, 387, 388
- Ракушка Роман** — див. Ракушка-Романовський Роман Онисимович
- Ракушка-Романовський Роман Онисимович** (рос.: Романовский Роман, Ракущенко /Раскущенко/ Роман, 1622/1623–1703), український державний і церковний діяч, ніжинський сотник (1658–1663) і полковий суддя (1659), генеральний підскарбій (1663–1668), священник і протопоп у Брацлаві (1668–1675), після 1676 р. жив у Стародубі, де був священником Микільської церкви, ймовірний автор “Літопису Самовидця” 46–57, 63–67, 70, 72, 141, 385–394, 399, 401, 402, 405, 406, 409, 410
- Ракушки**, козаки в сотні Романовського за часів Хмельниччини 48, 387
- Ракушки-Романовские** (рос.), український козацько-старшинський рід 409
- Ракущенко (Раскущенко) Роман** — див. Ракушка-Романовський Роман Онисимович
- Распов В.**, видавець збірника “Николай Иванович Кибальчич. 1854–1881” (1906) 363
- Рафаїл** (у миру Заборовський Михайло, 1676–1747), український церковний, громадський та освітній діяч, митрополит Київський, Галицький та всієї Малої Росії (1743–1747) 159
- Раффі А.**, співробітник Лондонського “Інституту слов'янських студій” (1920-ті рр.) 234
- Рачки Франьо** (хорв.: Rački Franjo, 1828–1894), хорватський політичний діяч та історик 289, 472
- Рашевський Іван Федорович** (криптонім Р., 1847 — після 1900), російський революціонер, народник 11
- Ревуцький Дмитро Миколайович** (1881–1941), український музикознавець і фольклорист 358, 486

- Рей Миколай** (1505–1569), польський письменник, поет-мораліст, релігійний полеміст, політичний діяч 279
- Ремізов Олексій Михайлович** (1877–1957), російський письменник 234
- Репнін Миколай Григорьевич** — див. Репнін-Волконський Микола Григорович
- Репніна Варвара Николаевна** — див. Репніна Варвара Миколаївна
- Решетников А.** (рос.), московський видавець початку ХІХ ст. 431
- Репнін Анікіта Іванович** (1668–1726), російський військовий діяч, генерал-фельдмаршал (1724) 160
- Репнін Микола Григорович** — див. Репнін-Волконський Микола Григорович
- Репніна Варвара Миколаївна** (рос. Репніна Варвара Николаевна, 1808–1891), письменниця, мемуаристка, меценатка, донька М.Г.Репніна-Волконського 109, 437
- Репніна-Волконська Варвара Олексіївна, княгиня Варка** (уроджена Розумовська, 1778–1864), дружина Миколи Григоровича Репніна-Волконського, онучка гетьмана Кирила Григоровича Розумовського 103, 432
- Репнін-Волконський Василь Миколайович** (1806–1880), колезький асесор, син Миколи Григоровича Репніна-Волконського та Варвари Олексіївни Репніної-Волконської 102
- Репнін-Волконський Микола Григорович** (рос.: Репнин-Волконский Николай Григорьевич, 1778–1845), російський військовий і державний діяч, малоросійський генерал-губернатор (1816–1834) 44, 92–100, 103, 109, 110, 112, 115–118, 122, 128, 129, 132, 135, 159, 160, 176, 177, 342, 383, 428, 431–433, 437, 438, 442
- Репніни**, родина Миколи Григоровича Репніна-Волконського 110, 122
- Рибалко Олександр Леонідович** (1950–2009), український джерелознавець, історик, мовознавець, редактор, перекладач IX
- Рилєєв Кіндрат Федорович** (рос.: Рылеев Кондратий Федорович, 1795–1826), російський поет, декабрист 130, 141, 177, 443, 445
- Рильський Тадей Розеславович** (1841–1902), український громадський і культурний діяч польського походження, етнограф, економіст 264
- Рипін Микола Олексійович** (рос.: Рьнин Николай Алексеевич, 1877–1942), російський інженер, популяризатор науки в галузі повітроплавання, авіації та космонавтики 16, 363
- Рипка Ян** (чес.: Rypka Jan, 1886–1968), чеський філолог та історик-сходознавець, перекладач 307, 344, 345, 477, 483, 484
- Рисаков Микола Іванович** (рос.: Рысаков Николай Иванович, 1861–1881), російський революціонер, народоволець, терорист. Страчений 3 (15) квітня 1881 р. за замах на імператора Олександра II 3, 6, 25
- Рігельман Олександр Іванович** (1720–1789), військовий діяч, історик України 102, 107, 112, 113, 121, 140, 157
- Робертсон Вільям** (1721–1793), англійський історик 162
- Рогволод** (X ст.), літописний князь половецький 189
- Родічев Федір Ізмайлович** (1854–1933), російський політичний діяч, юрист 234
- Рожинские** — див. Ружинські
- Рожинський Богдан** — див. Ружинський Богдан Михайлович
- Рожнецький Станіслав** (дан.: Rożniecki Stanisław, 1865–1921), польсько-данський славіст 219, 272, 456
- Розумовський Кирило Григорович** (рос.: Разумовский Кирилл Григорьевич, 1728–1803), український військовий, політичний і державний діяч, останній гетьман Війська Запорозького (1750–1754) 20, 100, 102, 103, 125, 128, 129, 139, 156, 166, 365
- Розумовський Лев Кирилович** (1757–1818), російський державний діяч українського походження, дипломат. Молодший брат Олексія Кириловича Розумовського 21
- Розумовський Олексій Григорович** (1709–1771), російський військовий та державний діяч українського походження. Таємно одружений із російською імператрицею Єлизаветою Петрівною (1742) 20, 21
- Розумовський Олексій Кирилович** (1748–1822), російський державний діяч українського походження, син гетьмана Кирила Григоровича Розумовського 20, 21, 23, 98, 103, 128, 364–365, 432

- Розумовські** (рос.: Разумовские, фр.: Les Razoumowski), український козацький, дворянський, графський і князівський рід (XVII—XIX ст.), до роду належали відомі державні та військові діячі 20—22, 363
- Рокфеллери**, знаменита американська родина підприємців та філантропів 351
- Роман Брянський** — див. Роман Михайлович
- Роман Михайлович, Роман Брянський** (?—1401), князь брянський, великий князь чернігівський (1356—1401, з перервами), смоленський намісник великого князя литовського Витовта (1395—1401) 194
- Роман**, билинний персонаж 194
- Роман Ю.** (рос.), московський видавець кінця XIX — поч. XX ст. 430
- Романови-Готторпи**, династія російських імператорів 20
- Романовський Віктор Олександрович** (рос.: Романовский Виктор Александрович, 1890—1971), український історик, археограф, архівіст 45, 47, 48, 384, 386, 408, 409
- Романовський Роман** (рос.: Романовский Роман), суддя — див. Ракушка-Романовський Роман Онисимович
- Ромул** (VIII ст. до н.е.), один із братів — легендарних засновників м. Риму, перший цар Стародавнього Риму 144
- Ростовский Дмитрій** — див. Дмитрій Ростовський
- Ростовцев Михайло Іванович** (англ.: Rostovtzeff Michael, Rostovtsev M., фр.: Rostovzev M., рос.: Ростовцев Михаил Иванович, 1870—1952), російський історик, археолог 223, 226—229, 244, 246, 457, 458, 462, 463
- Ростопчин Федор Васильевич** (рос.) (1763—1826), російський державний діяч, письменник 449
- Рубан Василь Григорович** (1742—1795), російський державний діяч українського походження, письменник, перекладач, видавець, історик України 66, 78, 94, 101, 102, 106—109, 112—114, 128, 132, 137, 143, 176, 401, 411, 418, 423, 434—436
- Рубльов Олександр Сергійович** (1957), український історик 458
- Рудавський Вавжинець-Ян** (лат.: Rudawski Lavrenti Joanne, 1617—1674), річпосполитський історик і правник, ксьондз 112, 120, 439
- Рудин А.** (рос.), редактор збірника “Николай Иванович Кибальчич. 1854—1881” (1906) 363
- Рудницький Степан Львович** (1877—1937), український географ і картограф 255
- Ружинський Богдан Михайлович, Богданко** (рос.: Ружинский (Рожинский) Богдан Михайлович, ?—1576), низовий запорозький гетьман (1575—1576) 105, 106, 147
- Ружинський Остафій (Євстафій)** (рос.: Ружинский Евстафий, ?—1534), князь, український військовий діяч 84, 145
- Ружинські** (рос. Ружинские, Рожинские), стародавній русько-литовський князівський рід XVI—XVII ст. 105
- Руліковський Едвард** (1825—1900), польський історик, етнограф 175
- Рум’янцев, канцлер** — див. Рум’янцев-Задунайський Петро Олександрович
- Рум’янцев-Задунайський Петро Олександрович** (1725—1796), російський державний та військовий діяч 90, 109, 158
- Русов Олександр Олександрович** (1847—1915), український громадський діяч, земський статистик, етнограф, фольклорист 464
- Руссов Степан Васильович** (1768—1842), російський історик, поет, філолог 163, 446
- Рылеев Кондратій Федорович** — див. Рилеев Кіндрат Федорович
- Рынин Николай Алексеевич** — див. Ринін Микола Олексійович
- Рысаков Николай Иванович** — див. Рисаков Микола Іванович
- Рюрик** (бл. 830—879), начальник варязької дружини, літописний князь ладозький, легендарний засновник династії Рюриковичів 143, 189

С

С.Т-в, криптонім 431

Сабашниковы М. и С. (рос.), російські видавці брати Сабашникови Михайло Васильович (1871—1943) та Сергій Васильович (1873—1909) 364

Савельєв Павло Степанович (рос.) (1814—1859), російський археолог, орієнталіст, нумізмат, імовірний, на думку М.Грушевського, рецензент праць Д.Банти-

- ша-Каменського у часопису “Сын Отечества” 170, 171
- Савицький Стефан** (рос.: Савицкий Стефан, бл. 1684–1751), військовий канцелярист (1712), лубенський полковий писар (1714–1739) 76, 77, 417, 422
- Савич Семен** (XVII ст.), полковник 117
- Савченко Федір Якович** (1892–1938), український історик, літературознавець. У 1920-х рр. — секретар М.Грушевського 454
- Сагайдачний (Конашевич-Сагайдачний) Петро Кононович** (рос.: Сагайдачный Петр Кононович, бл. 1582–1622), український політичний та військовий діяч, гетьман реєстрового козацтва, кошовий отаман Запорозької Січі 75, 101, 104, 130, 146, 147, 162, 163, 166, 416, 421, 433
- Садко**, багатий гість, герой новгородського билинного епосу 194
- Сайтов Владимир Иванович** (рос.) (1849–1938), російський бібліограф, літературознавець, історик літератури 447
- Самовидець** (рос.: Самовидец, друга пол. XVIII ст.), представник української козацької старшини, хроніст, автор “Літопису Самовидця” V–VII, 44–50, 52–58, 60–64, 66–70, 72–74, 77, 78, 102, 133, 141, 142, 147, 148, 179, 382, 383–388, 390–404, 406–412, 415, 417, 418, 423, 426, 427, 435, 436
- Самозванець** (імовірно, Отреп'єв Григорій кінець XVI — поч. XVII ст.), монах, видавав себе за царевича Дмитрія (Лжедмитрій I) 162
- Самойлович Григорій Іванович** (?–1687), чернігівський полковник Війська Запорозького, син І.С.Самойловича 63, 166, 398
- Самойлович Іван Самійлович** (пол.: Samułowicz Jan, ?–1690), український політичний, державний і військовий діяч, гетьман Війська Запорозького, гетьман Лівобережної України (1672–1687) 52, 63, 64, 75, 100, 122, 123, 129, 142, 148, 150, 152, 153, 166, 389, 390, 398, 399, 416, 421, 445
- Самойлович Михайло Васильович** (друга пол. XVII ст.), український військовий діяч, полковник гадяцький (1678–1687), у 1792 засланий за участь у змові проти гетьмана І.Мазепи 155
- Самойлович Олександр Миколайович** (рос.: Самойлович Александр Николаевич, 1880–1938), російський сходознавець-тюрколог 382
- Самоковасов Дмитро Якович** (1843–1911), російський археолог, історик права, архівознавець 189
- Самчевський Іван Йосипович** (1830–1871), український громадський діяч, педагог, видавець, історик 424
- Сангушко Богдан** (друга пол. XVI ст.), князь, житомирський староста 147
- Сапегі** (рос.), білорусько-литовський магнатський рід XVI–XVIII ст. 444
- Сафонович (Софонович) Теодосій (Феодосій)** (рос.: Софонович Феодосий, поч. XVII ст. — 1677), український церковний діяч, письменник, історик-хроніст 150, 158
- Свенціцький Іларіон Семенович** (1876–1956), український філолог, етнограф, музеєзнавець 221, 261, 456, 467, 468
- Свирговський (Свирчовський) Іван** (? — бл. 1575), український військовий діяч, запорозький низовий гетьман, генеральний обозний у першій половині 1570-х рр. 145, 217
- Свирчовський Іван** — див. Свирговський Іван
- Свобода Антонін**, співавтор Їржі Краля (1923) 324
- Святайо** (кін. XVII — поч. XVIII ст.), піп 166
- Святогор**, багатир, билинний персонаж 196
- Святодідч** — див. Кисіль Адам
- Святополк Ізяславич** (1050–1113), князь полоцький (1070–1071), новгородський (1078–1088), турівський (1088–1093), великий князь київський (1093–1113) 329
- Святополк-Мирський Дмитро Петрович** (псевдонім D.S.Mirsky, 1890–1939), російський літературознавець, літературний критик, публіцист 234
- Святослав Ігорович** (930–972), державний та військовий діяч Київської Русі, великий князь київський (945–972) 99, 162
- Селецький Петро Дмитрович** (1821–1879), урядовець канцелярії київського генерал-губернаторства (з 1844), київський губернатор, маршал дворянства (1866–1880), композитор, піаніст 122, 439

- Селивановський Семен Іоаннікиєвич** (рос.) (1772–1835), російський видавець 428, 436, 441, 444–446, 456
- Семанюк Іван Юрійович** (псевдонім Марко Черемшина, 1874–1927), український громадський діяч, адвокат, письменник 311
- Семевський Михайло Іванович** (1837–1892), російський історик, журналіст, громадський діяч, видавець часопису “Русская старина” (з 1870 до кінця життя) 173, 442
- Семен Август** (бл. 1781–1862), московський друкар та видавець 430, 432, 434, 447
- Сенкевич Генрик** (1846–1916), польський прозаїк, лауреат Нобелівської премії з літератури 1905 року 262
- Сеньковський Осип Іванович** (1800–1858), російський сходознавець, письменник, редактор, імовірний, на думку М.Грушевського, рецензент праці Д.Бантиса-Каменського у часопису “Библиотека для чтения” 171
- Сергієнко Вікторія Григорівна** (1988), український історик, археограф X, 383
- Сердюков Іван Іванович** (рос.: Сердюков Іван Іванович, перша пол. XIX ст.), урядовець канцелярії малоросійського генерал-губернатора кн. М.Г.Рєпніна 109, 437
- Сердюков Петро Я.**, товариш П.Куліша під час навчання у Новгород-Сіверській гімназії 44, 46–48, 384–386
- Сетон-Вотсон Роберт Вільям** (псевдонім Scotus Viator, 1879–1951), британський державний діяч, публіцист, історик 233, 234
- Сигізмунд III Ваза** (рос.: Сигизмунд III Ваза, пол.: Zygmunt III Waza, 1566–1632), король польський, великий князь литовський, великий князь руський (з 1587), король шведський (1592–1599) 40, 375, 444
- Сильвестр** (в миру Кулябка Семен, 1704–1761), український і російський церковний і культурний діяч, богослов, латиномовний письменник 158
- Симеон Метафраст** (друга пол. X — перша пол. XI ст.), візантійський письменник, державний діяч, преподобний 213
- Симиренки**, українська родина підприємців, засновників цукрових заводів та великої торговельної фірми (1830–1880-і рр.) 5, 22
- Симиренко Василь Федорович** (1835–1915), український промисловець, видавець, меценат української культури 22
- Симиренко Лев Платонович** (1855–1920), український помолог 22
- Симиренко Платон Федорович** (1821–1863), український промисловець-цукрозоводчик, меценат 5, 22
- Симоновський Петро Іванович** (рос.: Симоновский Петр Иванович, бл. 1717–1809), український державний діяч, історик, правник 46, 79, 102, 107, 112–114, 117, 385, 419, 423
- Сімович Василь Іванович** (1880–1944), український філолог, мовознавець, культурний діяч 342, 483
- Сінеус** (IX ст.), легендарний брат варяга Рюрика, літописний білозерський князь 189
- Сірко Іван** (1605 (1610?) — 1680), подільський шляхтич, легендарний кошовий отаман Запорозької Січі й усього Війська Запорозького Низового. Герой багатьох українських пісень та казок 121, 130, 148
- Сіцінський Євфимій Йосипович** (1859–1937), український громадський діяч, історик, археолог, православний священник 260, 466
- Січинський Володимир Юхимович** (1894–1962), український архітектор, графік, видавець, мистецтвознавець, громадський і культурний діяч 342
- Скалозуб Дем'ян** (друга пол. XVI ст.), український військовий діяч, запорозький низовий гетьман 145
- Скальковський Аполлон Олександрович** (рос.: Скальковский Аполлон Александрович, пол.: Skalkowski Apollo, 1808–1899), український та російський історик, архівіст, статистик 170, 171, 175, 215, 448
- Скобичевський** (XVII ст.), стражник, який відрізав Д.Чаплинському один вус 85
- Сковорода Григорій Савич** (нім.: Skowogoda Hryhorij, 1722–1794), видатний український просвітник, філософ, поет 138, 261, 327, 340, 443, 467, 483
- Скоропадський Іван Ілліч** (бл. 1646–1722), український державний і військовий діяч, гетьман Лівобережної України (1708–1722) 100, 122, 124–127, 137, 140, 155, 156, 163, 439, 443

- Скоропадський Олексій Петрович** (перша пол. XIX ст.), у 1820-х рр. — урядовець канцелярії малоросійського генерал-губернатора кн. М.Г.Рєпніна 109
- Скороходов І.Н.** (рос.), петербурзький видавець кінця XIX — поч. XX ст. 446
- Слабченко Михайло Єлисейович** (1882—1952), український історик, правник 115, 130, 143, 338, 438, 440
- Славінський Максим Антонович** (1868—1945), український громадсько-політичний діяч, дипломат, публіцист, поет, перекладач, редактор 342
- Слезка Михайло** (?—1667), львівський друкар та видавець 222
- Сліпченко, співробітник** “Інституту російських студій” у Ліверпулі (1920-ті рр.) 234
- Слюсаренко Хведір (Федір) Павлович** (1886—1958), український філолог, історик, громадський і культурний діяч 342
- Смаль-Стоцький Роман Стефанович (Степанович)** (англ.: Smal-Stotsky Roman, 1893—1969), український політичний діяч, дипломат, мовознавець 235, 260, 460, 466, 467
- Смаль-Стоцький Стефан (Степан) Йосипович** (1859—1938), український мовознавець, педагог, громадсько-політичний діяч 260, 466
- Смотрицький Мелетій** (рос.: Смотрицкий Мелетий) — див. Мелетій Смотрицький
- Снегирева А.И.** (рос.), московський видавець поч. XX ст. 469
- Соболевська Марія Михайлівна** (?—1836), дружина (в громадському шлюбі) Олексія Кириловича Розумовського, мати його численних дітей (носили прізвище Перовські) 21
- Соболевський Олексій Іванович** (рос.: Соболевский Алексей Иванович, 1857—1929), російський філолог-славіст, літературознавець, фольклорист 194, 452
- Сокірко Павло Якович**, адресат М.С.Грушевського (1928) 473, 474
- Соколов Іван Іванович** (1823—1910), російський художник 364
- Соліньяк П'єр-Жозеф де** (фр.: Solignac Pierre-Joseph de, рос.: Солиньяк Пьер-Жозеф де, 1687—1773), французький письменник, секретар польського короля Станіслава Лещинського, автор праць з історії Речі Посполитої 142—144, 148, 161, 444
- Соловій Будимирович** (рос.: Соловей Будимирович), билинний персонаж 194, 219, 220, 456
- Соловій, розбійник**, билинний персонаж 198
- Соломон** (в миру Гродський Семен Іванович, ?—1692), чернець, брав участь у дипломатичних місіях гетьмана Івана Мазепи 154
- Сомко Яким Семенович** (бл. 1619—1663), український військовий, політичний і державний діяч, гетьман Лівобережної України (1663) 50, 64, 388, 399
- Сорокін Петро Матвійович** (рос.: Сорокин Петр Матвеевич, 1860—1895), російський статистик, краєзнавець 329, 481
- Софонович Феодосій** — див. Сафонович (Софонович) Теодосій (Феодосій)
- Сохань Павло Степанович** (1926—2013), український історик-славіст 421, 483
- Спасович Володимир Данилович** (1829—1906), російський правник, адвокат, польський публіцист, критик, історик літератури, громадський діяч 8
- Спенсер Б.** — див. Спенсер Волтер Болдуїн
- Спенсер Волтер Болдуїн** (англ.: Spenser Walter Baldwin, 1860—1929), англійський та австралійський зоолог і антрополог 266
- Спенсер Герберт** (1820—1903), англійський філософ, соціолог 184, 236, 266, 267
- Сперанський Михайло Михайлович** (1772—1839), граф, російський державний і громадський діяч, пензенський губернатор (1816—1819) та сибірський генерал-губернатор (1819—1821) 134
- Сперанський Михайло Несторович** (рос.: Сперанский Михаил Несторович, 1863—1938), російський філолог, історик літератури, фольклорист, етнограф, славіст 191, 197, 265, 451, 453, 468
- Спицын Александр Андреевич** — див. Спицин Олександр Андрійович
- Спіноза Бенедикт** (1632—1677), голландський філософ 183
- Спицин Олександр Андрійович** (рос.: Спицын Александр Андреевич, 1858—1931), російський археолог, спеціаліст з епіграфіки 244, 462
- Сплітссесер Дмитро Михайлович** (рос.: Сплитссесер Дмитрий Михайлович,

- кінець XVIII — перша пол. XIX ст.), художник-гравер 110, 130, 134
- Срезневський Ізмаїл Іванович** (рос.: Срезневский Измаил Иванович, 1812—1880), визначний російський філолог-славіст, історик, палеограф, видавець фольклорних та історичних матеріалів 165, 170, 175, 213, 425
- Ставр Годинович**, билинний персонаж, чернігівський боярин 194, 195
- Ставровездький Кирило** (псевдонім Транквіліон, рос.: Кирилл Ставровездский, ?—1646), руський православний і греко-католицький освітній та церковний діяч, письменник, богослов, видавець 57, 393
- Станіслав Лещинський** (1677—1766), король Речі Посполитої (1704—1711, 1733—1734) 161
- Старницький Михайло Петрович** (1840—1904), український письменник, перекладач, театральний і культурний діяч 486
- Старовольський Шимон** (1588—1656), польський церковний діяч, письменник, історик 144, 145
- Старосольський Володимир Якимович** (1878—1942), український громадсько-політичний діяч, соціолог, правник, адвокат 260, 466
- Стасюлевич Михайло Матвійович** (1826—1911), російський історик та публіцист, редактор журналу «Вестник Европы» (1866—1908) 363, 465
- Степанов Н.** (рос.), московський видавець середини XIX ст. 447, 448
- Степкович Самійло** (рос.: Степкович Самуил, XVII ст.), священник 36, 372
- Стефан** (у миру Яворський Симеон Іванович, 1658—1722), український і російський церковний, політичний та культурний діяч, богослов, філософ, письменник, проповідник, митрополит Рязанський і Муромський (1700—1722) 158
- Стефан Баторий** — див. Баторій Стефан
- Стефаник Василь Семенович** (1871—1936), український письменник 311
- Шешко Хведір (Федір) Миколайович** (1877—1944), український громадський і культурний діяч, музикознавець 342
- Століпін Петро Аркадійович** (1862—1911), російський державний діяч, прем'єр-міністр (1906—1911) 341
- Стороженко Микола Володимирович** (рос.: Стороженко Николай Владимирович, 1862—1942), український історик, педагог, учень В. Антоновича 110, 437
- Стрелецький Андрій** (пол.: Strzelecki Andrzej, рос.: Стрелецкий Андрей), львівський братчик (1640-ві рр.) 32, 38, 368, 373, 380, 381
- Стрелецькі**, львівська міщанська родина XVII ст. 380
- Стронін Олександр Іванович** (1826—1889), український громадський діяч, історик, соціолог. Член полтавської Громади 354, 355
- Струве Петро Бернгардович** (1870—1944), російський громадський та політичний діяч, економіст, публіцист, історик, філософ 234, 461
- Студинський Кирило Йосипович** (1868—1941), український філолог-славіст, літературознавець, мовознавець, фольклорист, письменник, громадський діяч 259, 261, 263, 464, 466—468
- Судієнко Михайло Йосипович** (1803—1874), український історик, громадський діяч 412
- Сумцов Микола Федорович** (1854—1922), видатний український фольклорист, етнограф, літературознавець, громадський діяч 219
- Суровецький Лаврентій** (пол.: Surowiecki Wawrzyniec, 1769—1827), польський економіст, журналіст, педагог, освітній діяч, історик-славіст, географ, антрополог 142
- Сьтин Іван Дмитрійович** (рос.) (1851—1934), московський видавець останньої третини XIX — початку XX ст. 452, 453

Т

- Тальгрєн Арне Міхаель** (1885—1945), фінський історик та археолог 342
- Тараканова Ірина Георгіївна**, російський історик, архівіст X
- Тарас** — див. Федорович Тарас
- Тарас**, конспіративне ім'я — див. Желябов Андрій Іванович
- Тарасович Василь** — див. Василь Тарасович
- Тарле Євген Вікторович** (1874—1955), російський історик 458
- Тарновський Ян Фелікс Амор** (1777—1842), граф, польський політичний діяч, бібліофіл, історик, перекладач 29, 366, 379

- Тарновський Василь Васильович молодший** (1837–1899), український громадський і культурний діяч, меценат 255
- Тарновський Григорій Степанович** (1788–1853), український дворянин, меценат, у середині 1820-х рр. — урядовець канцелярії малоросійського генерал-губернатора кн. М.Г.Рєпніна 109
- Тарша Едвард** — див. Грабовський Міхал
- Тахтарев Костянтин Михайлович** (рос.: Тахтарев Константин Михайлович, 1871–1925), російський соціолог, політичний діяч 266, 468
- Твардовський Самуїл** (пол.: Twardowski Samuel, рос.: Твардовский Самоил /Самуил/, до 1600–1661), польський письменник, поет, мемуарист 76, 77, 417, 422, 423
- Тейлор Едвард Барнетт** (1832–1917), англійський етнограф, антрополог, історик культури, дослідник первісної культури 236, 266, 267
- Теплов Олексій Григорович** (1757–1826), російський державний діяч, сенатор, цивільний губернатор Слобідсько-Української губернії (1796–1798), харківський (1796–1798) та київський (1800) губернатор 91
- Терентице**, багатий гість, герой новгородського билинного епосу 194
- Тимченко Євген Костянтинівич** (1866–1948), український мовознавець, перекладач, громадський діяч 260, 467
- Тихомиров Лев Олександрович** (рос.: Тихомиров Лев Александрович, 1852–1923), російський громадський та політичний діяч, учасник народницького руху, автор пропагандистської брошури “Где лучше: Сказка о четырех братьях” та брошури про А.Желябова 362
- Тихонравов Микола Савич** (1832–1893), російський філолог, археограф, видавець 213
- Тичина Павло Григорович** (1891–1967), український поет, перекладач, публіцист 311
- Тишкевич Януш** (рос.: Тышкевич Януш, 1590–1649), польський державний і політичний діяч, воєвода київський (з 1630) 57, 394
- Тіхий Франтішек** (чес.: Tichý František, 1886–1968), чеський та український письменник, філолог-україніст 307, 477
- Толстая (уродж. Перовська) Ганна Олексівна** (1796–1856/1857), донька Олексія Кириловича Розумовського та Марії Михайлівни Соболевської, мати письменника і поета Олексія Костянтиновича Толстого 22
- Толстой Костянтин Петрович** (1779–1870), граф, батько письменника і поета Олексія Костянтиновича Толстого 22
- Толстой Олексій Костянтинович** (1817–1875), російський письменник, поет, драматург 22, 364
- Толстой Петро Петрович** (кін. XVII — перша третина XVIII ст.), ніжинський полковник (1719–1727) 125, 439
- Томашівський Степан** (1875–1930), український історик, публіцист, політичний і громадський діяч 474, 475
- Тредьяковський Василь Кирилович** (1703–1769), російський вчений та поет 190
- Третьяков** (рос.: Третьяков, XIX ст.), харківський вчитель, який передав список “Літопису Самовидця” М.Костомарову 66, 401
- Трубецькой Олексій Микитович** (у чернецтві Афанасій, бл. 1600–1680), російський політичний та військовий діяч, дипломат 120
- Трувор** (IX ст.), легендарний брат варяга Рюрика, літописний князь в землі кривичів 189
- Трутовський Костянтин Олександрович** (1826–1893), український художник-живописець, графік 364
- Тугарин**, злий богатир, билинний персонаж 195
- Тукальський Йосип** (рос.: Тукальский Иосиф) — див. Йосип Нелюбович-Тукальський
- Туманський Федір Йосипович** (рос.: Туманский Федор Осипович, 1757–1810), український та російський історик, етнограф, видавець, громадський діяч 46, 66, 78, 94, 101, 112, 132, 137, 158, 176, 385, 401, 409, 411, 418, 423, 439
- Тункіна Ірина Володимирівна** (1960), російський історик, архівіст. Директор Санкт-Петербурзького філіалу Архіву РАН X
- Тупталенко Дмитро** — див. Дмитрій Ростовський
- Тур** (X ст.), літописний князь туровський 189

- Турнвальд Ріхард** (нім.: Thurnwald Richard, 1869–1954), австрійський та німецький соціолог і антропосоціолог 202, 205, 454
- Турянський Осип Васильович** (псевдонім Іван Думка, 1880–1933), український письменник і літературний критик, педагог 311
- Тучапський Павло Лукич** (1869–1922), український політичний діяч, публіцист, перекладач, у молодості — гарячий прихильник М. Драгоманова 464
- Тышкевич Януш** — див. Тышкевич Януш
- Тютчев Микола Сергійович** (рос.: Тютчев Николай Сергеевич, 1856–1924), російський революціонер-народник, народовець, землеволець, есер; історик та публіцист 365
- Тьєррі Огюстен** (1795–1856), французький історик, один із засновників французької історіографії 142
- У**
- Уваров Олександр Сергійович** (рос.: Уваров Александр Сергеевич, 1825–1884), російський археолог, ініціатор археологічних з'їздів 244, 429, 462
- Українка Леся** — див. Леся Українка
- Ульяновський Василь Іринархович** (1958), український історик 421, 483
- Уоллес Мекензі** (англ.: Wallace Mackenzie, 1841–1919), британський державний службовець, журналіст, редактор, зарубіжний кореспондент газети "The Times" (Лондон) 233
- Успенський Гаврило Петрович** (рос.: Успенский Гавриил Петрович, 1765–1820), російський історик, географ, педагог, журналіст, перекладач 111, 142, 149, 157, 437, 445, 458
- Ф**
- Ф.К., криптонім** — див. Вовк Федір (Хведір) Кіндратович
- Файсон Лоример** (англ.: Fison Lorimer, 1832–1907), англійський етнограф, дослідник життя австралійців 266
- Фалієв Іван Нечипорович** (1858–1924), український учений у галузі рибництва 309
- Фармаковський Борис Володимирович** (1870–1928), російський археолог та історик античного мистецтва, дослідник грецької колонії Ольвії 229
- Фасмер Макс** (нім.: Vasmer Max, 1886–1962), видатний російський та німецький мовознавець, славіст 246, 247, 462
- Феденко Панас Васильович** (1893–1981), український політичний та культурний діяч, історик, публіцист 342
- Федір Новостроєнський**, псевдонім — див. Вовк Федір (Хведір) Кіндратович
- Федоров Борис Михайлович** (Б.Ф., криптонім, 1794 або 1798–1875), російський поет, письменник, драматург, видавець 92, 97, 431
- Федоров Е.Я.** (рос.), київський видавець другої половини XIX ст. 422
- Федоров Іван** (1510 /1530 ?/ — 1583), один із перших східнослов'янських типографів, гравер, інженер 222
- Федорович Тарас** (?–1639), козацький отаман кримського походження, кошовий отаман Війська Запорозького не-реєстрового (1629), гетьман (1930), керівник козацько-селянського повстання 1630 р. 106, 136
- Феофан (Теофан)** (у миру Прокопович Єлеазар, лат.: Theophane Procopowicz, 1681–1736), український церковний діяч, богослов, філософ, письменник, математик, ректор Київської академії (1710–1716) 75, 76, 102, 113, 121, 122, 137, 138, 140, 153, 158, 167, 170, 416, 422, 434, 443
- Фердинанд III Габсбург** (1608–1657), імператор Священної Римської імперії (з 1637), король Угорщини (частини королівства з 1625, повністю 1637–1647), король Богемії (1627–1646) 148
- Фігнер Вера Николаевна** — див. Фігнер Віра Миколаївна
- Филевич Іван Порфирівич** (рос.: Филевич Иван Порфирьевич, 1856–1913), російський історик і публіцист 189, 451
- Фігнер Віра Миколаївна** (рос.: Фигнер Вера Николаевна, 1852–1942), російська революціонерка-народниця, терористка, член виконавчого комітету "Народної волі", письменниця. М. Грушевський писав її прізвище як "Фігнер" 8, 17, 20, 23, 362, 363, 365
- Фіельstrup Федір Артурович** (1889–1933), російський етнограф дансько-англійського походження, мандрівник 275
- Фіалет** — див. Христофор Фіалет

- Фіоль Швайпольт** (бл. 1460–1525 /1526/), український першодрукар 349
- Фіш Зенон** (псевдонім: Тадеуш Падалиця, 1820–1870), польський письменник і публіцист 175
- Флорінський Василь Маркович** (рос.: Флоринский Василий Маркович, 1834–1899), російський лікар, письменник, археолог 189, 430
- Фогарашій Іван Федорович** (псевдонім Іван Бережанин, 1786–1834), греко-католицький священник, закарпатський громадський діяч, мовознавець, історик 307, 477
- Фомін Іван** (рос.: Фомин Иван, XVII ст.), царський посланець, піддячий (1653) 38, 382
- Фонвізін Денис Іванович** (1745–1792), російський письменник 173
- Форбс Невіль** (англ.: Forbes Nevill, 1883–1929), британський філолог-славіст 234
- Франко Іван Якович** (чес.: Franko Ivan, 1856–1916), визначний український письменник, вчений, громадський діяч 248, 256, 342, 353, 485
- Фрезер Джеймс Джордж** (англ.: Frazer James George, 1854–1941), англійський вчений-еволюціоніст, релігієзнавець, етнолог, фольклорист, соціальний антрополог 236, 238, 240, 266, 267, 460, 461
- Фриц М.П.** (рос.), київський видавець останньої чверті XIX ст. 408
- Фріде Марія Олексіївна** (1889 — після 1941), етнограф, співробітниця Державного Російського музею (1920-ті рр.) 275, 276
- Фріч Моджевський Анджей** (1503–1572), польський державний та релігійний діяч, публіцист 279
- Фронцкевич Г.Л.** (рос.), київський видавець кінця XIX — поч. XX ст. 432
- X**
- Халанський Михайло Георгійович** (1857–1910), російський історик літератури, фольклорист 192, 195
- Ханенко Олександр Іванович** (1816–1895), український громадський діяч, архівіст, збирач української старовини, краєзнавець, чернігівський повітовий маршал (1846–1848), голова Чернігівської губернської земської управи (1870–1874) 141
- Харитон** (XVII ст.), чернець, замойський священник 36, 372
- Харов'юк Данило Юрійович** (1883–1916), український письменник і громадський діяч 319
- Хвойка Вікентій В'ячеславович** (1850–1914), археолог чеського походження, проводить розкопки у Києві та на Наддніпрянщині. Відкривач пам'яток трипільської культури 227
- Хвостов Михайло Михайлович** (1872–1920), російський історик античності, дослідник історії Єгипту 339
- Хелчицький Петро** (1390–1460), чеський громадський діяч, релігійний мислитель, письменник, перекладач 289
- Хемніцер Іван Іванович** (1745–1784), російський поет, перекладач 173
- Хилінський Марк** (рос.: Хилинский Марк, XVII ст.), замойський братчик (1646) 33, 34, 369, 370
- Хльга**, цар руський, згаданий у листі хозарського єврея X ст. 294
- Хмельницький Богдан-Зиновій Михайлович** (рос.: Хмельницкий /Хмельницкий/ Богдан-Зиновий (Зеновий) Михайлович, фр.: Chmelnizki, нім.: Chmel'nyckij Bohdan, пол.: Bohdan Chmielnicki, 1595–1657), український державний і військовий діяч, гетьман України (1648–1657) 38, 41, 44–46, 48, 49, 56–72, 75–80, 84, 85, 100, 106, 108, 110, 114–120, 122, 125, 127, 130, 132, 134, 136, 137, 147–150, 155–157, 162, 163, 166, 177, 260, 307, 342, 344, 345, 373, 375, 383–385, 387, 393–405, 408, 411–413, 416–420, 422–427, 435, 442, 466, 477, 483, 484
- Хмельницький Юрій, Хмельниченко Юрась** (рос.: Хмельницкий Юрий, бл. 1641–1685), український військовий, політичний і державний діяч, гетьман України (1659–1663). Син Богдана Хмельницького 70, 100, 119, 120, 126, 127, 149, 166, 405, 413
- Ходаковський** — див. Доленга-Ходаковський Зоріан
- Ходкевич Ян Кароль** (1560–1621), польський військовий і політичний діяч 444
- Христос, Ісус Христос**, центральна фігура у християнстві, згідно із християнським вченням, месія, спаситель 6, 28, 38, 187, 188, 231, 288, 365, 373, 377, 380

Христофор Філалет (друга пол. XVI — поч. XVII ст.), український письменник-полеміст, філософ, автор полемічного твору “Апокрисис” (1597) 263

Хуторянин — див. Куліш Пантелеймон Олександрович

Ц

Цертелев Микола Андрійович (1790—1869), фольклорист, один з перших дослідників і видавців української народної поезії 157

Цехановський, помилково назване Д.М.Бантишем-Каменським ім'я (сплутав із географічним означенням) 117

Цицерон (I ст. до н.е.), давньоримський політичний діяч, видатний оратор, філософ, літератор 382

Ч

Чаплинська Олена (Мотрона) (рос.: Чаплинская Гелена, ?—1651), дружина Данила (Даніеля) Чаплинського, друга дружина Богдана Хмельницького 58, 395

Чаплинський (Чаплицький) Данило (Даніель) (рос.: Чаплинский Данило, XVII ст.), польський шляхтич, військовий діяч, урядник Речі Посполитої 85, 147

Чаплицький — див. Чаплинський Данило (Даніель)

Чаплич-Шпановський Юсиф (пол.: Czaplíč Szpanowski Józef, ?—1655), український православний релігійний діяч, єпископ Луцький та Острозький 32, 368, 381

Чарниш Василь Іванович (рос.: Чарныш Василий Иванович, 1759—1822), полтавський губернський маршалок (1801—1820, з перервами) 97, 432, 437

Чарторийські, князі, фундатори бібліотеки-музею у Кракові (Польща) 344

Чацький Тадеуш (1765—1813), урядник Королівства Польського, польський освітній діяч, економіст, історик 142

Чемесов Євграф Петрович (1737—1765), російський художник-портретист, графік 364

Чепа Андріян Іванович (1760—1822), канцелярист Малоросійської колегії, український колекціонер, історіограф, фольклорист 94, 97, 102, 109—111, 138, 432, 437

Черкасенко Спиридон Феодосійович (1876—1940), український письменник, драматург, педагог 311

Черкаська Наталя Оскарівна, сучасний український історик, археограф, перекладач X, 365

Чернявський Микола Федорович (1868—1938), український поет, земський діяч 311

Черняєв Михайло Григорович (1828—1898), російський військовий, політичний та державний діяч 13

Черпак Франц, варшавський видавець кінця XIX ст. 451

Чубинський Павло Платонович (рос.: Чубинский Павел Платонович, 1839—1884), український етнограф, фольклорист, поет, громадський діяч 5, 22

Чуйкевич Іван Васильович (кін. XVII — поч. XVIII ст.), козак ніжинського полку, син генерального судді Василя Никифоровича Чуйкевича, за переказом Д.Бантиша-Каменського — чоловік Мотрі Васиівни Кочубей 168

Чуйкевич Федір Олександрович (?—1759), бунчуковий товариш, знавець українського права, кодикограф, упорядник збірника “Суд і розправа” 260, 466

Чурило, билинний персонаж 194

Ш

Шамрай Сергій Вікторович (1900—1939), український історик. Племінник М.С.Грушевського 464, 477

Шарлемань Микола Васильович (1887—1970), український вчений-зоолог 309, 478

Шаровольський Іван Васильович (1876—1954), український мовознавець та історик літератури, германіст 293

Шафарик Павел Йозеф (словац.: Šafárik Pavel Jozef, 1795—1861), словацький та чеський поет, історик, мовознавець, етнограф, славіст 186, 242, 244, 451, 462

Шафіров Петро Павлович (1669—1739), російський дипломат петровської епохи, віце-канцлер 126

Шафонський Григорій Опанасович (1792 — після 1851), колезький радник, син О.Ф.Шафонського 443

Шафонський Опанас Филімонович (рос.: Шафонский Афанасий Филимонович, 1740—1811), український лікар, істо-

- рик, громадський діяч 102, 107, 110, 112, 113, 149, 156, 157, 161, 433, 443
- Шах Яків** (друга пол. XVI ст.), український військовий діяч, запорозький низовий гетьман 145
- Шахматов Олексій Олександрович** (рос.: Шахматов Алексей Александрович, 1864–1920), визначний російський славіст-філолог, історик 188, 243, 262, 295, 316, 317, 359, 360, 486
- Шахматова-Коплан Софія Олексіївна** (1901–1942), російський літературознавець, донька О.О.Шахматова 359
- Шаховской Николай Владимирович** (рос.) (1856–1906), російський державний діяч, історик, економіст, літературознавець 438
- Шашкевич Маркіян Семенович** (рос.: Шашкевич Маркиан Семенович, 1811–1843), визначний галицький письменник, поет, релігійний та культурно-громадський діяч 29, 366, 379
- Шевальє П'єр** (фр.: Chevalier Pierre, криптонім Р.С., перша половина XVII ст.), французький військовий діяч, дипломат, секретар французького посольства у Польщі (1648–1654), автор праць з історії України 108, 114, 117, 137, 424, 438
- Шевич Василь Степанович** (бл. 1830–1906), український громадський та культурно-освітній діяч, педагог, етнограф. Член полтавської Громади 354
- Шевченко Тарас Григорович, Кобзар** (1814–1861), визначний український поет, письменник, художник, громадський і політичний діяч 5, 23, 30, 48, 62, 66, 67, 69, 71–73, 122, 222, 243, 253, 256, 259, 263, 274, 293, 311, 353, 364, 367, 380, 398, 401–412, 414, 440, 462, 464–468, 482
- Шекспір Вільям** (?–1616), визначний англійський драматург 412
- Шелер Макс** (нім.: Scheler Max, 1874–1928), німецький філософ, соціолог, антрополог 204, 209, 454
- Шелінг Фрідріх Вільгельм Йозеф фон** (1775–1854), німецький філософ 161
- Шептицький Андрей, ЧСВВ** (в миру Шептицький Роман Марія Александр, 1865–1944), визначний український церковний діяч, предстоятель Української греко-католицької церкви, митрополит Галицький та Архієпископ Львівський (1901–1944) 221, 353, 456
- Шереметьєва Варвара Петрівна** (1750–1824), дружина Олексія Кириловича Розумовського 20, 21, 432
- Шерер Жан-Бенуа** (фр.: Scherer Jean-Benoit, 1741–1824), німецький і французький історик, географ, економіст, автор праць з історії та географії України 78, 83–86, 98, 101, 113, 127, 137, 307, 418, 423, 425–427, 477
- Шехтер Соломон** (1847–1915), рабин, вчений-гебраїст 294
- Шиманов Андрій Львович** (1836–1901), український громадський діяч, правник, педагог, збирач українських етнографічних матеріалів. Член полтавської Громади 354, 355
- Ширай Степан Михайлович** (1761–1841), російський військовий діяч, чернігівський губернський маршалок (1818–1829) 141
- Ширяєв Олександр Сергійович** (?–1841), відомий московський книгар та видавець 166
- Шишкович Йоахим** — див. Шушкевич (Шишкович) Йоахим
- Шкляр Євген та Деймел**, подружжя американських підприємців і меценатів української науки та мистецтва X
- Шмидт**, петербурзький видавець кінця XIX — поч. XX ст. 411
- Шрадер Отто** (нім.: Schrader Otto, 1855–1919), німецький філолог 245, 462
- Штайнталь Гейман** (нім.: Steintal Heymann, 1823–1899), німецький філософ та філолог 183–184, 205, 206
- Штейн Володимир Іванович** (1853–1900), цензор, російський письменник, біограф 93, 115, 431, 432, 438
- Штерн Ернст Романович фон** (1859–1924), філолог, археолог, музеєзнавець 228
- Шуйський Юзеф** (пол.: Szujski Józef, 1835–1883), польський політичний діяч, публіцист, історик 258, 465
- Шухевич Володимир Осипович** (1849–1915), український громадський діяч, етнограф, педагог, публіцист 314
- Шушкевич (Шишкович) Йоахим** (пол.: Szuszkiewicz (Sziżkowic) Joachim (Joachim, Jachim), середина XVII ст.), приятель Михайла Гунашевського 32, 35, 368, 371, 380, 381

Шльоцер Август Людвіг (1735–1809), німецький і російський історик, публіцист, статистик 102

Щ

Щоголев Павел Елисеєвич — див. Щоголев Павло Єлисейович

Щепкін Михайло Семенович (рос.: Щепкин Михаил Семенович, 1788–1863), визначний актор української та російської сцени, був викуплений із кріпацтва 99, 100, 433

Щербаківський Вадим Михайлович (нім.: Ščerbakiwskij Vadim, 1876–1957), український історик, археолог, етнограф, мистецтвознавець 342, 353, 485

Щербатов Михайло Михайлович (1733–1790), російський історик, публіцист 438

Щирецький Дмитро (пол.: Szczyrecki Dmytro, перша пол. XVII ст.), меджибозький дяк (1621) 32, 368, 369, 380

Щоголев Павло Єлисеєвич (рос.: Щоголев Павел Елисеєвич, 1877–1921), російський історик літератури та громадських рухів, пушкініст 362, 363

Щоголев Яків Іванович (1824–1898), український поет-романтик 216

Щурат Василь Григорович (1871–1948), український літературознавець, поет, перекладач 280

Э

Эйнгорн Віталій Осипович — див. Ейнгорн Віталій Йосипович

Энгель Йоганн Христиан фон — див. Енгель Йоганн Христиан фон

Ю

Юбер Анрі (фр.: Hubert Henri, 1872–1927), французький соціолог, археолог, представник соціологічної школи Е. Дюркгейма 205, 454

Юзефович Михайло Володимирович (1802–1889), російський державний діяч, освітній, культурний і громадський діяч, полтавський поміщик. Один з ініціаторів видання Емського указу 1876 р. 46, 66, 385, 401, 409, 412

Юрась — див. Хмельницький Юрій (Юрась)

Юркова Оксана Віталіївна (1967), український історик X, 383, 415

Я

Явдоха (пол.: Eudoxia, рос.: Евдокия, XVII ст.), сестра Михайла Гунашевського 32, 368, 373, 380

Яворницький (Еварницький) Дмитро Іванович (1856–1940), український історик, археолог, етнограф, фольклорист, письменник 215–217

Яворський Матвій Іванович (1885–1937), український історик 338, 341

Яворський Стефан — див. Стефан (в миру Яворський Симеон Іванович)

Ягайло — див. Владислав II Ягайло

Ягіч Ватрослав (1838–1923), хорватський славіст, лінгвіст, палеограф, археограф, літературознавець, історик 319

Яків, біблійна особа, третій біблійний патріарх, онук Авраама, молодший брат-близнюк Ісава 238

Якобсон Александр (рос.), петербурзький видавець середини XIX ст. 426

Яковлев Петр Іванович (рос.) (бл. 1670–1718), російський військовий діяч 123

Якса-Марцінківський Антоній (псевдонім Антоній Новосільський, 1823–1880), українсько-польський письменник, етнограф, перекладач, літературний критик 175

Ян III Собеський (фр.: Jean Sobiesky, 1629–1696), король Речі Посполитої (1674–1696), до обрання королем — великий маршалок коронний (1665–1674), гетьман польний коронний (1666–1668), гетьман великий коронний (1668–1674) 113, 437

Ян I Ольбрехт (1459–1501), король польський (1492–1501) 326

Ян II Казимир Ваза, Каземир (лат.: Johann Casimir, 1609–1672), король польський і великий князь литовський (1648–1668) 116, 119, 148, 411, 424, 439

Янисевич Марк (пол.: Janisiewicz Mark, XVII ст.), замойський братчик (1647), родич Марка Хилинського 34–37, 370–372, 381

Яновська Любов Олександрівна (1861–1933), українська громадська і політична діячка, письменниця 311

Ярослав Володимирович Мудрий (982–1054), князь ростовський (989–1010), новгородський (1010–1034), великий князь київський (1015–1018, 1019–1054) 162, 219, 329

Ярысу (XVII ст.), кримський мурза, згаданий в "Истории Русов". *Див. також* Жарис 84, 427

Яхненки, українська родина підприємців, меценатів (XIX — поч. XX ст.) 5, 22

Яхненки-Симиренки — *див. окремо* Яхненки, Симиренки

Яхненківна Ольга Семенівна — *див.* Яхненко (Яхненківна) Ольга Семенівна

Яхненко (Яхненківна) Ольга Семенівна, донька Семена Степановича Яхненка, дружина А. Желябова 5

Яхненко Семен Степанович, український цукрозаводчик, одеський міський голова (1860–1863) 5

Яцимирський Олександр Іванович (рос.: Яцимирский Александр Иванович, 1873–1925), російський філолог-славіст 248, 463

Яцків Михайло (1873–1961), український письменник 311

А

Adlerfelt Gustaf — *див.* Адлерфельд Густав

Alcan Félix (фр.) (1841–1925), французький видавець, вчений 200, 202, 304, 453–455, 475

В

Baraniecki Paulus (лат.) (друга пол. XVII ст.), автор панегирика Івану Самойловичу 1686 р. 421

Baudoin de Courtenay Jan Niccislaw Ignacy — *див.* Бодуен де Куртене Ян Неціслав Ігнаці

Bečková Anna (чес.) (1897–1975), чеський видавець 307, 476, 477

Belajev, хибна, на думку М. Грушевського, транслітерація імені російського історика *Беляєва Івана Дмитровича* (1810–1873) у виданні "Histoire et historiens depuis cinquante ans" (1927–1928) 305

Beneš-Třebízský Václav — *див.* Бенеш-Тржебізький Вацлав

Bestužev, хибна, на думку М. Грушевського, транслітерація імені російського історика *Бестужева-Рюміна Костянтина Миколайовича* (1829–1897) у виданні "Histoire et historiens depuis cinquante ans" (1927–1928) 305

Bidlo Jaroslav — *див.* Бідло Ярослав

Black A. and C. (англ.), англійські видавці кінця XIX — поч. XX ст. 461

Boháč Antonín (чес.) (1882–1950), чеський громадський діяч, вчений-економіст, статистик 327, 480

Braumüller Wilhelm Ritter von (нім.) (1807–1884), німецько-австрійський видавець, засновник видавництва 202, 453

Broz Ivan — *див.* Броз Іван

Brückner Aleksander — *див.* Брюкнер Александер

Bryk Ivan — *див.* Брик Іван

Bursik & Kohout (чес.), чеські видавці початку XX ст. 469

Bury John Bagnell — *див.* Бьюрі Джон Багнелл

С

Cape Jonathan (англ.) (1879–1960), англійський видавець XX ст., засновник видавництва 460

Champion Édouard M. (фр.) (1882–1938), паризький видавець, редактор 186, 450, 451, 459, 461

Charles XII — *див.* Карл XII

Cheshire Harold T. (англ.) (перша пол. XX ст.), англійський філолог 257, 465

Chevalier Pierre — *див.* Шевальє П'єр

Chmel'nyckyj Bohdan — *див.* Хмельницький Богдан-Зиновій Михайлович

Chmelnizki — *див.* Хмельницький Богдан-Зиновій Михайлович

Chmielnicki Bohdan — *див.* Хмельницький Богдан-Зиновій Михайлович

Coyer, l'abbé (фр.) (повне ім'я *Coyer Gabriel-François*, укр.: *Кویه І абріель-Франсуа*, 1707–1782), французький письменник, історик, священник 113, 437

Cronia Arturo (італ.) (укр.: *Кронія Артуро*, 1896–1967), італійський філолог-славіст, дослідник українсько-польських зв'язків 289

Czaplic Szpanowski Józef — *див.* Чаплич-Шпановський Йосиф

D

Debidour Antonin — *див.* Дебідур Антонен

Dembiński Bronislaw — *див.* Дембінський Броніслав

Dobiáš Josef (чес.) (1888–1972), чеський історик та філолог 476

Dobrowski Kazimierz (пол.) (1894–1987), польський історик, соціолог, етнолог 250, 463

Dorošenko (Doroshenko) D. — див. Доросенко Дмитро Іванович
Durkheim Emile — див. Дюркгейм Еміль
Dynamis (англ.) (65 до н.е. — 12 до н.е.), цариця Боспору (47–12 рр. до н.е.) 224, 457, 458

Е

Ehrenpreis Marcus — див. Еренпрайс Маркус
Eisenmann Louis — див. Айзенман Луї
Engel Johann Christian, von — див. Енгель Йоганн Християн
Engelmann Wilhelm (нім.) (1808–1878), німецький видавець, засновник видавничої фірми 450
Eudoxia — див. Явдоха
Euthymius Zigabenus — див. Євтимій Зігабен

F

Foyle(s) (англ.), родина англійських книго-торговців ХХ ст. 460
Franco Ivan — див. Франко Іван Якович
Frazer James George — див. Фрезер Джеймс Джордж

G

Gibbon Edward — див. Гіббон Едвард
Gieseler Johann Karl Ludwig (нім.) (1792–1854), німецький історик 472
Goblet d'Alviella Eugène Félicien Albert (фр.) (1846–1925), бельгійський політичний діяч, історик 206
Gogol — див. Гоголь Микола Васильович
Gragger Robert (нім.) (1887–1926), угорський історик літератури, бібліограф, редактор 297, 474
Gruyter Walter de (нім.) (1862–1923), німецький видавець, засновник науково-го видавництва 297, 474, 482
Gunaszewski Michal — див. Гунашевський Михайло

H

Harper Samuel Northrup — див. Гарпер Самуель Нортрап
Helgi Inger (Гельги молодий), прочитання дослідником Ю.Д.Брудкусом згаданого у листі хозарського єврея Х ст. імені Хльга 294
Hoetzscho Otto — див. Геч Отто
Horák Jiří — див. Горак Йржі

Hruševs'kyj Mychajlo, Hruševskij M. — див. Грушевський Михайло Сергійович
Hubert Henri — див. Юбер Анрі

I

Iwan — див. Іван
Izopolski Erazm — див. Ізопольський Еразм

J

Janisiewicz Mark — див. Янисевич Марк
Jaris — див. Жарис
Jean Sobieski — див. Ян III Собеський
Jensen Alfred Anton — див. Єнсен Альфред Антон
Jerlicz Joachim — див. Єрлич Йоахім
Jerusalem Wilhelm — див. Єрузалем Вільгельм
Jewiecki Teodor — див. Євецький Федір Степанович
Jirásek Josef (чес.) (1884–1972), чеський історик літератури, русист 332, 481
Johann Casimir — див. Ян II Казимир Ваза

K

K.W.W., криптонім — див. Войціцький Казимир
Kadlec Karol (чес.) (1865–1928), чеський правознавець 327, 480
Kaindl Raimund Friedrich — див. Кайндль Раймунд Фрідріх
Kerner Robert Joseph (англ.) (1887–1956), американський історик чеського походження, славіст 234
Khvostov, хибна, на думку М.Грушевського, транслітерація імені російського історика *Хвостова Михайла Михайловича* (1872–1920) у виданні "Histoire et historiens depuis cinquante ans" (1927–1928) 305
Kiryk, Kyril — див. Кирило, Кирик
Klimowicz Hrehory — див. Климович Григорій
Kochanowski, хибна, на думку М.Грушевського, транслітерація імені російського історика-славіста *Качановського Володимира Васильовича* (1853–1901) у виданні "Histoire et historiens depuis cinquante ans" (1927–1928) 305
Kohl Johann Georg — див. Коль Йоганн Георг
Kohut Zenon — див. Когут Зенон
Komensky Jan Amos (чес.) (укр.: Коменський Ян Амос, 1592–1670), чеський мислитель, педагог, письменник 299, 474

Kozma Prezviter — див. Козьма Пресвітер
Král Jiří — див. Крал Іржі (Юрій)
Kröner Alfred (нім.) (1861–1922), німець-
 кий видавець 450

L

Laichter J. (чесь.), чеський видавець початку
 ХХ ст. 475
Le Clerc Nicolas-Gabriel — див. Леклерк
 Ніколя-Габріель
Lednicki Venceslav — див. Ледніцький
 Венцеслав
Lesur Charles-Louis — див. Лезюр Шарль-
 Луї
Levesque Pierre-Charles — див. Левек
 П'єр-Шарль
Lévy-Bruhl Lucien — див. Леві-Брюль
 Люсьєн
Levyč'kyj Orest — див. Левицький Орест
 Іванович
Lewicki Anatol — див. Левицький Анатоль
Linage de Vauciennes Pierre — див. Лінаж
 де Восьєн П'єр
Lord Robert Howard — див. Лорд Роберт
 Говард
Łoś Jan — див. Лось Ян
Łoziński Władysław (пол.) (укр.: Лозин-
 ський Владислав, 1843–1913), поль-
 ський історик, мистецтвознавець, пуб-
 ліцист, письменник 380
Lozynskij Josyp — див. Лозинський Йо-
 сип Іванович

M

Maciejowski Waclaw Aleksander — див.
 Мацейовський Вацлав Олександр
Malkowski Konstanty — див. Мальков-
 ський Костянтин
Mansikka Viljo Johannes (нім.) (укр.: Ман-
 сікка Вільо Йоханнес, 1884–1947),
 фінський та російський філолог-славіст,
 фольклорист, діалектолог 270, 468
Mauss Marcel (фр.) (укр.: Мосс Марсель,
 1872–1950), французький соціолог, ан-
 трополог, етнолог, учень Е.Дюркгейма
 454
Meilit-Achmet — див. Мелек-Ахмед
Meillet Antoine — див. Мейє Антуан
Mikolaj — див. Миколай
Minns Ellis Novell — див. Мінс Еліс Говел
Mirčuk J. — див. Мірчук Іван
Mnogogreschnoi Demian — див. Много-
 грішний Дем'ян Гнатович

Mogila Pierre — див. Могила Петро
Mokievitsch Carl — див. Мокрієвич Карпо
 Іванович
Morkowicz Jakób (пол.) (1876–1931),
 польський видавець 485
Müller Gerhard Friedrich — див. Міллер
 Герхард Фрідріх

N

N.B.J., криптонім 460
Nehring Wladyslaw — див. Нерінг Владислав
Nestor — див. Нестор Печерський
Nicolle H., паризький видавець початку
 ХІХ ст. 441
Niederle Lubor — див. Нідерле Любор
Niesiecki Kasper — див. Несецький Каспер
Nikon — див. Никон, патріарх
Norstedt Per Adolf (швед.) (ХІХ ст.),
 шведський видавець, засновник видав-
 ничої компанії 255, 464, 465
Novák Jan — див. Новак Ян
Novotný Václav — див. Новотний Вацлав

O

Oljančyn Domet — див. Олянчин Домет
 Герасимович
Ossoliński (пол.) (укр.: Оссолінські), поль-
 ський шляхетський рід ХІV–ХХ ст.
 279, 469

P

P.C., криптонім — див. Шевальє П'єр
Panaiteacu Petre P. — див. Панаїтеску
 Петро П.
Paneyko B. — див. Панейко Василь Лукич
Pares Bernard — див. Пейрс Бернард
Paulová Milada (чесь.) (1891–1970), чесь-
 кий історик 476
Perfekij Eugen — див. Перфецький Євген
 Юліанович
Pfitzner Josef — див. Пфіцнер Йозеф
Piasec. — див. Пясецький Павел
Pokrovskij, хибна, на думку М.Грушевського,
 транслітерація імені російського історика
 Покровського Михайла Миколайовича
 (1868–1932) у виданні "Histoire
 et historiens depuis cinquante ans" (1927–
 1928) 305
Polivka Jeří — див. Полівка Іржі (Юрій)
Prohaska Dragutin — див. Прохаска Дра-
 гутин
Puškar Martin — див. Пушкар Мартин
 Іванович

R

- Rački Franjo** — див. Рачки Франьо
Razoumowski, les — див. Розумовські
Rohrer R.M., німецький видавець першої половини ХХ ст. 330, 481
Rojkov, хибна, на думку М.Грушевського, транслітерація імені російського історика Рожкова Миколая Олександровича (1868–1927) у виданні “Histoire et historiens depuis cinquante ans” (1927–1928) 305
Rostovtzeff Michael, Rostovzev M., Rostovtsev M. — див. Ростовцев Михайло Іванович
Roźniecki Stanislaw — Рожнецький Станіслав
Rudawski Lavrenti Joanne — див. Рудавський Вавжинець-Ян
Rypka Jan — див. Рипка Ян

S

- Samuylowicz Ian** — див. Самойлович Іван Самійлович
Scheler Max — див. Шелер Макс
Scherer Jean-Benoit — див. Шерер Жан-Бенуа
Schrader Otto — див. Шрадер Отто
Schránil Josef (чес.) (1883–1940) чеський археолог 326
Scotus Viator, псевдонім — див. Сетон-Вотсон Роберт Вільям
Sergeevič, хибна, на думку М.Грушевського, транслітерація імені російського історика староруського права Сергєєвича Василя Івановича (1832–1910) у виданні “Histoire et historiens depuis cinquante ans” (1927–1928) 305
Skalkowski Apollo — див. Скальковський Аполлон Олександрович
Skoworoda Hryhorij — див. Сковорода Григорій Савич
Smal-Stotsky Roman — див. Смаль-Стоцький Роман Стефанович
Solignac Pierre-Joseph de — див. Соліньяк П'єр-Жозеф де
Spurný Jan (чес.), чеський видавець першої пол. ХІХ ст. 451
Strzelecki Andrzej — див. Стрелецький Андрій
Szczyrecki Dmytro — див. Щирецький Дмитро
Szinnyei Jozsef (нім.) (1857–1943), угорський філолог, лінгвіст 297, 474

- Sziskowic Ioachim** — див. Шушкевич (Шишкович) Йоахим
Szujski Józef — див. Шуйський Юзеф
Szuskiewicz Joachim (Jachim) — див. Шушкевич (Шишкович) Йоахим

Š

- Šafárik Pavel Jozef** — див. Шафарик Павел Йозеф
Ščerbakiwskyj Vadim — див. Щербаківський Вадим Михайлович
Štůla František (чес.) (1883–1943), чеський географ 327, 480

T

- Tarasowicz Wasyl** — див. Василь Тарасович
Tarsowicz Wasyl (помилкове написання) — див. Василь Тарасович
Theophane Procopowicz — див. Теофан (у миру Прокопович Єлеазар)
Thurnwald Richard — див. Турнвальд Ріхард
Tichý František — див. Тіхий Франтішек
Trübner K.J. (нім.), німецький видавець кінця ХІХ — поч. ХХ ст. 462
Tvrđý Josef (чес.) (1877–1942), чеський філософ та психолог 327, 480
Twardowski Samuel — див. Твардовський Самуїл

U

- Ungr Józef** (пол.) (1817–1874), польський видавець 470

V

- Vasmer Max** — див. Фасмер Макс
Vladislav IV — див. Владислав IV Ваза
Vogt Oskar (нім.) (1870–1959), німецький лікар-невролог 340
Volkov Th. — див. Вовк Федір (Хведір) Кіндратович
Voltaire — див. Вольтер

W

- Wasilewski Leon** — див. Василевський Леон
Wassiltchikow A. — див. Васильчиков Олександр Олексійович
Weingart Miloš — див. Вейнгарт Мілош
Wetstein J. & Smith (фр.), амстердамські видавці середини ХVІІІ ст. 445
Wild Karol Kazimierz (пол.) (1824–1885), польський видавець ХІХ ст. 465
Witold — див. Витовт Кейстутович

Wójcicki Kazimierz Władysław — див.

Войціцький Казимир

Wollman Frank (чес.) (1888–1969), чеський вчений-літературознавець, історик, славіст, фольклорист, публіцист, драматург 311, 478, 480

Wundt Wilhelm — див. Вундт Вільгельм

Z

Zabugin, хибна, на думку М.Грушевського, транслітерація імені російського істо-

рика *Забугіна Володимира Миколайовича* (1868–1927) у виданні “Histoire et historiens depuis cinquante ans” (1927–1928) 305

Zelenin Dmitrij — див. Зеленін Дмитро Костянтинович

Żeliborski Arseniusz — див. Арсеній Желіборський

Zipper A.H. (нім.), віденський книгоговець 1920-х рр. 452

Zygmunt III Waza — див. Сигізмунд III Ваза

ЗМІСТ

	с. текстів	с. ком.
О.Юркова “...МАЮ В СВОЇМ ПОРТФЕЛІ СТУДІЙКУ...”: ОСТАННІ ПРАЦІ ТА РЕЦЕНЗІЙНІ ОГЛЯДИ МИХАЙЛА ГРУШЕВСЬКОГО.....	V	
РОЗДІЛ I. ІСТОРИЧНІ ТА ІСТОРІОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ	1	
Вікопомна дата	3	361
Про так званий “Львівський літопис” (1498–1648) і його ймовірного автора	28	365
Самовидець Руїни та його пізніші відображення	44	382
Про українську історіографію XVIII століття. Кілька міркувань	74	414
З історичної фабулістики кінця XVIII в.	82	424
“Историограф Малой России”	87	427
РОЗДІЛ II. РЕЦЕНЗІЇ ТА ОГЛЯДИ	181	
Wilhelm Wundt. Völkerpsychologie. Eine Untersuchung der Entwicklungsgesetze von Sprache, Mythos und Sitte.....	183	450
Lubor Niederle. Manuel de l'antiquité slave. Tome I: l'Histoire.....	186	450
Акад. Вс.Миллер. Очерки русской народной словесности.....	191	451
Проф. М.Сперанский. Русская народная словесность.....	191	451
A.Debidour. Le Histoire diplomatique de l'Europe.....	200	453
L.Lévy-Brühl. Das Denken der Naturvölker.....	202	453
L.Lévy-Brühl. La mentalité primitive.....	202	453
Wilhelm Jerusalem. Soziologie des Erkennens.....	202	453
Richard Thurnwald. Zum gegenwärtigen Stand der Völkerpsychologie.....	202	454
В.П.Адрианова. Житие Алексея, человека Божия.....	213	455
А.Кащенко. Оповідання про славне військо Запорозьке Низове.....	215	455
А.Кащенко. Великий Луг запорозький.....	215	455
А.И.Лященко. Былина о Соловье Будимировиче и saga о Гаральде... ..	219	456
Іларіон Свенціцький. Початки книгопечатання на землях України.....	221	456
М.И.Ростовцев. Элинство и иранство на юге России.....	223	457
M.Rostovtzeff, Hon. D. Litt. Iranians and Greeks in South Russia.....	223	457
M.Rostovtzeff. Les origines de la Russie.....	223	457
М.И.Ростовцев. Скифия и Босфор. Критическое обозрение памятников литературных и археологических.....	223	457
The Slavonic Review. A Survey of the Slavonic Peoples.....	233	458
James George Frazer. Folk-lore in the Old Testament.....	236	460
Dr. Lubor Niederle. Slovanské Starožitnosti.....	241	461

Max Vasmer. Untersuchungen über die ältesten Wohnsitze der Slaven...	246	462
А.И.Яцимирский. Библиографический обзор апокрифов в южнославянской и русской письменности...	248	463
Kazimierz Dobrowolski. Pierwsze sekty religijne w Polsce...	250	463
Д.Заславский. Михаил Петрович Драгоманов...	251	464
Nationernas Bibliotek: Ukrainarna...	255	464
Harold T. Cheshire. The Great Tartar Invasion of Europe...	257	465
Ювілейний Збірник Наукового товариства імені Шевченка у Львові в п'ятдесятиліття оснований, 1873–1923. Записки Наукового товариства імені Шевченка, том СXXXVIII–СXL. Праці Історично-філософичної секції під редакцією Івана Крип'якевича... Праці Філологічної секції під редакцією Кирила Студинського... Хроніка Наукового товариства імені Шевченка у Львові за роки 1923–1925...	259	466
М.Сперанский. К истории взаимоотношений русской и югославянских литератур (Русские памятники письменности на юге славянства)...	265	468
К.М.Тахтарев. Сравнительная история развития человеческого общества и общественных форм. Часть I и II...	266	468
V.J.Mansikka. Die Religion der Ostslaven. I. Quellen...	270	468
Етнографический отдел Государственного Русского музея. Материалы по этнографии. Том III, выпуск первый...	274	469
Louis Eisenmann. The Imperial Idea in the History of Europe...	277	469
Jan Łoś. Początki piśmiennictwa polskiego...	279	469
Venceslas Lednicki. Existe-t-il un patrimoine commun d'études Slaves?...	281	470
Р.Р.Ранайтеску. L'influence de l'oeuvre de Pierre Mogila archevêque de Kiev dans le principautés roumaines...	285	470
Проф. Йор. Иванов. Богомилски книги и легенди...	287	471
Arturo Cronia. II. Bogomilismo...	289	471
Проф. Хведір Вовк. Студії з української етнографії та антропології...	290	472
Записки Київського інституту народної освіти...	292	473
Ю.Д.Бруцкус. Письмо хазарского еврея от X века...	294	473
Е.Ю.Перфецкий. Русские летописные своды и их взаимоотношения...	295	474
Jozsef Szinnyi. Die Herkunft der Ungarn, ihre Sprache und Urkultur...	297	474
Dr. Eugen Perfeckij, docent University Komenskeho v Bratislavě. Sociálne-hospodárske pomery Podkarpatske Rusi ve století XIII–XV...	299	474
Jaroslav Bidlo. Dějiny Slovanstva...	301	475
Histoire et historiens depuis cinquante ans...	304	475
Доктор славяноведения А.Петров. Отзвук Реформации в русском Закарпатьи XVI в. Няговские поучения на Евангелие...	306	476
Z dějin Východní Evropy a Slovanstva. Sborník věnovaný Jaroslavu Bidlovi, profesoru Karlovy University...	307	476

Збірник праць Державного рибного заповідника “Конча-Заспа” ...	309	478
Frank Wollman. Slovesnost Slovanů...	311	478
Галина Вовк. Бібліографія праць Хведора Вовка (1847–1918)...	312	478
Східнослов'янські народності та їх дослідження...	313	479
Dr. Jiří Král. Svidovec v Podkarpatské Rusi. Sídla obyvatelstva...	324	479
Václav Novotný. Českou minulostí...	326	480
Dr. František Štůla, Dr. Antonín Boháč, Dr. Karel Kadlec a Dr. Josef Tvrđý. Zeměpisný obraz, statistika, ústavní zřízení a filosofie slovanstva...	327	480
А.В.Орешников. Классификация древнейших русских монет по родовым знакам...	329	480
Josef Pfitzner. Grossfürst Witold von Litauen als Staatsmann...	330	481
D-r Josef Jirásek. Rusko a my. Studie vztahy česko-slovensko-ruských od počátku 19 století do roku 1867...	332	481
Осип Гермайзе. Україна та Дін у XVII ст. ...	333	481
Віктор Данилевський. Нарис історії розвитку продуктивних органів суспільної людини (спроба матеріалістичної історії техніки)...	335	481
Aus der historischen Wissenschaft der Soviet-Union — Vorträge ihrer Vertreter während der Russischen Historikerwoche...	340	482
Праці Українського високого педагогічного інституту ім.М[ихайла] Драгоманова у Празі...	342	483
J.Рурка. Weitere Beiträge zur Korrespondenz der Hohen Pforte mit Bohdan Chmel'nyckyj...	344	483
Aleksander Brückner. Dzieje kultury polskiej. Tom pierwszy: Od czasów przedhistorycznych do r. 1506...	346	484
International Bibliography of Historical Sciences. First Year (1926)...	350	484
Михайло Гніп. Громадський рух 1860-х рр. на Україні...	354	485
Збірник Музею діячів науки та мистецтва України...	357	486
Алексей Александрович Шахматов, 1864–1920...	359	486
КОМЕНТАРІ		361
ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК		487

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

Грушевський Михайло Сергійович

Твори: У 50 томах

Том 10. Книга II

Серія “Історичні студії та розвідки”
(1930–1934)

Серія “Рецензії та огляди”
(1924–1930)

Редактор *І.Савлук*
Художнє оформлення *С.Іванов*
Технічний редактор *І.Сімонова*
Коректор *В.Гоменюк*

Формат 70×100/16. Папір офс. Гарн. Academy. Офс. друк.
Ум. друк. арк. 44,71. Обл.-вид. арк. 37,0.
Тираж 5000 пр. Зам. № .

Державне підприємство
“Всеукраїнське спеціалізоване видавництво “Світ”
79008 Львів, вул. Галицька, 21
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4826 від 31.12.2014 р.
www.svit.gov.ua
e-mail: office@svit.gov.ua
svit_vydav@ukr.net

Друк на ПРАТ “Львівська книжкова фабрика “Атлас”
79005 Львів, вул. Зелена, 20
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 1110 від 08.11.2002 р.

Грушевський М.С.

Г91 Твори: У 50 т. / редкол.: Г.Папакін, І.Гирич та ін. — Львів : Світ, 2002 —

Т. 10. Кн. II : Серія “Історичні студії та розвідки” (1930—1934) ; Серія “Рецензії та огляди” (1924—1930) / упор. О.Юркова. — 2015. — 552 с.

ISBN 978-966-603-223-5

ISBN 978-966-603-922-7 (Т. 10. Кн. II)

Друга книга десятого тому 50-томного зібрання творів М.Грушевського містить праці визначного українського історика, об'єднані у двох серіях — “Історичні студії та розвідки” і “Рецензії та огляди”. У першій з них представлено шість останніх статей М.Грушевського, написаних упродовж 1930—1934 рр. і присвячених історії України, українській історіографії та історії української літератури. Остання велика студія — “Істориограф Малой России” (1934) — друкується вперше.

У другій серії публікуються 60 рецензій та рецензійних оглядів, підготовлених вченим у 1924—1930 рр. (у 1931—1934 рр. М.Грушевський рецензій не писав), дев'ять з них також друкуються вперше.

Статті, опубліковані М.Грушевським уперше російською мовою, подано у перекладі на українську та мовою оригіналу.

Видання розраховане на істориків, соціологів, етнографів, археологів та всіх, хто цікавиться історією України.

УДК 94(477)
ББК 63.3(4УКР)

ISBN 978-966-603-223-5

ISBN 978-966-603-922-7 (Т. 10. Кн. II)